

**PIERRE BOURDIEU’NÜN “ALAN, SERMAYE VE HABİTUS”
KAVRAMLARI EKSENİNDE COVID-19 SÜRECİNİN
EĞİTİMDEKİ FIRSAT EŞİTLİĞİNE ETKİSİ: DENİZLİ İLİ
ÖRNEĞİ**

Sümevra ÇABAR

TEMMUZ 2022

DENİZLİ

**PIERRE BOURDIEU'NÜN "ALAN, SERMAYE VE HABİTUS" KAVRAMLARI
EKSENİNDE COVID-19 SÜRECİNİN EĞİTİMDEKİ FIRSAT EŞİTLİĞİNE
ETKİSİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Genel Sosyoloji ve Metodoloji Program**

Sümevra ÇABAR

Danışman: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Temmuz 2022

DENİZLİ

İmza Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İMZA

Sümeýra ABAR

ÖN SÖZ

Bu çalıñmanın hazırlanma sürecinde danışmanlığımı üstlenen ve her daim değerli katkılarını sunan, karşılaştığım tüm zorlukları bilgi ve tecrübesiyle aşmama yardım eden, motivasyonum düştüğünde beni her zaman yüreklendiren, yoğun çalışma temposu arasında bana fazlasıyla vakit ayıran çok kıymetli hocam Doç. Dr. Gül Aktaş'a teşekkürü borç bilirim. Lisans hayatımda bugüne kadar bilgi ve birikimlerinden faydalandığım Pamukkale Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'ndeki tüm hocalarıma çok teşekkür ederim.

Bu süreçte desteklerini esirgemeyen, Melis Bazancir'e, Serpil Elif Yüksekbağ'a, ve stresli zamanlarımda beni anlayışla karşılayan Sena Aktaş'a ve tüm sorunlarıma anında yardım eli uzatan, üzüntüme ve mutluluğuma ortak olan diğer tüm arkadaşlarıma ayrıca teşekkür ederim.

Tez aşamasında vakit ayıramadığım ancak her zaman bana destek olan sevgili annem Nursel Çabar'a ve sevgili babam Ömer Çabar'a sonsuz minnetlerimi sunarım.

Daha çok küçükken beni yanına alıp büyüten, öğrenim yıllarım boyunca maddi ve manevi yanımda olan, hayatıma yön veren, desteğini her an hissettiğim biricik dedem Mehmet Çabar'ı sevgi ve rahmetle anacağım.

Çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük katkıyı sağlayanlar ise şüphesiz katılımcılarımdır. Çalışma için bizi kırmayıp görüşmeyi kabul eden, kısacık zamanlarını bize ayıran ve görüşme boyunca sorularıma cevap veren çok değerli katılımcılarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZET

PIERRE BOURDIEU’NUN “ALAN, SERMAYE VE HABİTUS” KAVRAMLARI EKSENİNDE COVID-19 SÜRECİNİN EĞİTİMDEKİ FIRSAT EŞİTLİĞİNE ETKİSİ: DENİZLİ İLİ ÖRNEĞİ

Öğrenci: ÇABAR, Sümeyra

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji ABD

Genel Sosyoloji ve Metodoloji

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Gül AKTAŞ

Temmuz 2022, X+121 Sayfa

2020 yılının başında ortaya çıkan Covid-19 salgını, tüm dünyayı sosyolojik, ekonomik ve psikolojik olarak etkilemiştir. Bu durum karşısında ülkeler salgının yayılmasını önlemek adına bazı kısıtlamalar getirmiştir. Kısıtlamaların başında belirli saatlerde belirli yaş gruplarının sokağa çıkma yasağı, iş yerlerinin belirli saatler diliminde açık olması ve sosyal aktivitelerin sınırlandırılması, eğitimin uzaktan yapılması gibi kararlar alınmıştır. Bu çerçevede çalışma öğrencilerin uzaktan eğitime katılma durumları, ders ortamının verimliliği, gerekli materyallere ulaşma ve ortaya çıkan diğer sorunları Bourdieu’nün “alan, sermaye ve habitus” kavramları ekseninde tartışmayı amaç edinmiştir. Özellikle uzaktan eğitimin farklı sosyal sınıflarda fırsat eşitliğini ne yönde etkilediği sorusuna bu çalışmada değinilmiştir. Çalışma özel okuldan 16, devlet okulundan 16 olmak üzere toplam 32 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniği ile yapılmıştır. Katılımcılara yarı yapılandırılmış sorular yöneltilerek uzaktan eğitime ilişkin görüşleri alınmıştır. Görüşmelerde her iki okulda okuyan katılımcıların söylemleri ekseninde fark bulunmuştur. Özel okulda eğitim alan öğrenciler pandemi döneminde derslerden verim alamamaları nedeniyle ek ders alarak bu durumu telafi etmeye çalışmıştır. Devlet okulunda okuyan öğrenciler ise böyle bir imkana sahip olmaması nedeniyle teknolojik araç gerece ulaşmada sıkıntılar çekmiştir. Diğer yandan hem özel hem devlet okulunda okuyan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde anlama, algılama ve motivasyon güçlükleri çekmesi ile derslerden verim almama durumları her iki okulda da benzerlik göstermiştir. Uzaktan eğitim modeli öğrencilerin sosyalleşmelerini ve öğrenme biçimlerini olumsuz yönden etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alan, Sermaye, Habitus, Bourdieu, Covid-19, Eğitimde Fırsat Eşitliği, Uzaktan eğitim

ABSTRACT

THE IMPACT OF THE COVID-19 PROCESS ON EQUALITIES OF OPPORTUNITY IN DISTANCE EDUCATION BASED ON PIERRE BOURDIEU'S CONCEPTS OF "FIELD, CAPITAL AND HABITUS": THE CASE OF DENIZLI PROVINCE

ÇABAR, Sümeyra

Master Thesis

Department of Sociology

General Sociology and Methodology

Thesis Advisor: Associate Professor Gül AKTAŞ

July 2022, X+121 Pages

The Covid-19 pandemic, which emerged at the beginning of 2020, has affected the whole world sociologically, economically and psychologically. In this case, countries have introduced some restrictions to prevent the spread of the pandemic. At the beginning of the restrictions are decisions such as the curfew of certain age groups at certain hours, the opening of workplaces in certain hours, the limitation of social activities, and the distance education. In this context, the study aims to discuss students' participation in distance education, the efficiency of the course environment, access to necessary materials and other emerging problems in the axis of Bourdieu's concepts of "field, capital and habitus". In this thesis, the problem of how distance education affects equality of opportunity in different social classes is mentioned. The thesis was carried out with a total of 32 students, 16 from a private school and 16 from a public school. This thesis was conducted with in-depth interview technique, one of the qualitative research techniques. Semi-structured questions were asked to the participants and their opinions on distance education were taken. In the interviews, a significant difference was found in terms of the discourses of the participants studying. Due to the fact that the students studying in private schools could not get efficiency from the lessons during the pandemic period, they tried to compensate for this situation by taking additional lessons. The students studying in public schools, on the other hand, did not have such an opportunity and had difficulties in accessing technological equipment. On the other hand, the difficulties of understanding, perception and motivation of students studying in both private and public schools in the distance education process and the situation of not getting efficiency from the lessons showed similarity. It has been concluded that the distance education model negatively affects the socialization and learning styles of the students.

Keywords: Field, Capital, Habitus, Bourdieu, Covid-19, Education Equality of Opportunity, Distance Education

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	6
1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	8
1.4. Araştırmanın Yöntemi.....	8
1.5. Araştırmanın Veri Toplama Aracı	10
1.6. Araştırmanın Veri Analizi.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Habitus	12
2.2. Sermaye.....	15
2.2.1. Ekonomik (İktisadi) Sermaye	17

2.2.2. Kültürel Sermaye	18
2.2.3. Sosyal (Toplumsal) Sermaye	20
2.2.4. Simgesel (Sembolik) Sermaye.....	22
2.2.5. Alan.....	23
2.4. Yüz Yüze (Örgün) Eğitim.....	25
2.5. Uzaktan Eğitim.....	29
2.5.1. Uzaktan Eğitimle İlgili Alt Kavramlar	31

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Pierre Bourdieu'nün Eğitime Bakış Açısı.....	38
3.2. Bir “Alan” Olarak Eğitim ve Habitus	43
3.3. Sermaye Formları ve Eğitimdeki Eşitsizlikler	47

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZAKTAN EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

4.1. Türkiye’de Covid-19 Salgınında Eğitim Alanındaki Değişimler	54
4.1.1. Yüz Yüze Eğitimden Uzaktan Eğitime Geçiş.....	55
4.1.2. Uzaktan Eğitimde EBA Platformunun Kullanılması.....	58

BEŞİNCİ BÖLÜM
AQRAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. Araştırmanın Demografik Çerçevesi.....	62
5.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	62
5.2. Uzaktan Eğitimde Ders Ortamı ve Ders Sürecini Etkileyen Faktörler	65
5.2.1. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Ders Katılım Profili	65
5.2.2. Uzaktan Eğitimin Mesleki ve Teknik Bilgiye Ulaşım Noktasındaki Etkileri	68
5.2.3. Uzaktan Eğitimde Çevrimiçi Platformların Kullanımına İlişkin Bilgiler... 71	
5.2.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Fiziki Koşulların Rolü	74
5.2.5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmen-Öğrenci Arasındaki İletişim Problemleri.....	77
5.2.6. Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Başarı Durumları ile İlgili Temel Sorunlar	80
5.2.7. Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak Yapılan Sınavlara İlişkin Bilgiler	84
5.2.8. Uzaktan Eğitimin Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları	86
5.2.9. Uzaktan Eğitimin Fırsat Eşitliğine İlişkin Ortaya Çıkardığı Temel Problemler	88
5.3. Uzaktan Eğitimde Mekânsal Sınırlıklara İlişkin Sorunlar	92
5.4. Uzaktan Eğitimde Teknolojik Donanımla İlgili Sorunlar.....	97
5.5. Uzaktan Eğitimde Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Sorunlar.....	101
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	112
EKLER.....	118
EK 1: DEİNLEMESİNE GÖRÜŞME (MÜLAKAT) FORMU	118
ÖZ GEÇMİŞ.....	121

TABLULAR DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri (Devlet Okulu).....	63
Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri (Özel Okul)	64

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Eğitimde formal ve informal eğitim.....	27
--	----

GİRİŞ

Tüm dünya 2020 yılına COVID-19 salgını ile girerken ekonomik, psikolojik, sosyolojik sorunlar ile de mücadele etmek durumunda kalmıştır. Çin, Hubei Eyaleti, Wuhan'da görülen Covid-19 kısa bir sürede tüm dünyada hızla yayılmıştır. Toplumların hayatını büyük ölçüde etkileyen bu hastalık, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 itibarıyla pandemi olarak ilan edilmiştir. Aralık sonlarına doğru ortaya çıkan bu hastalık; ateş, öksürük, nefes darlığı gibi solunum yolu belirtileri olarak bir grup insanda belirlenmiş ve hastanede yapılan çalışmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de tanımlanmıştır. Türkiye'de ise kayıtlı ilk COVID-19 vakası 10 Mart 2020 tarihinde görülmüştür (WHO, 2020)

Covid-19 ile birlikte artan vaka sayılarının sonucunda halka açık alanlarda mesafe kuralı, maske ve hijyenik temizliğin önemi artmıştır. Bununla birlikte salgını durdurmak ve etkilerini azaltmak için ülkeler bu salgına karşı tedbirler alarak ilaç üretimi ve aşı çalışmalarına başlamıştır. Pandemi sürecinde gerçekleşen bu değişimler sonucunda Covid-19 salgının seyri açısından eğitim kurumları da geçici olarak kapatılmış ve uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Bununla birlikte UNESCO (2020) verilerine göre, dünya genelinde 1,6 milyardan fazla öğrenci ve genç, Covid-19 pandemisi nedeniyle eğitim kurumlarının kapatılmasından etkilenmiştir. Dünya genelinde 192 ülkenin eğitim öğretime ara vererek okul çağındaki çocukların Covid-19'dan korunması ve temasın en aza indirilmesi kapsamında mücadele edilmiş bunun neticesinde salgın dünya genelinde eğitim krizine yol açmıştır.

Eğitim kurumlarının kapatılması öğrencilerle birlikte öğretmenleri, aileleri de etkilemiş ve aynı zamanda geniş kapsamlı ekonomik ve toplumsal sonuçlara da yol açmıştır. Bunun sonucunda uzaktan eğitim modeli gündeme gelmiş ve teknolojik alt yapı oluşturularak, salgın döneminde eğitimin devam ettirilmesi sağlanılmıştır. Bu süreçte EBA (Eğitim Bilişim Ağı) diye adlandırılan sistem ile; televizyon, bilgisayar ve tablet gibi teknolojik aletler üzerinden eğitim sürdürülmeye çalışılmıştır.

Covid-19 salgınıyla pandemi sürecinde uzaktan eğitime geçilmiş, öğrenciler mekânsal ve teknik konuların müsaade ettiği ölçüde eğitimlerine evlerinde ya da destek noktalarında devam ettirme imkânı yakalamışlardır. Pandemi süreciyle birlikte her

öğrencinin aynı imkânlarla sahip olmadığı gerçeği eğitim özelinde de karşımıza çıkmıştır. Özellikle teknik ve mekânsal yetersizlikler eğitimdeki eşitsizliği daha fazla görünür kılmış, bu da eğitimde fırsat eşitliği ilkesi önündeki engel olarak karşımıza çıkmıştır. Okulların kapanması ile başlayan uzaktan eğitim süreci sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunların başında öğrencilerin teknolojik araç ve gereçlerden yoksun olması ve internet ihtiyacının sağlanamamasıdır. Bu ihtiyaçların giderilmemesi durumunda pek çok öğrenci derslerden geri kalmış ve temel hakkı olan eğitimden mahrum kalmıştır.

Günümüz teknoloji çağı olmakla birlikte, teknolojik araçların uzaktan eğitimin temelini oluşturması, maddi imkânı olmayan ailelerin çocuklarına teknik araç-gereç konusunda destek sunamaması birçok çocuğun eğitimden uzak kalmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra yüz yüze eğitimin sağladığı sınıf ortamından uzak olmak, öğrencilerin birbirleriyle iletişimini de azaltmış ve sosyalleşmelerini engellemiştir. Sorunlar uzaktan eğitime ilişkin avantaj ve dezavantajların da tartışılmasını gerekli kılmıştır. Bu noktada çalışma, uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarını öğrencilerin deneyimleri üzerinden aktarmak üzere temellenmiştir.

Araştırma toplamda 5 bölümden oluşmaktadır. Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın konusu/sorunu, uygulanacağı alanı, sınırlılığı, elde edilmek istenen hedefler, araştırmada kullanılacak yöntem ve teknikler bölümü yer almaktadır. İkinci bölümde, öncelikle Bourdieu'nün kavramları, yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitim kavramları açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise; Bourdieu'nün eğitime bakış açısı, Bourdieu'nün kavramları ile fırsat eşitliği açıklanmıştır. Dördüncü bölümde; uzaktan eğitimde fırsat eşitliği, uzaktan eğitim ile eğitimde yaşanan değişiklikler ele alınmıştır. Son bölümde ise nitel araştırma tekniklerinden derinlemesine görüşme tekniğiyle sahadan elde edilen veriler toplanarak belirli temalar altında analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1.1.Araştırmanın Konusu

Toplumsal yapıda meydana gelen değişimler sonucunda eğitim, kültürel, politik, ekonomik ve sosyal açıdan en çok etkilenen kurumların başında gelmektedir. Eğitim, bireylerin gelişimi açısından ve de toplumsal gelişme açısından önem arz etmektedir. Eğitim; bireylerin sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik açıdan geliştiği ve öğrenme amacının güdülendiği bir sistemdir. Dolayısıyla eğitim, bireylerin hayata hazırlanma ve hayatı idame ettirmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır.

2020 yılının başlarında tüm dünya Covid-19 salgını ile karşı karşıya kalırken toplum sağlığının tehlikeye girmesi, ekonomik ve sosyolojik olarak değişimlere uğraması gibi eğitim de en çok etkilenen kurumlardan biri olmuştur. Salgının seyri ve bulaşma riski de göz önüne alındığında pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de okulların geçici olarak kapatılması sonucunda eğitim EBA platformu üzerinden verilmeye başlanmıştır. Bu durumda ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim örgün eğitimden yaygın eğitime geçmesi ile başka bir boyuta taşınmıştır. Uzaktan eğitim modeline geçilmesiyle birlikte öğrenciler adaptasyon sorunu ile karşılaşmış ve yaygın eğitimden aldıkları verim sorgulanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte uzaktan eğitimin teknolojik araçlar (televizyon, bilgisayar, telefon, tablet vb.) yoluyla sağlanması, öğrencilerin bu teknolojik araçlara ulaşımı ve sahip olması da bir başka sorun yaratmıştır. Özellikle maddi durumdan yoksun olan ailelerin çocukları uzaktan eğitim sürecinde eğitimden mahrum kalma ve derslerden istediği verimi alamama gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Covid-19 salgını ile birlikte pek çok konuda duyulan kaygının yanında eğitimde eşitsizliğin artması da bu konu üzerinde tartışmalara neden olmuştur. Eğitimde yaşanan bu durum mevcut sorunlara yenisini eklemiş ve eğitim sorununu bir başka boyuta taşımıştır. Bu durumda eğitimde yaşanan eşitsizliklerin, uzaktan eğitim modeline geçilince ne şekilde değiştiği, uzaktan eğitimin öğrenci başarısına etkileri, ailenin sosyal

ve teknik imkanlarının sınırlılığının ortaya çıkardığı sorunlar çalışmanın ana hatlarını oluşturan önemli hususlardır.

Eğitimde fırsat eşitliği: Bireylerin eğitim ve eğitim olanaklarından eşit imkânlar dahilinde aynı oranda yararlanması anlamına gelmektedir. Eğitim hakkı temel bir hak olmakla birlikte her yaştan ve her kesimden bireylerin hayatı boyunca sahip olması gereken bir haktır. Eşitliği bozan coğrafi, sosyal ve politik etmenler bulunmaktadır. Coğrafi etkenlerde; kır-köy ayrımı, bölgesel ayırım (nüfus yoğunluğuna göre) bulunurken sosyal etkenlerde; cins ayrımı, din-etnik grup-dil ayrımı, nüfus etkeni, öğretmen etkeni ve politik etkenler olmaktadır. Sosyo-ekonomik faktörler eğitim kurumunu büyük ölçüde etkilemekte ve olası eşitsizlikleri beslemektedir. Oysa eğitim temel bir haktır ve hiçbir ayırım gözetmeksizin eşit bir şekilde alınması gerekmektedir.

Eğitimde fırsat eşitliği önemlidir ve bu yüzden son zamanlarda gündemde olan uzaktan eğitimin fırsat eşitliliğini nereye taşıdığı ve eğitim gibi temel bir hakkın ne ölçüde etkilendiğini, öğrencilerin uzaktan eğitimle aldıkları eğitimin kalitesini araştırmak önem arz etmektedir. Eğitimin kalitesinin artması hem bireyin gelişimine hem de toplumsal refahın ve toplumsal ilerlemenin sağlanmasına hizmet edecektir. Özellikle son dönemlerde dünyada eğitim, toplumların gelişiminde ve ülkelerin kalkınmasında önemli bir yer tutmaktadır. Eğitilmiş bireylerin statü kazanımı ve meslek kazanımları göz önüne alındığında bu durum özellikle toplumsallaşmanın seyri açısından kilit bir noktadır. Eğitilmiş her birey, aldığı eğitim çerçevesinde önce kendi statüsüne daha sonra toplumun doğrudan veya dolaylı olarak gelişmesine ve ilerlemesine katkıda bulunmaktadır.

Fırsat eşitliğinin eğitimin her alanında sağlanması elzemdir. İlköğretimden ortaöğretime, ortaöğretimden yükseköğretime kadar, fırsat eşitliğinin korunması ve sürdürülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla tezin konusu çerçevesinde ele alınacak olan ortaöğretim (lise) öğrencilerinin uzaktan eğitimde gördükleri eğitimin, hangi şartlarda ve durumlarda nasıl gerçekleştiği, avantajları ve dezavantajlarını araştırmak olacaktır.

Pierre Bourdieu'nün "alan, sermaye ve habitus" kavramlarından yola çıkarak covid-19 sürecinde uzaktan eğitime geçen öğrencilerin bu süreç içerisinde eğitimde karşılaştığı eşitsizlikleri sosyolojik tabanda irdelenecektir. Bourdieu'nün sık sık başvurduğu bu kavramlar eğitim eşitsizliklerini açıklamada kullandığı en önemli kavramlar arasındadır. Pierre Bourdieu sosyoloji alanına önemli katkıları olan Fransız

bir sosyologdur. Bu tez çalışmasında, uzaktan eğitimde var olan eşitsizlikler açıklanırken Pierre Bourdieu'nün kavramlarına başvurulmuştur.

Bourdieu, eğitimdeki eşitsizliklerin sadece ekonomik düzeye dayalı olmadığını, aynı zamanda üst sınıfların kültürel olarak hâkim gelmesinin de eşitsizlikleri meydana getirmesi ile kültürel sermaye kavramını bizlere sunmaktadır. Pierre Bourdieu eğitimi tanımlarken okulun var olan eşitsizlikleri devam ettiren bir mekanizma olduğunu söyler ve “yeniden üretim” kavramı ile kültürün eğitim sistemindeki eşitsizlikleri nasıl yapılandırıldığını açıklamaktadır. Onun için okul kültürün aktarıldığı ve bunun bir denetim aracı olarak işlendiği bir yerdir. Bu eşitsizlikler kültürel sermaye yoluyla toplumsal tabakadaki düzenin kültürel faktörler ile devamını sağlamaktadır. Bu düzen içerisinde ise eşitsizliklerin görülmesi kaçınılmazdır.

Bourdieu eğitim sistemini açıklarken eğitimin, temel sınıfsal hiyerarşiyi yani sosyal tabakalaşmayı aktardığını ve bu sınıflandırmanın ise sermayeler ve habitus ile oluştuğunu söyler. Ekonomik sermaye (servet, gelir, mülk) ve kültürel sermayenin (bilgi, kültür, eğitim) ortaya koyduğu argümanların eğitimi yönlendirdiği ve oluşan sınıflaşmanın da eğitimdeki eşitsizlikleri meydana getirdiğini belirterek sermayelerin eğitimdeki işlevlerinin önemini vurgular. Fransız eğitim sisteminden hareketle eğitim kurumlarının sadece akademik değil sosyal olarak da kademelendirilmiş olduğunu söyler.

Sermayeye dayalı olan bu seçicilikten yola çıkarak; ebeveynlerin sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermayenin çocukların iyi bir eğitim alması isteğine, birkaç kuşak öncesinden sahip olunan habituslarının da katkısı büyüktür. Öyle ki sahip olunan habitusun, çocukların sermayelerini, Bourdieu'nün da kavramı olan “alan”da sergilemesi ve sahip olduğu sınıfın izlerini taşıyarak hareket etmesi eğitimin sınıflanmaya hizmet ettiğini ve okulların da buna katkıda bulunduğunu Bourdieu eserlerinde söylemektedir.

Her ne kadar Bourdieu Fransız eğitimini temel alarak eğitim kurumuna eleştirel söylemler getirse de pek çok ülkenin ortak sorunlardan biri olan fırsat eşitsizliğini göz ardı edemeyiz. Uzaktan eğitim programı ile alınan eğitimin getirdiği eşitsizliklerle birlikte derslere katılan öğrencilerin de dersten aldığı verim, derse katılma istekleri ve uzaktan eğitim ile ilgili görüşleri de önemlidir. Okulda alınan eğitim ile uzaktan eğitim arasındaki farklılıkları, avantaj ve dezavantajları bu süreci deneyimleyen öğrenciler

üzerinden analiz etmek daha sağlıklı önlemler alınmasını da kolaylaştıracaktır. Bu nedenle bu çalışma, Bourdieu'nün "alan, sermaye ve habitus" kavramları üzerinden analiz edilmiştir. Bu bağlamda özel ve devlet okulunda okuyan lise öğrencilerinin pandemi süreci ile tanıştıkları uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarını anlamak üzere inşa edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yer ve zaman sınırlılıklarını ortadan kaldıran uzaktan eğitim günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte daha fazla tercih edilen bir eğitim sistemi haline gelmektedir. Özellikle Covid-19 sürecinde dünyada ve ülkemizde yaşanan toplumsal değişimler sonrasında eğitim, internet tabanlı platformlar ve televizyon kanalları üzerinden online olarak verilmeye başlanmıştır. Ancak uzaktan eğitimde kritik olan sadece gelişmiş teknolojik olanaklar değil, bu teknolojilerin uygun ve planlı bir şekilde kullanılarak kalitenin artırılmasıdır (Dargut, Torun ve Erdem, 2016: 72).

Araştırmada farklı sosyo-ekonomik ailelerden gelen lise öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecindeki deneyimleri, bu süreçte karşılaştıkları problemleri ve uzaktan eğitim modeline adapte olma durumlarını incelemektedir. Uzaktan eğitim ile meydana gelen en başat sorunlardan biri de eşitsizliktir bu nedenle eşitsizliğin temelinde yatan ana problemlerin neler olduğunu Bourdieu'nün 'alan, sermaye, habitus' kavramları ekseninde irdelemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bourdieu, eğitim sisteminin sınıf eşitsizliklerini tekrar ürettiğini söyler ve aynı zamanda eğitimin, ekonomik ve kültürel sermayesi yüksek olan üst sınıfa hizmet ederek çıkarlarını koruduğunu belirtir. Farklı habituslara sahip öğrencilerin bir araya geldiği eğitim sisteminde; kültürel sermayenin en az ekonomik sermaye kadar önemli olması bakımından eğitimde de destekleyici ve başarıyı getiren önemli bir unsur olmaktadır. Ekonomik sermayenin eğitimde çıkarlara hizmet etmesiyle birlikte öğrenciler, ailelerinden miras olarak aldığı kültürel sermayeyi kullanarak başarı elde etmektedirler. Bu sermayelerden yoksun olan ailelerin çocukları ise başarı hedeflerini ve meslek seçimlerini yaşadığı topluma uyum sağlayabilmek adına koymaktadır. Onlara göre başarı, hayatlarının devamını sağlayacak bir geçim kaynağıdır.

Eğitimdeki fırsat eğitliğinin 6nemi 6zellikle son zamanlarda d6nya g6ndeminde olan Covid-19 salgını s6recinde artmıştır. Uzaktan eğitimin d6nem d6nem 6rg6n eğitim sisteminin yerini alması ile birlikte eğitimde var olan eğitsizliklerin nasıl etkilendiği ve değiştiği, 6đrencilerin bu s6reçte eğitimden verim alma durumları ve bu sistemin getirdiği avantaj ve dezavantajlar merak konusu olmuştur.

Bourdieu'n6n eğitim sisteminin eğitsizlikleri yeniden 6retmesi d6ř6ncesi ile farklı sosyo-ekonomik ailelere sahip 6ocukların eğitimden beklentileri ve eğitimden aldığı verimin uzaktan eğitimde nasıl bir form kazandığı ise 6nemlidir. Bu nedenle fırsat eğitliğinin eğitim sistemindeki rol6n6n uzaktan eğitim ile birlikte nasıl bir boyut kazandığını belirlemek, eğitim sosyolojisi literat6r6ne 6nemli bir katkıda bulunacağı d6ř6n6lmektedir.

Çalışma aşağıdaki temel sorunlara cevap aramaktadır.

1. Uzaktan eğitim s6recinde 6đrencilerin eğitime katılımları konusunda yaşadığı problemler nelerdir?
2. Uzaktan eğitimin meydana getirdiği eğitsizlikler nelerdir?
3. Uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajları nelerdir?
4. Uzaktan eğitimin y6z y6ze eğitime g6re temel farkları nelerdir?
5. Uzaktan eğitimde 6đrencilerin teknolojik araçlara ulaşım imkanları nelerdir?
6. Uzaktan eğitim s6reci boyunca 6đrencilerin, 6đretmenleriyle ve sınıf arkadaşlarıyla olan iletişimi ne y6nde değişmiştir?
7. Uzaktan eğitim s6recinde 6đrenciler ekonomik olarak ne 6lç6de etkilenmiştir?
8. Y6z y6ze eğitim ve uzaktan eğitimde derslerden alınan verim farklılıkları nelerdir?
9. Uzaktan eğitim s6recinde devlet ve 6zel okul arasındaki farklılıklar nelerdir?

Bu problemler ile yapılacak olan 6alışmada uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajlarını, ortaya 6ıkan eğitsizlik durumlarını lise 6đrencileri ile derinlemesine g6r6şmeler yapılarak elde edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırmanın Denizli ili olmaktadır. Çalışma zaman kısıtlılığı ve mali imkanlar göz önünde bulundurularak sadece Denizli ilinde gerçekleşmiştir. Araştırma 2022 Mart ve Mayıs aylarında yapılmıştır. Çalışma örneklem grubu açısından kapsamı devlet okulu olan Saniye Gemici Anadolu Lisesi ve özel okul olan Bitek Kolejinde okuyan lise öğrencilerini oluşturmaktadır. Alan çalışması olan bu araştırmada örneklem gurubunun bağlı olduğu alana ilişkin okullardaki yetkililer ile görüşülmüş ve okuldaki öğrenciler ile görüşme yapılması için gerekli izinler alınmıştır. Gerekli izin ve belgeler alındıktan sonra alan çalışmalarına başlanılmıştır.

Araştırma, araştırmacı tarafından geliştirilen ve uygulanan yüz yüze görüşme tekniği ile sınırlıdır. Araştırma, Mart ayının başında pilot görüşmelerle başlanmış ve hemen akabinde öğrencilere sorular iletilmiş ve bu sorulardan gerekli verim alınmasıyla birlikte çalışmalara devam edilerek Mayıs ayında tamamlanmıştır. Görüşmeler zaman ve mekân sınırlılıkları nedeniyle maksimum 30 dakika ile sınırlandırılmıştır. Yapılan bu çalışma, herhangi bir kişi ve kurumdan destek almadan sınırlı imkanlar ölçüsünde tasarlanıp tamamlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Nitel bir araştırma ile yapılan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine görüşme tekniği yapılarak Devlet ve özel lisede okuyan öğrenciler ile yapılmıştır. Görüşme soruları yarı yapılandırılmış ve açık uçlu sorular sorularak lisede okuyan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecini nasıl deneyimledikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler ile hali hazırda olan durum çerçevesinde gerekli dokümanlara başvurularak analiz edilmiştir.

Nitel yöntem, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak

tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 39). Nitel yöntem, toplumsal gerçeklik, kültürel bir anlam inşa etmekle birlikte, etkileşim içindeki sürece ve olaylara odaklanır. İçinde değerler vardır ve bunlar açıkça görülmektedir. Kuram ve veriler birlikte bir etkileşim içindedir ve bunlar yorumlayıcı bir yaklaşım ile sunulmaktadır (Neuman, 2013: 21).

Nitel yöntem ile hazırlanan araştırmalar, araştırma yapılan konu hakkında derin bir inceleme yapılarak kavramaya çalışılmaktadır. Bu nedenle araştırmacı burada bir kâşif gibi hareket eder ve karşısındaki muhatabının öznel bakış açısına önem vermektedir (Karataş, 2015: 63).

Nitel araştırma yapan biri öncelikle bir çalışma tasarlar, verileri toplar ve onları analiz eder daha sonra onları yorumlar. Nitel araştırmacı verileri toplarken aynı anda da topladığı verileri yorumlar. Bu aşamada olan kuramları analiz ederken de aynı zamanda yeni bir kuram ortaya koymak için uğraşır. Verileri yorumlama aşamasında araştırmacı, yeni kavramlar ortaya koymak ve kuramsal yorumlamalar yapmakla ilgilenir (Neuman, 2013: 22- 23).

Nitel araştırmada genelde üç tür veri toplanmaktadır. Bunlardan birincisi; araştırmanın yapıldığı çevrenin psiko-sosyal, kültürel, demografik ve fiziksel özelliğidir. İkincisi; araştırma sürecinde neler olup bittiği ve bu olanların araştırma grubunu nasıl etkilediği ile ilgilidir. Üçüncüsü ise; araştırma grubuna dahil olan bireylerin süreç ile ilgili düşüncelerinin neler olduğudur. Bu üç tür veriye ulaşmak için araştırmacı, genel olarak görüşme, gözlem ve yazılı kaynaklar ve materyallerin incelenmesi olarak bu üç yöntemi kullanır. Tez araştırmasında ise görüşme tekniği kullanılacaktır. Görüşme tekniği, insanların düşüncelerini, bakış açılarını, değerlerini ve öznel yargılarını ortaya koyulması açısından oldukça önemli bir yöntemdir. Görüşme sürecinde gözlemden ve yazılı kaynaklardan yararlanılması araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini arttırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 40).

Derinlemesine görüşme tekniği, iki yönlü iletişimin olduğu bir etkileşim sürecidir. Görüşme tekniği sürecinde başka teknikler ile ulaşılamayacak olan verileri, yüzeysel bilgi toplamada yansımaya anamları, duyguları ve düşünceleri, niyetleri, algıları kavrayabilmek amacı güdülür. Kişilerin dış dünya ile ilgili algıları ve bu algıları ile sosyal yaşamını nasıl değerlendirdiklerini görüşme süreci boyunca karşılıklı olarak deneyimleme imkânı yakalanmış olur (Aktaş, 2011: 23-24).

Bu çalışmada kullanılan derinlemesine görüşme tekniğine dayalı sorular yarı yapılandırılmış sorular Bu nedenle katılımcıların kendi yaşamına dair görüşlerini açıkça ifade etmesine imkân tanımaktadır. Araştırmanın evrenini Denizli ilindeki devlet okulu olan Saniye Gemici Lisesi ve özel okul olan Bitek Okulunda okuyan öğrenciler oluşturmaktadır. Evrenin büyük olması nedeniyle araştırma örneklem grubu oluşturularak yapılmıştır. Araştırmanın örnekleme “maksimum çeşitlilik örnekleme” ile oluşturulmuştur. Bu örnekleme yönteminde temel amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Maksimum çeşitlilik örnekleme ile oluşturulan örneklem grubu ile araştırmanın problemlerine uygun bir şekilde oluşturulacak olan yarı yapılandırılmış soru formlarıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

1.5. Araştırmanın Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem çalışmamız için daha zengin veriler elde etmemizi sağlamıştır. Görüşmelere başlamadan önce sorular hazırlanmıştır. Toplamda 34 soru hazırlanmıştır ve soruların hepsi açık uçlu olmaktadır. Araştırmaya başlamadan önce 3 pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, veri toplamaya başlamadan önce araştırmanın amacını katılımcılara anlatmıştır. Araştırmanın gizliliği konusunda katılımcılara bilgi verilmiştir. Uygulamada gönüllülük esasına bağlı kalınmıştır. Görüşmeler en kısa 20 dakika en uzun 30 dakika sürmüştür. Katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar not alınmış, katılımcıların seslerini kaydetmek için izinleri alınmıştır. Araştırmaya dair veriler toplanırken katılımcıların kimliğinin deşifre edilmemesi için gerçek isimleri araştırmada kullanılmamıştır. Daha sonra araştırmada seçilen yöntem ve örneklem grubu ile veriler toplanmış ve analiz aşamasına geçilmiştir.

1.6. Araştırmanın Veri Analizi

Bu çalışmada seçilen yöntem ve örneklem grubu ile veriler toplanmış ve analiz aşamasına geçilmiştir. Veri analizini yapmak için ilk olarak katılımcıların izinleri dahilinde elde edilen ses kayıtlarının deşifre edilmiştir. Görüşmelerin deşifre edilmesinden sonra nitel verinin değerlendirilmesinde analitik kategorilerin oluşturulması kodlama adını alır. Her bir kod bir grup kelimeyi sınıflandırmak için kullanılan bir şablondur. Kodlama süreci aslında araştırmacı için yönlendirici bir araçtır. Bir başka deyişle kodlama, araştırmacıya niteliksel veri yığını içinde hangi yöne doğru gideceğini gösteren bir pusuladır. Nitel veri analizinde temel süreç kodlama (kategorilere veri parçalarının yerleştirilmesi) olarak düşünüldüğünde kodlama sürecinin sistematik bir şekilde yürütülebilmesi için kategori içeriklerinin kontrolü, verileri orijinal bağlamında yeniden inceleme gibi adımlar büyük bir önem taşımaktadır. Kodlama süreci, elde edilen verileri bölümlere ayırmayı, incelemeyi, karşılaştırmayı, kavramlaştırmayı ve ilişkilendirmeyi gerektirir (Aktaş, 2011:26).

Yapılan bu çalışmada ses kayıtlarının deşifre edilmesiyle birlikte, sık tekrar edilen ifadeler bulunmuştur. Sürekli olarak tekrar edilen kavramlardan genel bir kategori oluşturulduktan sonra belirli temalar altında toplanılmıştır. Oluşturulan temalar;

- Uzaktan eğitimde ders ortamı ve ders sürecini etkileyen faktörler
- Uzaktan eğitimde mekânsal sınırlılıklara ilişkin sorunlar
- Uzaktan eğitimde teknolojik donanıma ilişkin sorunlar
- Sosyo-ekonomik Duruma İlişkin Sorunlar

Bu temalar çerçevesinde katılımcıların uzaktan eğitimde yaşadığı uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajı ile ilgili görüşleri analiz edilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği ile toplanılan veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Analizleri yaparken görüşme çözümlenmelerindeki verilerden doğrudan

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

2.1. Habitus

Habitus kavramı, Pierre Bourdieu'nün en önemli kavramlarından biridir. Bu kavramı açıklarken temel amacı; pratiğin gerçek mantığını açıklamak isteğidir. Habitus, gündelik hayatımızda, toplumsal olaylara katılımımız ile gerçekleşen eylemlerimiz, bilinçsiz olarak üzerinde pek düşünmeden gerçekleştirdiğimiz eylemlerdir. Her ne kadar eylemlerimiz bilinçli bir şekilde gerçekleşmese de eyleyen bizler de bu sürecin bir parçası olmaktadır.

İlk olarak habitusa kavramsal olarak yaklaşacak olursak; Aristo habitus kavramı yerine hexis kavramını kullanmıştır. Hexis huy, iyelik, edinme ve yetenek anlamlarına gelmektedir. Aristo'nun yanında bu kavramı Durkheim ve Weber de kullanmıştır. Mauss'un *hexis* tanımı ise, kolektif ve bireysel pratik bilincin yaratmış olduğu her şeydir. Mauss'a göre bu alışkanlıklar kişilere veya onların taklitlerine göre değişmez, toplumlara, eğitim biçimlerine, zevke, moda göre değişmektedir (Tatlıcan ve Çeğin, 2010: 305-306).

Bourdieu habitus kavramını, kişinin ya da kişiler kümesinin geçmiş deneyimlerinin içinde bir bütün haline geldiği kalıcı yatkınlıklar sistemi olarak tanımlar. Bu sistemde var olan sınıf veya toplulukların düşünceleri ve eylemleri özgür bir şekilde olmamaktadır. Bunun sonucunda özgürlük durumları nesnel düzenliliklere uygun bir şekilde dizayn edilmiştir.

Habitus, toplumsal aktör olan biz failerin ortamlarda edindiğimiz toplumsal deneyimlerimizin ürünü olan, zihnimizde var olan (sınıf, dil, etnisite, toplumsal norm ve cinsiyet vb.) kalıcı eğilimlerimizdir. Habitus, toplumsal yapıdaki normların birey tarafından içselleştirilmesi ile meydana gelir. Bir diğer deyişle habitus toplumsal failerin algılama, hissetme, düşünme ve davranma şemaları olarak içselleştirdikleri toplumsallık anlamına gelir. Bourdieu'ye göre eylemleri şekillendiren sosyal yapıdır ve her eylem sosyal bir yapının varlığını yansıtır. Bourdieu habitusu, toplumsal yapı içinde

kuracağı bağın çerçevesindeki eylemlerini anlatmak için kullanır ve en çok bu eylemler üzerinde durur. Bu eylemlerin toplumsal yapı içerisindeki yerini ve bireyselliğin taşıyıcısı olan eylemleri fail açısından anlamlandırmaya çalışır.

Bourdieu habitus kavramını ilk olarak sosyal bilimlerdeki sonu gelmeyen nesnelcilik-öznelcilik tartışmasını aşma aracı olarak görür ve kavramsal referans içinde yapısalcı veya faillik-yönelimli görüşlerden birini tercih etmek yerine, bu karşıtlığı aşma girişimiyle yola çıkar (Baert, 1998: 30'den akt. Çeğin, 2017: 28). Bu analizinden yola çıkarak bireysel eylem ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiselliği Bourdieu, "İnsan eylemini güdüleyen nedir?", "Bireysel eylem 'kültür', 'toplumsal yapı' veya 'üretim tarzı' tarafından mı belirlenir?" (Swartz, 2018: 8'den akt. Çeğin, 2017: 28) gibi sorulara cevap arar.

Mouzelis, birey-aktörleri ve onların yetenek ve kapasitelerini önemsemeyen yapısalcı metodoloji gündelik hayatın pratiklerinden ziyade teorisyenin düşüncesine ait teorik bir mantık kullanırken, aksine Bourdieu'nün post-yapısalcı habitusu, teorik mantıktan çok pratik mantığa dayanır. Habitus bu nedenle yapısalcılık ve fenomenolojik/etnometodolojik yaklaşımlar arasında bir yerdedir (Çeğin, 2017: 30).

Habitus kavramının işlevlerinden biri de özel bir eyleyicinin ya da eyleyiciler sınıfının pratikleriyle mallarını ve varlıklarını birleştiren birliği aktarmaktır. Habitus, bütünlük bir hayat tazında, yani insanlar, mekanlar ve pratiklerle ilgili bütünlük bir tercih dizesini dile getiren can verici birleştirici bir kökendir. Habituslar, kendilerini üreten konumlar gibi farklılaşmış ve farklılaştırıcıdır. Ayrılmış, ayırdılar ve ayrımları beraberinde getirirler. Habituslar ayırıştırıcı pratikler doğurur; bir işçinin yeme içme şekli, yaptığı spor biçimi, siyasal düşünceleri ve bunları ifade etme biçimi patronlardan farklıdır ancak bunlar aynı zamanda sınıflandırıcıdır. Örneğin bir davranış birine uygun gelirken diğerine abartı, bir diğerine ise kaba gelebilir. Bu farklı yaklaşımlar özdeş değildir. Ancak önemli olan bu ayrımlar-farklılıklar karşısında ortak bir simgesel dil oluşturabilmektir (Bourdieu, 2015: 22).

Şu ana kadar insan habitus ile donatılmıştır. Toplumsal bir yapı içerisinde olan insan, nesnel yapıları somutlaştırma gerçeğinden hareketle kolektif bir birey ya da kolektif olarak bireyselleştirilmiştir. Özne olarak birey hem toplumsal hem de kolektiftir. Habitus, algılama ve anlamlandırma bakımından bireysel geçmiş yaşantıların ve birikimlerin ürünü olan tarihsel alışkanlık ve toplumsallaştırılmış bir öznelliktir. Bu

bakımdan habitus, bireyi içeriden yöneten bir mekanizma olmakla birlikte aynı zamanda nesnel yapıları da beraberinde şekillendirir (Bourdieu, 2015: 211).

Bourdieu habitusu, bireylerin sahip olduğu pratikleri ve bu pratikleri toplumsal yapı içerisinde kurduğu bağ ile davranış kalıplarını anlatmak için kullanır. Habitus daha çok davranış yani eylem üzerine odaklanır. Bourdieu, sınıflar arası eşitsiz ayrımı ve sınıfların yeniden üretilmesini kültürle açıklar ve kültür, sınıfların devamını sağlamayı habitus ile yapar (Omurtak, 2019: 3). Habitus, bireylerin topluma ayak uydurması için önemli bir yapıdır. Bireylerin toplumu anlama biçimi ve değerlendirmeleri sahip olduğu kültüre bağlıdır. Bu nedenle bireyler sahip olduğu kültürel normlar ve sosyal yapılar ile kendine özgü davranış kalıplarını oluşturmaktadır.

Habitus, toplum içinde sınıfları ve grupları oluştururken aynı zamanda birçok kişiye kimlik aktarımı yapar. Böylece kişinin aidiyet duygusu gelişmiş olur ve ait olduğu sınıfın düşünce ve eylemlerini gösterme eğilimine girer. Bu aidiyet duygusunu geliştiren habitustur (Omurtak, 2019: 4)

Habitus, kelimenin tam anlamıyla ne tam bireyseldir ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır. Bourdieu'ya göre habitus, eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Dış yapıların içselleştirilmesinin ürünü olan habitus, alanın taleplerine aşağı yukarı tutarlı ve sistematik biçimde tepki verir. Tarihsel olarak inşa edilmiş, kurumsal olarak kök salmış, dolayısıyla toplumsal olarak değişken, üretici bir matristir (Bourdieu ve Jacquant, 2010: 27).

Habitustan söz etmek, bireysel olanın, hatta kişisel, öznel olanın dahi toplumsal, kolektif olduğunu ortaya koymaktır. Bu yüzden habitus, toplumsallaşmış öznelliktir (Bourdieu ve Jacquant, 2010: 116).

Habitus, her alanda sergilediğimiz ve bizim toplumsal yapı taşıymızı oluşturan yatkınlıklarımızdır. Oturma biçimimizden, konuşmalarımıza, yemek yeme şeklimizden, düşüncelerimize kadar pek çok alanda ortaya çıkardığımız eylemlerimizdir. Habitus kavramı bu çalışma ekseninde düşünüldüğünde uzaktan eğitim sürecindeki fırsat eşit(siz)liğine hangi açılardan bağlantılı olduğunu incelemek yerinde olacaktır. Çünkü habitus, biz bireylerin eğitim alanında sergilediğimiz tutum ve davranışlarla da doğrudan ilişkilidir. Aileden aldığımız kültürel sermaye ile birlikte edindiğimiz habituslarımızı alanlarda sergileriz. Okul da bu alanlardan biridir.

Eğitim hayatımızdaki davranışlarımız da gündelik hayatımızın bir parçası olduğu için habitus bu alanda da ortaya çıkar. Özellikle son dönemde etkisini gösteren Covid-19 salgını eğitim alanında birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Bunun en büyük örneği uzaktan eğitim olmaktadır. Bu nedenle uzaktan eğitimde sunulan eğitim ve okulda yüz yüze görülen eğitimin karşılaştırmaları yapılmıştır. Yüz yüze eğitimde okul alanı ön plana çıkmaktadır. Pandemi sürecinde uzaktan eğitime geçilmiş, eğitim alanının okuldan eve taşınması sonucunda öğrencilerin sahip olduğu habituslar fiziki ortamlardan online ortama taşınmıştır. Bu yüzden habitusun izinde sermayelerin ve alanın da eklenmesiyle fırsat eşitsizliğinin temeline inilmeye çalışılacaktır.

2.2. Sermaye

Eğitim sistemi, var olan eşitsizlikleri yeniden üreten bir kurum olarak karşımıza çıkarken toplumdaki farklılıkları akademik farklılıklara dönüştürerek, bu farklılıkları ise doğal bir şekilde göstererek işlevini devam ettirmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin, toplumun belirli sosyo-kültürel sermayesine sahip olmalarıyla birlikte sağladıkları sosyal üstünlükler eğitim alanında başarıya ulaşma yollarını kolaylaştırır. Burada “toplumsal yeniden üretim” kavramının izinde aileler çocuklarına kendi kültürel değerlerini aktararak kendi konumlarını eğitim yolu ile yeniden üretmektedir. Bu nedenle eğitim kurumunun bu işlevi ile toplumsal tabakalaşma kendini devam ettirmektedir (Yanıklar, 2010: 124). Bunun yanında Bourdieu, ekonomik sermayenin yanında kültürel sermayeyi de dahil ederek eğitimdeki eşitsizliklerin temelini sorgulamaktadır.

Bourdieu'ya göre sermaye en başta biriktirilmiş emektir ve böylelikle bu kavram emek-değer olgusuna dayanmaktadır. Toplumsal eşitsizlikleri çözümlerken genel olarak eşitsizliklerin temelinde ekonomik sorunlara eğilir ve kültür ikinci plana atılır. Bu ise Marksist teoriden beslenen bir anlayıştır. Bourdieu toplumdaki eşitsizliklerin temeline kültürü de ekleyerek incelemeye alır. Bourdieu, eyleycilerin eylemlerini toplumda yerine getirmesi için bazı özelliklere sahip olması gerektiğini söyler. Toplumda güç çok önemli bir yerdedir ve eyleycilerin sahip olduğu güç farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte bu güç mekanizmalarını Bourdieu sermaye adı altında sınıflandırmaktadır.

Gücü elinde bulunduran iktidar, ekonomik sermayeye sahiptir ve bunun devamını getirmek için de sembolik sermayeye ihtiyaç duyar. Bu durum ile kamusal alan ve özel alanda bir hakimiyet sağlar. Eyleyiciler ekonomik varlıklarını sürdürmek için parasal kazançlara doğru eğilim gösterirken, kültürel doygunluk içinde akademik ve eğitim alanına yönelirler. Sahip oldukları diploma ile bir statü elde ederler ve bu onlarda sembolik sermayeye sahip olma durumunu getirerek kendilerini toplumda kanıtlamış olurlar.

Bourdieu, toplumdaki gücün, baskı altında olmadan da devam edebileceğini ve ekonomik ilişkilerin de gizli olarak yürütüldüğünü söyler. Aynı şekilde Bourdieu, Marks'ın da ileri sürdüğü gibi sınıflar arası ilişkileri sadece ekonomik veya ideolojik olarak ele almaz. Bourdieu, daha çok Weber 'in etkisinde kalarak düşüncelerini ileri sürmüştür (Omurtak, 2019: 6).

Bourdieu'ya göre sınıfsal çatışmalar sadece ekonomik olarak ele alınmaz, incelediği alanı genişleterek sınıfsal ayrımların altındaki çatışmaların güçlere göre şekillendiğini ve bu güçlerin sermaye çeşitlerinin dağılımını da belirlediğini ifade eder. Bu dağılımlar sonucunda Bourdieu sermayeleri; ekonomik sermaye, kültürel sermaye, toplumsal sermaye ve simgesel sermaye olarak ayırır.

Bourdieu birçok eserinde toplum içerisindeki güç dengesinin baskınlık yaratmadan nasıl sürdürebileceklerini incelemiş, aslında ekonomik ilişkilerin başka şeylerin içinde gizlendiğini belirtmiştir. Her ne kadar devlet elindeki ekonomik sermayeyi kullanıyor olsa da diğer sermaye çeşitlerini de kullanarak bir tür sembolik sermaye edinmiş olur. Bourdieu'ya göre her alan kapsadığı şeylere göre yapılanmıştır. Bu nedenle kaynakların sınırlı olduğu bir ortam içinde mücadele etmektedir. Örnek vermek gerekirse ekonomik anlamda kişi daha fazla para kazanma yollarını ararken, kültür alanında ise akademik başarılar elde etmeye çalışır. Bundan dolayı sermaye kavramını daha iyi kavrayabilmek için sadece ekonomik alanda düşünmek yerine kültürel ve sembolik sermaye çeşitleri ile harmanlayarak sosyal alanın yapısını daha iyi kavrayabiliriz (Palabıyık, 2011: 132).

Bourdieu'ya göre; ekonomik sermaye, direk paraya çevrilebilir ve mülkiyet hakları olarak kurumsallaştırılabilir. Kültürel sermaye, belli şartlar dahilinde ekonomik sermayeye dönüşebilen ve eğitim vasıfları içinde kurumsallaşabilen sermaye türüdür. Sosyal sermaye ise toplumda belli normlardan meydana gelen gerektiğinde ekonomik

sermayeye dönüşebilen bir sermaye çeşididir. Kısacası kişiye statü, belli bir kimlik ve unvan kazandırmaktadır (Bourdieu, 1979; 2010: 49).

2.2.1. Ekonomik (İktisadi) Sermaye

Ekonomik sermaye, bireylerin sahip olduğu maddi kazancı ve sahip olduğu maddi geliri belirtmektedir. Marx, kapitalist sistemde üretimi ve sermayeyi elinde bulunduran burjuva ve emekçi sınıf olan proletarya arasındaki anlaşmazlık karşısında adaleti sağlayacak olan hukuk kurumunun da ekonominin ardında kaldığını ve hatta burjuvaya hizmet ettiğini söyler. Ekonomik sermaye, bir nesilden diğerine kolayca miras olarak kalabilir. Aynı zamanda ekonomik sermayeye sahip olmak diğer sermaye çeşitlerine ulaşmayı da kolaylaştırır. Bu nedenle ekonomik sermaye tek başına yeterli olmasa da bütün sermaye çeşitleri arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bourdieu maddi sermayenin bu durumu açıklamada yeterli olmadığını düşünerek ekonomik sermayeye ek olarak diğer sermaye biçimlerini de ekleyerek inceleme yapmaktadır

Pandemi ile birlikte uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Bu doğrultuda ekonomik sermayeleri yeterli olmayan ailelerin uzaktan eğitimde gerekli olan teknolojik araçları temin etmekte sıkıntı yaşayabilmektedir. Öğrenciler bu durumda teknolojik araçlara sahip olamaması ile derslere katılamamıştır. Işık ve Bahat'ın (2021: 501) yaptığı bir çalışmada, uzaktan eğitimde teknolojik araç alma durumlarına ilişkin sorusunda katılımcıların 225'i (%38,7) uzaktan eğitim sürecinde çevrimiçi derslere erişim için yeni bir teknolojik ekipman (akıllı telefon, tablet, masaüstü bilgisayar, taşınabilir bilgisayar, diğer) satın aldığını belirtirken, 333'ü (%57,2) herhangi bir yeni cihaz almadığını belirtmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin teknolojik araçlara sahip olma durumu ailelerin ekonomik sermayesine bağlı olmaktadır. Bu durumda ekonomik sermaye öğrencilerin eğitim alması ve eğitimde başarılı olmasında etkin bir konumdadır. Öğrencilerin teknoloji aracı temin edememe durumunda derslere katılamadığı için diğer öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkların belirginleşmesine de neden olmaktadır. Işık ve Bahat'ın (2021: 505) çalışmasında “uzaktan eğitim ile öğrencilere eşit öğrenme fırsatları

sunuldu” sorusuna verdikleri yanıtla göre gruplar arasında anlamlı fark bulmuşlardır. Bu durumda; çocuğu lise öğrenimi gören katılımcıların 27’si (%65,9), uzaktan eğitim sürecinde çocuklarına eşit öğrenme fırsatları sunulmadığını tespit etmişlerdir. Bu doğrultuda bu veriler ile ekonomik sermayenin uzaktan eğitimdeki eşitsizliklerin oluşumundaki yerini incelemek çalışma için önemli olmaktadır.

2.2.2. Kültürel Sermaye

Kültürel sermaye, toplumda kabul edilmiş değerleri, kültürleri içselleştirmek ve onları deneyimleyerek bilgi sahip olmaktır. Belli bir alanda eğitim alarak diploma sahibi olmak kültürel sermayeye örnek olarak verilebilir. Ailenin sahip olduğu eğitim düzeyi, içinde bulunduğu sosyo-kültürel yapı küçük yaşlardan başlayarak bireyin yaşamını şekillendirir.

Ekonomik sermayenin yanında alınan kültürel sermaye ile bireyler eğitim hayatından sosyal yaşamına kadar pek çok yerde avantajlı olmaktadır. Aileden alınan ekonomik desteğin yanında anlama, kavrayabilme, geniş bakış açısı ve fikirler, yabancı dil bilgisi gibi pek çok sosyal birikim aile tarafından bireylere aktarılır. Kültürel sermayeye sahip olan ailelerin bireyleri sahip oldukları bu habitusu eğitimde ön plana çıkararak sergilemektedir. Sınıflar arası kültürel sermaye farklılıkları eğitimde başarıyı elde etmelerini etkilemektedir. Bu durumda kültürel bilgi toplumsal eşitsizliğin taşıyıcıları olarak işlev görmektedir (Swartz, 2018: 275).

Bourdieu, kültürü eğitim alanı sistemi söz konusu olduğunda zaman, enerji ve para karşılığında elde edilebilecek ve daha sonra yüksek statülü meslekler ve gelirlerle değişim yapabilecek bir tür sermaye çeşidi olarak düşünmektedir. Ona göre kültürel sermaye birçok imkânı içermektedir. Bunlar; sözel beceri, genel kültür, okul sistemi hakkında edinilen bilgi ve eğitim sistemi olmaktadır. Bourdieu, buna ek olarak kültürel sermayenin eşitsiz dağılımından bahsederek toplumsal sınıflar arasında, eğitimde başarı ve kültürel tüketim nezdinde farklar olduğunu söylemektedir. Bunun yanında öğrencinin akademik performansının, ebeveynlerinin kültürel sermayeleriyle güçlü bağı olduğunu söyleyerek, ebeveynlerinin kültürel sermayelerini bireylere aktardığını belirtmektedir. Bourdieu, bu durumda ailelerin aktardığı kültürel sermayenin, bireylerin sahip olduğu yetenek gibi göstermesi eğitim hayatında eşitsizlikleri meydana getirdiğini

söylemektedir (Swartz, 2018: 275). Bu nedenle kültürel sermaye kavramı, eğitimdeki eşitsizlikleri anlamaya çalışırken araştırmamızın kilit noktasını oluşturacaktır.

Bourdieu'ya (2015: 35) göre; ailelerin stratejileri ve okulun sistemi arasındaki bağla birlikte kültürel sermaye yeniden üretilmektedir. Ekonomik sermaye ne kadar büyükse aileler o oranda okuldaki eğitime yatırım yaparlar. Bununla birlikte aileler ekonomik sermayelerinin gücü ile çocukları istedikleri okula göndererek, başarılı olması için özel eğitimler aldırarak kültürel sermayenin devam etmesini ve hatta dönüşerek yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Böylelikle sınıfların ayrıcalıkları arttıkça aynı oranda kültürel sermaye de artmaktadır.

Bourdieu (1979; 2010: 3-6) kültürel sermayeyi açıklarken şu sözleri sarf eder:

“Kültürel sermaye kavramı ilk önce kendisini araştırma süreci içinde, akademik başarıyı, yani farklı sınıflardan ve sınıf fraksiyonlarından çocukların akademik pazarda elde ettikleri belirli kârları, sınıflar ve sınıf fraksiyonları arasında kültürel sermayenin dağılımıyla ilişkilendirerek, farklı toplumsal sınıflardan gelen çocukların eşitsiz eğitim başarılarını açıklamayı mümkün kılacak bir teorik hipotez olarak sundu.”

Buradan yola çıkarak eğitimdeki toplumsallığın devam etmesi ve eğitim kurumundaki eşitsizliklerin temelinde sadece ekonomik sermayenin yetkinliğinin olmadığı kanısına varabiliriz. Ekonomik gelir düzeylerinde oluşan eşitsizliklerinin oluşması toplumun her alanında görülmesinin yanında edinilmiş ve kazanılmış sermaye, kültürel kodların aktarımı ile eşitsizlikler devam etmektedir.

Bourdieu (1979; 2010: 3-6) “Kültürel Sermayenin Üç Hali” adlı makalesinde kültürel sermayenin üç halde bulunduğunu söyler. Bunlardan ilki; *Benimsenmiş* halde, ailelerin çocuklara aktardığı gözle görülen bedensel tezahürüdür. Çocukların aileden aldıkları statü ile birlikte öğrenilen dil becerisi, yazı yazma stili gibi yeteneksel örnekler verilebilir. Bu yüzden eğitimdeki eşitsizliklerin en çok icra ettiği kısımdır. *Nesnelleşen* kültürel sermayede ise temsil ettiği sınıfın özelliklerini nesnel olarak ortaya konulma halidir yani kültürel mallardır. Okunulan kitaplar, resimler, sözcükler, makineler, enstrümanlar vb. örnekler verilebilir. *Kurumsallaşan* da ise eğitimin ve bürokrasinin sınıflar üzerindeki etkisi ve bunların unvan olarak varlığıdır.

Kültürel sermaye eyleyicilerin doğumundan itibaren eğitim kurumu ve aile kurumu başta olmak üzere toplumsal süreçteki tüm hayatı boyunca edindiği pratikler ve eylemlerini ifade etmektedir. Bourdieu toplumdaki farklılıkları kültürel sermaye ile açıklamaktadır. Bu farklılıklar eşiğinde kültürel sermayeyi anlamaya çalışarak kültürel normları ve eğitimdeki ekonomik eşitsizlikleri içindeki açıklanamayan durumları açıklamaya çalışmaktadır (Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 31).

Kültürel sermayenin eğitim alanındaki konumu önemli olmakla birlikte uzaktan eğitim geçen öğrencilerin teknolojik araçları almasının yanında kültürel olarak faydalanabilecekleri eğitimden uzak kalmaktadır. Kültürel sermaye bakımından zengin olan öğrencilerin eğitime sadece akademik bilgi olarak değil aynı zamanda bir kültürel kod inşa etme ve diğer kültürel yapıları özümseme bakımından da önemli olmaktadır. Aileler öğrencilerin bu süreçte eğitimden uzak kalmaması adına ekonomik sermayelerini kullanarak gerekli materyalleri alması aynı zamanda kültürel sermayelerinin de devamını sağlamaktadır. Kültürel yönden artıları olan öğrenciler eğitime ve eğitimden alacağı her türlü kültürel birikimden faydalanabilmektedir.

Kültürel fonksiyonların işlenmesi için ekonomik sermayeye ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durumda kültürel sermayenin devamını sağlayan şey ekonomik sermaye de olmaktadır. Ailelerin bu süreçte öğrencilere verdiği maddi destek, eğitimin eve taşınmasıyla birlikte ev ortamının ders çalışmaya uygun olması ve ailelerin bu süreçte öğrencilere ne gibi destek olduğu önemli olmaktadır. Ailelerin akademik ve mesleki statüsü bu süreçteki öğrencilerin daha iyi eğitim almasını sağlarken kültürel sermayenin de işlevi bu durumda öne çıkmaktadır.

2.2.3. Sosyal (Toplumsal) Sermaye

Sosyal sermaye kavramı yirminci yüzyılın ortalarına doğru sosyal bilimler literatürüne girmesi ile birlikte asıl tartışma zeminini 1960 yıllardan sonra bulmuştur. Günümüz modern toplumunda özellikle bilginin kolayca ulaşılabilir olması ile sosyal bağların önemli olması ve modern toplumda bireyselleşmenin daha artması üzerine zayıflayan sosyal bağların yabancılaşmayı doğurması, sosyal sermayenin tartışılan bir konu haline gelmesini destekler niteliktedir (Yarç, 2011: 127).

Bireylerin içinde bulunduğu ve ait olduğu sınıf ve sınıf ilişkilerini açıklar. Sosyal sermaye bireylerin toplum içindeki diğer bireyler ile kurduğu ilişkiyi ve dahil olduğu sınıfın pratiklerini ifade eder. Kısaca karşılıklı bir tanıma, tanışma sürecini ifade eder. Sosyal sermaye aynı zamanda diğer sermayeler ile bir araya geldiğinde elde edilen avantajı ikiye katlama gücüne sahiptir. Çünkü birey, içinde bulunduğu grup üyeleriyle aralarındaki ilişki ağının geniş olması ve ilişki içinde olduğu kişilerin iktisadi ve kültürel sermayesi ne kadar güçlüyse o kadar büyük bir toplumsal sermayeye sahiptir (Jourdainve Naulin, 2020: 107).

Bourdieu'ya göre sosyal sermaye, bireylerin ait olduğu grup aidiyetlerinin, sahip olduğu kültürel birikimlerin, doğuştan edindiği habitus ile hayatı kolaylaştırırken bir taraftan da sosyal hayattaki eşitsizliklerin meydana gelmesinde rol oynar. Bu nedenle bireyin diğer grup üyeleriyle ilişkisinde aldığı maksimum toplumsal sermayenin karşısında kendi sermaye birikiminden de eşitsiz bir verim elde etmektedir. Son olarak toplumsal sermayenin devamı için bireyin diğerleriyle olan ilişkisini sürekli canlı tutması gerekmektedir. Çünkü sosyal sermaye tamamıyla kazanılmış değildir. Birey kendini diğerlerine arada hatırlatması gerekmektedir (Bourdieu, 1983: 190-191'den akt. Yarcı, 2011: 131).

Bourdieu'ya göre sosyal sermaye; “az ya da çok kurumsallaşmış karşılıklı tanıma ve tanınma ilişkilerinin süre(k)li ağlara sahip olma/tasarruf etme ile bağlantılı, aktüel ve potansiyel kaynakların birlikteliğidir; ya da farklı bir ifade ile, bir gruba aidiyete dayanan kaynaklarla alakalı bir şeydir” (Bourdieu, 1983: 190-191'den akt. Yarcı, 2011: 131).

Sosyal sermaye öncelikle ilişki ağlarının genişlemesine, daha sonra kişinin ekonomik, kültürel ve sembolik sermayesine bağlıdır. Burada önemli iki kavram devreye girmektedir. Bunlar, *sosyal ağlar* ve *maddi ve sembolik değişim ilişkileridir*. Bu durumda sosyal sermaye açısından önemli olan, bağların değeri, büyüklüğü ve harekete geçirebilme gücüdür (Yarcı, 2011: 131).

Bireyler genelde bir sosyal sermayeye sahip olmakla birlikte, bu sahip olma durumu bireyin bir aileye, bir gruba veya bir partiye aidiyeti ile şekillenmektedir. Bu sebeple birey bu ait olduğu sosyal sermaye sayesinde ait olduğu grubun değerlerini ve kaynaklarını kullanma hakkına sahip olur. Bu süreç ile birey hem grubu ve çevresini

tanıma hem de kendisini gruba ve çevreye tanıtmaya avantajını yakalar ve karşılıklı bir ilişki ağı içerisinde olur.

Bourdieu bu süreci *kredi değer(liliği)* kavramı ile açıklamaktadır. Bu süreci şöyle açıklayabiliriz: Sosyal hayat içindeki insanlar kolay -kabiliyetler manasında- ve yasal –tanınma manasında- bir statüye sorunsuz bir şekilde sahip olabilmek için bu bahsedilen krediye ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi için de ancak doğru ve güçlü bir sosyal sermayeye sahip olmak gerekmektedir. Bourdieu bu durumda, hediye değişimini toplumsallığın bitmeyen çabası ve ileriye yönelik sağlam bir yatırım olarak nitelendirmektedir (Field, 2008: 24'den akt. Yarcı, 2011: 132). Bu yönden bakacak olursak sosyal ilişkilerin sürekli yenilenmesi ve üretilmesi ile sosyal sermayeye sahip olmak önemli bir kriterdir.

2.2.4. Simgesel (Sembolik) Sermaye

Simgesel sermaye, bireyi toplumda tanınma durumunu ve sahip olduğu prestiji ifade etmektedir. Habitusla de ilişkili olan simgesel sermaye, diğer sermayeler ile bütündür. Habitustan gelen kültürel davranışları yansıtan bir ayna özelliğini taşır. Kısaca sahip olunan tüm sermaye çeşitlerinin ortak noktası, yansıma ile ihtiva edilen görüntülerdir.

Bourdieu'ya göre simgesel sermaye, iktisadi ve kültürel sermayenin birikiminden oluşmuştur. Bundan dolayı güçlü bir simgesel sermayeye sahip olmak, açılması istenilen tüm kapıların rahatlıkla açılması demektir. Simgesel sermaye, sahip olunan gücün diğer bedenler üzerinde hakimiyet kurmasının sonucunda görevini yerine getirmiş olur. Simgesel sermaye, üretimin, pazarın, metaların, egemenliğin, iktidarın ve bunlara bağlı olarak meydana gelen şiddetin toplumsal yaşamın bu soyut simgesel düzeyde işleyen mekanizmaların işleyişlerini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Simgesel sermaye ele alınan alanda sermayenin dağılım yapısının ürünü olan algılama kategorilerinin bölünme ilkelerine göre, sınıflandırma sistemlerine, sınıflandırıcı kalıplara göre algılandığı an itibarıyla ekonomik, kültürel ya da toplumsal sermaye olarak ifade edilmektedir (Bourdieu, 1995: 158'den akt. Kaplan ve Yardımcıoğlu, 2020: 34).

Toplumda birden fazla sermayeye sahip olmak mümkündür. Bu yüzden toplumda tek bir yerde eşitsizlik yoktur. Pek çok alanda ve durumda eşitsizlikler ile karşı karşıya kalmaktayız. Bundan dolayı, son zamanlarda gündeme oturan Covid-19 salgınından sonra uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte eğitimde fırsat eşitsizliği tekrar gün yüzüne çıkmış ve hâlihazırda eğitime geçilmesiyle birlikte eğitimde fırsat eşitsizliği tekrar gün yüzüne çıkmış ve hâlihazırda olan eşitsizliklerin uzaktan eğitimle birlikte hangi boyutlara taşındığı önemli bir sorun olmuştur. Burada kilit nokta ise, öğrencilerin uzaktan eğitimden aldığı eğitimin verimliliği ve teknolojik araçlara ulaşma durumu eğitimde fırsat eşitsizliğini nasıl etkilediği konusudur.

2.2.5. Alan

Bourdieu, habitus ve sermaye kavramlarından sonra üzerinde en çok çalıştığı “alan” kavramıdır. Habitusla doğrudan ilişkilidir çünkü habitus yani davranışları alanlarda sergileriz. Her sermaye çeşidine göre farklı alanların mevcudunu söyleyen Bourdieu, sahip olunan habitusun doğrultusunda alanların da özelliklerine göre şekillendiğini ve ancak bu şekilde tanımlanabildiğini belirtir.

Alan, habitus ile ilişkilidir ve habitusu şekillendirir. Bourdieu, alanı çok boyutlu konular ve eyleyicilerin bu konulara yerleşmesi olarak tanımlar. İnsanlar, ekonomik, siyasi, sanat, dil, bilimsel gibi farklı alanları ve kendilerinin koyduğu kurallar ve fikirleri otoriteye uyumlu şekilde oluştururlar (Bourdieu ve Wacquant, 2021: 140).

Her alan kendi içinde bir değere sahiptir ve bu değer ile sosyolojik belirleyiciliğe sahip olan “oyunun kuralları” önemiyet kazanır. Bir alanın varlığı için belirli katılımcıların oyuna katılması gerekir. Bu toplumsal oyun belli kurallara sahip değildir. Her oyunun kendi içindeki oyuncularının sahip olduğu sermayeler eşliğinde oluşan kurallar, belli bir ödül dâhilinde anlam kazanır. Toplumsal güç oyunun durumuna göre nasıl ki farklılık gösteriyorsa, sermayeler de alanlara göre farklı şekillerde dizilim gösterir. Kısacası her alanın hâkim olan sermayesi vardır ve oyundaki güç mekanizmaları buna göre şekillenir. Örneğin, İngilizce dilini bilmenin sermayesel değeri, bu sermayeyi kullanılabileceği bir ortamın ve alanın varlığına dayanmaktadır. Bu şekilde alanlardaki rekabet durumu o alandaki güç olarak sayılan sermaye çeşitlerinin baskınlığı ve yetkinliği durumuna bağlı olmaktadır. Bunun sonucunda

Bourdieu için alan kuramının temelinde toplumsal dünyanın “kademeli bir farklılaşma” sürecinin mekânı olduğu saptaması yatar (Bourdieu ve Wacquant, 2021: 145).

Bourdieu, her alanın kendi içinde kendi özelliklerine göre şekillendirdiği ve dayattığı “güç alanı” olduğundan bahseder. Bunun yanında da failerin içinde olduğu alanda mevcut durumunu korumakla birlikte onu değiştirmek için de bir mücadele verir. Bourdieu bunu “savaş alanı” olarak tanımlar. Alan, zamanla değişen, gelişen ve kaybolan bir yapı olarak karşımıza çıkar buna ise “özerklik derecesi” adını verir. Kısacası alan, bünyesinde var olan gücün koruyucusu olmakla birlikte aynı zamanda değişiminde ve gelişiminde rol oynar. Bununla birlikte toplumsal oyuna katılan oyuncular sahip olduğu sermayenin gücünü arttırmak için mücadeleye girmektedir. Bu mücadele ile otoritesini geliştirmek ve korumak, alt-üst ilişkisini belirlemeyi sağlar.

Eylemle birlikte yapıyı da şekillendiren alan, içinde bulunan failere hareketlilik, belirli kazançlar ve bir konuma aitlik durumunu verir. Alan içindeki failer kendi konumlarını korumak için mücadele verirken bazıları ise bu hâkimiyeti yıkmaya çalışacaktır. Bu yüzden özellikle alana yeni giren bireyler daha önce o alanda olan ve otoritesini sürdürenlere karşı da savunmasız kalır çünkü daha önce o alanda olanların belirli bir sermaye birikimi ve onunla birlikte otoritesi mevcuttur. Bu yüzden yeni gelenlere karşı onlar avantajlıdırlar.

Alan kavramı Bourdieu için önemli olmakla birlikte eğitimdeki fırsat eşitliği içinde başvurulan bir kavramdır. İlk olarak okulu bir alan dâhilinde ele aldığımızda pek çok sermayeye sahip olan çocukların okul alanı içerisindeki gösterdikleri habitusları yani davranışları ile bir var olma, gösterme ve belli otorite kurma eğiliminde olurlar. Çünkü aileler sermayelerini çocuklara aktardığı için bir nevi çocuklar ailelerinin mirasçıları olarak bunu devam ettirir. Farklı sosyo-demografik özelliklere sahip çocuklar okul alanında rekabet edeceği gibi sahip oldukları ekonomik ve kültürel sermayesini de kullanır. Bunun sonucunda çocuklar eğitim alanı olan okulda rakip gördüğü bireyler ile arasında Bourdieu’nün da dediği bir savaş alanını inşa etmiş olur.

Pandemi süreci ile uzaktan eğitimle birlikte eğitim hayatı okul alanından eve taşınmış oldu. Bu sebepten ötürü okul alanı olarak yerine evi tayin etmiş olur. Bu durumda mücadele ve savaş alanı olan okulun eve taşınması, rekabetin formunu da değiştirmiştir. Güçlü iktisadi sermayeye sahip olan ailelerin çocukları kolaylıkla ulaştığı teknolojik araçlar sayesinde uzaktan eğitime katılarak eğitimden geri kalmamışlardır.

Buna karşın ekonomik sermayesi olmayan ailelerin çocukları derse girememiş ve hakkı olan eğitimden geri kalmıştır. Bu ise eğitimdeki fırsat eşitsizliğini arttırarak yeni bir formda karşımıza çıkmıştır.

Alanda sergilenen habitus karşılığında sermayeler savaşırken eğitimdeki fırsat eşitsizliğinin de kapısını aralamış olur. Okul alanı bir toplumsal alandır. Bu yüzden her sınıf ve ailelerin çocukları birbiri ile bağ kurdukları için sermaye geçişleri ve aktarımı da olur. Bunun yanında sermayelerin ortaya konulduğu eğitim alanı bir güç arenası haline gelmiş olur.

2.4. Yüz Yüze (Örgün) Eğitim

Eğitim, bireylerin tümünü içine alan bir kavramdır. Her insan doğumdan ölümüne kadar eğitim sürecinin içinde olmaktadır. Tarihin ilk başlangıcından bu yana sosyal yaşamın önemli olgusu olan eğitim aynı zamanda sosyolojinin de ayrıcalıklı bir kavramı haline gelmiştir. Bu yüzden eğitime pek çok farklı tanımlamalar getirilmiştir. Bu durumda eğitim süreci yaşanan dönemin sosyo-kültürel ve teknolojik değişimlerden farklı biçimlerde etkilenmektedir.

Eğitim, bireye bilgi, beceri ve tutum kazandırmak için belirli amaçlar doğrultusunda bireyi yetiştirme sürecidir (Tanrıöğen, 2006). Eğitim temelde bireylerin davranışlarını, yeteneklerini, bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi, değiştirilmesi ve iletmesidir. Dolayısıyla eğitim, bireyin kişilik olarak gelişmesine, geleceğe hazırlanmasına, gerekli bilgi ve beceriyi aktararak önemli bir süreç olmaktadır (Tezcan, 1985: 4). Ertürk'e göre eğitim; "bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişiklik meydana getirme sürecidir" (Ertürk, 1998: 12). İngilizce dilinde eğitim anlamına gelen "educate" sözcüğü iki anlama gelmektedir. Bunlardan ilki bireylerin içinde olanı dışarı çıkartmak, ikincisi ise olanı biçimlendirmektir (Konuk, 2006: 501).

Birçok toplumda yaygın olarak görülen ve bir kurum olarak eğitim; toplumun siyasal, kültürel ve ekonomik durumlarına göre, bireylerin yeteneklerini, sosyal ilişkilerini, ekonomik yeterliliklerini geliştirerek ve vatandaşlık bilincini aşlamak gibi

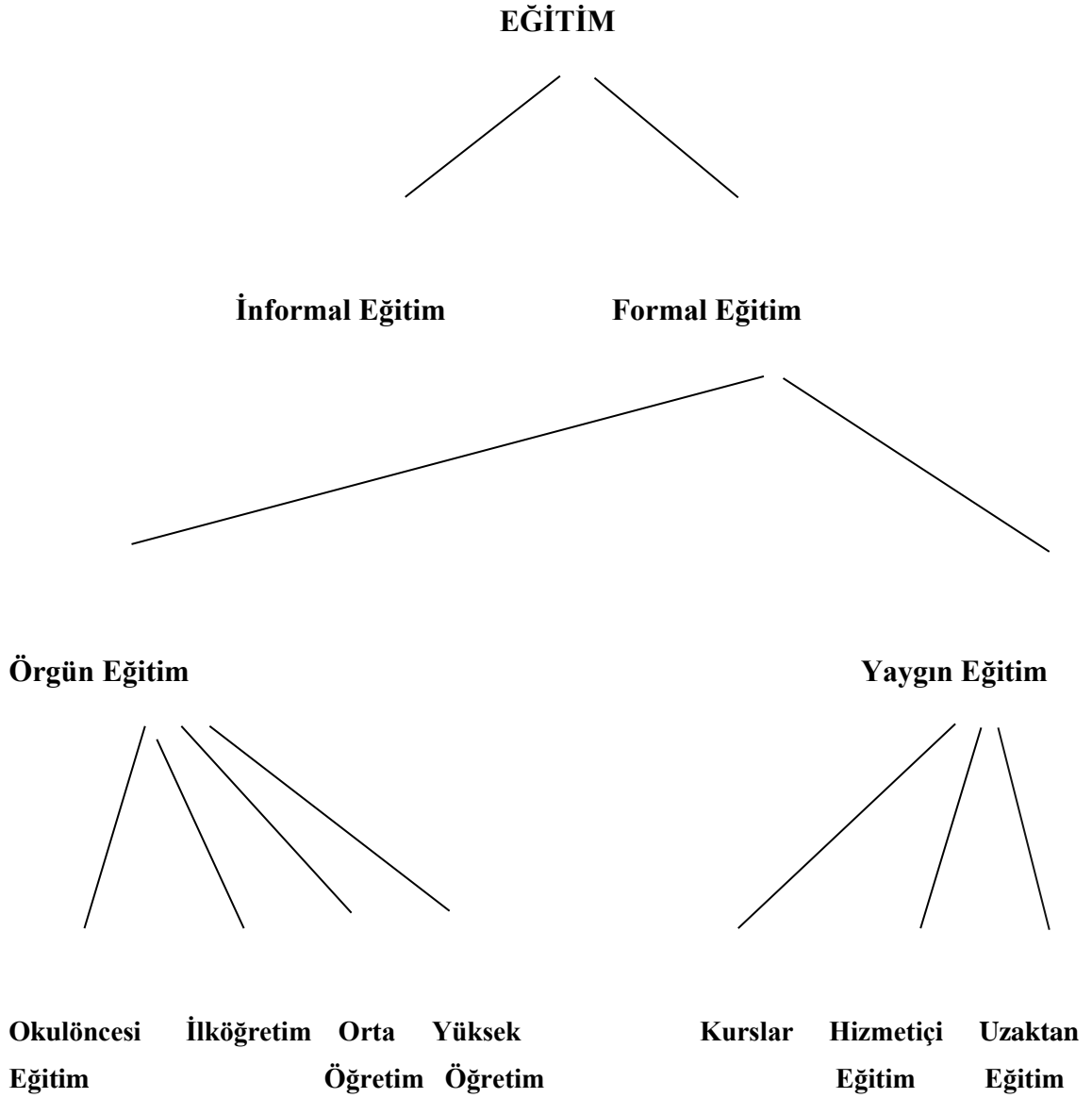
olguları kazandırmaktadır. Bir diğere deyişle eğitim, bireylere belirli yetenek ve bilgileri aktararak hayata karşı hazırlamaktadır.

Eğitim, formal ve informal olarak ikiye ayrılır. İnfomal eğitim, belli bir amaç ve plan çerçevesinde olmadan yaşam içerisinde kendiliğinden oluşan, gelişigüzel kültürlenmeyle gerçekleşen, aile ve arkadaş çevresi yoluyla ya da kitle iletişim araçlarıyla ortaya çıkan bir süreçtir. Bu süreçte gözlem ve taklit yolu öğrenmek için önemlidir. Formal eğitim ise, belli bir amaç ve plan çerçevesinde programlı olarak gerçekleşir. Formal eğitimde uzmanlar ya da öğretmenler tarafından belirlenen eğitim programı sürece yayılarak, uygulanır ve izlenilir. Formal eğitim ve informal eğitim birbirinden ayrılamaz. Örgün eğitimde informal öğrenimin yanında öğrenciler öğretmen davranışlarını gözlem yoluyla alarak aynı zamanda formal bir eğitim de almış olurlar.

Yüz yüze eğitim örgün eğitim programı içerisinde yer alır. Örgün eğitim programı; belli yaş grubu içerisinde aynı seviyedeki öğrencilere, Millî Eğitimin amaçları doğrultusunda hazırlanmış eğitim programlarıyla, okul içinde düzenli olarak yapılan eğitime denir. Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim gibi basamakları kapsayan örgün eğitimde bir basamak tamamlanmadan diğere basamağa geçilemez. Kısacası örgün eğitim kademeli bir şekilde ilerlemektedir (Güven, 2015: 5).

Aşağıda eğitimde formal ve informal eğitimin alt dalları şema halinde gösterilmiştir.

Şekil 1: Eğitimde formal ve informal eğitim

TDK'ye göre yüz yüze (örgün) eğitim, “kişilerin hayata atılmadan, iş ve meslek kollarında çalışmaya başlamadan önce okul veya okul niteliği taşıyan yerlerde, genel ve özel bilgiler bakımından yetişmelerini sağlamak amacıyla belli kanunlara göre düzenlenen eğitim, formel eğitim” dir. Yüz yüze eğitim sınıf temelli bir öğretim sistemidir. Yüz yüze eğitim, okul çatısı altında seviyelere göre ayrılmış sınıflarda konunun öğretmen tarafından anlatıldığı öğrencinin dinleyici ve katılımcı olduğu bir sistemdir. Toplumun her kesiminden bireylerin bulunduğu bu sistemde öğrencilerin ve öğretmen iletişiminin var olduğu, materyaller (tahta, projeksiyon, ders kitapları vb.) ile desteklenen öğretimin yürütüldüğü hem öğrenim hem öğretimin birlikte gerçekleştiği yerdir. Yüz yüze eğitimde, sınıf koşullarında öğretmen ve öğrencilerin aktif olduğu, öğrencilerin diğer öğrenciler ile aynı anda ve seviyede öğrenim gördüğü, öğrencilerin birbirleriyle iletişimde olması bakımından canlı bir ortam olmaktadır (Fidan, 2012: 4-5).

Okul çatısı altında yüz yüze eğitim gören öğrencilerin derste zaman zaman aktif zaman zaman da dinleyici konumda olmasıyla derslere katılmaktadırlar. Belli bir mekânda, belli bir düzen içerisinde ders alan öğrencilerin o mekâna göre hazırlanması (kılık kıyafete uygunluk, dersle ilgili materyal hazırlığı vb.) ile bir eğitim-öğretim sisteminin varlığı söz konusu olmaktadır.

Bunlarla birlikte belli bir mekânda alınan eğitimin ölçme ve değerlendirilmesi yine alınan eğitim gibi yüz yüze olmaktadır. Sınavlar, quizler, ödevler ve uygulamalı dersler bir sınıf ortamında olmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin öğretmene ders hakkında doğrudan sorular sorması, öğretmen ve öğrenciler ile ders hakkında tartışarak karşılıklı bir öğrenme gerçekleşmektedir. Kısacası karşılıklı bir uğraş ve hareketli bir ortam olan yüz yüze eğitim programı pek çok toplumun da kullandığı ve yürüttüğü interaktif bir sistemdir.

Yaygın eğitim programı; herhangi bir nedenle ve sebeple örgün eğitime hiç girmemiş veya ayrılmak zorunda kalmış bireylere ihtiyaçları doğrultusunda, ilgi alanlarına göre hazırlanmış olan bir eğitim programıdır. Yaygın eğitimin verildiği kurumlar ise; halk eğitim merkezlerinde açılan kurslar, pratik sanat okulları, resmi ve özel kurumlarda, işletmelerde açılan hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim kurslarını, uzaktan eğitimi kapsamaktadır.

Covid-19 virüsünün yayılması ile pek çok kurumda yaşanan değişiklikler içinde eğitim sistemi de payını alarak virüsün bulaşma ihtimaline karşın uzaktan eğitime

geçilmiştir. Bununla birlikte var olan yüz yüze eğitim sisteminden çıkan öğrencilerin zorlanması, adapte olma durumu ve gerekli teknolojik araçlara ulaşım sorunları gündeme gelmiştir. Yüz yüze eğitime ara verilmesi, virüsün seyrine göre okulların açılıp kapanması gibi durumlar karşısında öğrencilerin karşılaştığı sorunların yanında “sınıf içi eğitimde alınan verim uzaktan eğitimden de alınabilir mi” sorusu ve eğitimde bir fırsat eşitliğinin varlığı da merak konusu olmuştur.

2.5. Uzaktan Eğitim

Eğitim, bireyleri toplumun değişen ihtiyaçları doğrultusunda yetiştirmekte, bununla beraber bilgi çağına ve teknolojik gelişmelere uyum sağlamak amacını taşımaktadır. Son zamanlarda özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte eğitimde bilgi teknolojileri kullanılmaya başlanılmıştır. Uzaktan eğitim ise bu teknolojik araçlarının kullanıldığı bir eğitim modülüdür. Uzaktan eğitim farklı biçimlerde tanımlanmaktadır.

Uzaktan eğitim terimini ilk olarak Wisconsin Üniversitesi'nin 1892 Yılı Kataloğu'nda bahsedilmiştir. Aynı şekilde yine üniversitenin yöneticisi olan William Lighty tarafından 1906 yılında yazılan bir yazıda bu terim kullanılmıştır (Uşun, 2007: 6). Uzaktan eğitim geniş anlamda derslerin çevrimiçi olduğu, iletişim araçları ve teknolojilerinin kullanılması ile e-öğrenmenin gerçekleştiği bir eğitim sistemidir.

Uzaktan eğitimin tarihi gelişimine bakıldığında, yazılı kaynakların kolayca basılması ve ucuz maliyetle çoğaltılması, dağıtılması ve istenildiği zaman ulaşılabilir olması, uzaktan eğitimin gelişiminde rol oynamıştır. Uzaktan eğitim ilk başlarda örgün eğitime destek amaçlı kullanılmış olsa da günümüzde tek başına kullanılan bir eğitim modülü olmuştur. Bu durumla beraber bilgisayar programlarının uzaktan eğitimle bütünleşmiş olması, internet ile istenilen bilgiye ulaşılması, çoklu ortam ve gereçlerinden faydalanılması ile teknolojik bilgi araçlarının kullanılması artmıştır (Kılınç, 2015: 2)

İşman 'a göre uzaktan eğitim, farklı ortamlarda olan öğrenci ve öğretmenlerin, öğrenme-öğretme faaliyetlerinin iletişim teknoloji araçları ve e-posta hizmetleri ile gerçekleşen eğitim sistemi modelidir (Uşun, 2007: 6).

Demiray uzaktan eğitimi, öğrenci ve öğretmenin birbirlerinden uzakta olmalarının yanında, aynı zamanda ya da farklı zamanlarda teknolojik araç ile iletişim kurdukları eğitim sistemi olarak tanımlar. (Uşun, 2007: 6).

Wahlstrom vd.'e göre ise uzaktan eğitim, kısaca öğretmen ve öğrencinin aynı yerde olmadan fiziksel mesafe açısından uzak olduğu yerde gerçekleştirilen bir öğretim türüdür (Wahlstrom vd., 2003'den akt. Doğan, 2021: 398).

Uşun uzaktan eğitimi, geleneksel sınıf ortamında verilen eğitimin sanal ortamda ekran başındaki birden çok öğrenciye ulaştırılması olarak tanımlar. Bir diğer tanıma göre ise, “öğretmen ve öğrenciler arasındaki eğitimsel iletişimin çoğunluğunun karşılanmadığı, eğitimsel sürecin desteklenmesi ve yapılandırılması için öğretmen ve öğrencilerin iki yönlü iletişiminin uzaktan sağlandığı ve iki yönlü iletişimde teknolojinin kullanıldığı eğitimdir” (Uşun, 2007: 6).

Uzaktan eğitim tanımlarına bakıldığında temel çerçeve, öğretmen ve öğrencinin farklı ortamlarda kullandığı teknolojik araçlar ile uzaktan eğitim gerçekleşmektedir. Bununla birlikte zaman esnekliğinin olması, belirli bir mekân sınırlılığının olmaması, fiziki olarak öğretmen ve öğrencinin uzak olması, iletişim ve medya araçlarının kişisel olarak kullanımı, öğrenme- öğretim etkinliklerinin iletişim araçları ile sağlanması bakımından iletişimin çift yönlü olması ile uzaktan öğretim gerçekleşmektedir.

Uzaktan eğitim günümüzde dünyanın pek çok yerinde uygulanmaktadır. Öğrencinin dilediği zaman ve yerde gerek duyduğu bilgiye ulaşabilme imkanını sağlar. Öğrencinin eğitim-öğretime ödediği maddi harcamayı düşürme, üniversitedeki öğretim elemanlarının iş yoğunluğunu azaltma, öğrencileri belli bir saate ve belli bir ortama mecbur bırakmama amacıyla uygulanmaktadır (Uşun, 2007: 7). Son zamanlarda ise Covid-19 salgının seyri açısından virüsün bulaşma riskine karşın okullar yüz yüze eğitim modelinden uzaktan eğitim modeline geçmiştir.

Uzaktan eğitimi açıklarken öncelikle “uzaktan” kavramını irdelemek gerekmektedir. Uzaklık coğrafi, zamansal ve düşünsel olabilir. Uzaklığın daha etkin işe koşulmasında ve eğitimin daha iyi uygulanmasında Dan Coldeway iki değişkeni içeren bir çerçeve çizmiştir. Bu değişkenlerden biri zaman, diğeri ise mekândır. Bu çerçevede vurgulanan şey, uzaktan eğitimin kavranmasında dört yaklaşımı içermesidir. Bunlar:

1. Aynı zaman- aynı mekânda eğitim (geleneksel öğrenme)
2. Farklı zaman- aynı mekânda eğitim (bireysel öğrenme)
3. Aynı zaman- farklı mekânda eğitim (senkron öğrenme)
4. Farklı zaman-farklı mekânda eğitim (asenkron öğrenme) şeklindedir (Canbek, 2015:103).

2.5.1. Uzaktan Eğitimle İlgili Alt Kavramlar

- 1. İnternet:** Tüm dünya genelinde pek çok toplum tarafından kullanılan İnternet, bilgisayar ağlarından oluşan elektronik iletişim ağıdır. Özellikle son dönemlerde Covid-19 pandemisi ile okulların kapatılıp uzaktan eğitim sürecine geçilmesiyle öğrencilerin, öğretmenler ve tüm okul sisteminin kullandığı bir elektronik iletişim ağıdır. Bu iletişim ağı özellikle bilginin aktarılması ve yayılması açısından dünyanın en büyük bilgi bankasıdır. Bu ağ ile bireyler birbirleriyle karşılıklı görüşme yapabilir ve hızlıca haberleşebilirler. Bunun yanında hayatın pek çok yerinde kullanılan bir iletişim ağı da olmaktadır (Kılınç, 2015: 5).
- 2. İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitim:** Öğretmen ve öğrencinin aynı zamanda aynı yerde olmamasından dolayı uzaktan eğitimin verilmesi için pek çok internet kaynaklarının kullanılması ile verilen eğitimidir.
- 3. Uzaktan Öğrenme:** Öğrencinin ve öğretim üyesinin kampüse gelme zorunluluğunun olmadığı, tamamen sanal ortamda, canlı, görüntülü, sesli ve

interaktif olarak derslerin işlendiği, uzaktan eğitiminin verildiği çağdaş bir eğitim sistemidir.

Diğer bir adıyla olan e-öğrenme, Bilgi ve iletişim teknolojileri yardımı ve İnternet/İntranet gibi yerel ve geniş alan ağları aracılığı ile zaman ve mekândan bağımsız olarak bilgiye erişimi ve çoklu ortam uygulamaları ile etkileşim sağlanarak, öğretim etkinliklerinin elektronik öğrenme ortamlarında yürütülmesi olarak tanımlanabilir (Gülbahar, 2009: 3).

Yine Gülbahar (2009: 4)'e göre; e-öğrenme, farklı öğretim ortamlarında, eğitmenin olduğu veya olmadığı, farklı öğrenme düzeylerinde, farklı teknolojilerin kullanıldığı, çeşitli öğretim yöntem ve teknikleri, özel öğretim tasarımları, farklı felsefi ve stratejik yaklaşımlarla gerçekleştirilebilir.

Uzaktan eğitim kavramı; uzaktan öğretim ve uzaktan öğrenme kavramlarını içerisine almaktadır. Uzaktan öğretim ve uzaktan öğrenme, uzaktan eğitim sürecinin her iki kısmını da açıklamaktadır. Uzaktan öğretim, öğrenciler için öğrenim gereç ve materyallerini hazırlayan uzaktaki bir kurumun ders aktarım sürecini açıklamaktadır. Diğer yandan uzaktan eğitim veya uzaktan öğrenme, öğrencinin bakış açısı içerisinde bu sürece dayalı değerlendirilmesidir. Kısaca uzaktan eğitim, uzaktan öğrenme ve uzaktan öğretme kavramlarını bir araya getiren bir terimdir (Uşun, 2007: 10).

Uzaktan eğitim, farklı mekânlardaki öğrenci, eğitmen ve öğretim materyallerinin iletişim teknolojileri aracılığı ile bir araya getirildiği kurumsal bir eğitim faaliyetidir. Diğer yandan uzaktan eğitim, farklı biçimlerle, farklı ortamlarda, birden fazla eğitmenin olduğu veya olmadığı, farklı eğitim örgütlerinde, değişik öğrenme seviyesi ve yaşlarda, farklı teknolojilerle, çeşitli öğretim yöntem ve yaklaşımlarıyla, farklı felsefi ve stratejik motivasyonlarla gerçekleştirilebilir (Gülbahar, 2009: 2).

4. Eş Zamanlı Uzaktan Eğitim: Online ve senkron eğitimi olarak da adlandırılan eş zamanlı uzaktan eğitim öğretmen ve öğrencinin farklı ortamlardan aynı zamanda etkileşim teknolojileri ile eğitime katılması ile bilginin o an sunulduğu bir çevrimiçi öğrenmenin gerçekleşmesidir (Kılınc, 2015: 6).

5. Eş Zamansız Uzaktan Eğitim: Offline veya asenkron da denilen bu eğitimde, bilginin önceden kayıt altına alınarak öğrenci ve öğretmenlerin

aynı zamanda katılmadığı, öğrencilerin daha sonra erişebildiği bir eğitim modelidir (Kılınç, 2015: 6).

- 6. Uzaktan Eğitim Programı:** Uzaktan eğitim programı, eğitim kurumları tarafından öğrencilerin tek başına eğitim gerçekleştirmesine yardımcı olmak için, belirli bir düzen içerisinde hazırladıkları ders programı ile gerçekleştirilen çalışmaya denir. Dersi alacak öğrencilere hazırlanmış bir öğrenme programı ile faks, posta veya e-posta yoluyla bir öğretmen tarafından hazırlanan derslerin dokümanı, ödev ve sınavlar iletilir. Bu ödev ve sınavlar ile ilgili değerlendirmeler yapıldıktan sonra öğrenciye bilgilendirme yapılır (Uşun, 2007: 11).

Öğretmen merkezli bir sistem içerisinde uzak mesafedeki öğrenciye bilgisayar ile birebir ders anlatılması ya da internet yolu ile bütün ders anlatımlarının ve bunlara katılımın gerçekleştirilmesi, uzaktan eğitim programı kavramına dair açıklamalardır. Uzaktan eğitim programı geniş ve ayrıntılı hazırlıklar sonucunda sunulan çalışmalardır. Uzaktan eğitim programı hazırlanırken, öncelikle gereksinimlerin ne olduğuna dair araştırmalara ve incelemeler yapılır daha sonra programın taslağı geliştirilerek belli bir organizasyon dâhilinde alt yapı oluşturulmaktadır. Gereksinimler analiz edilirken; öğrencilerin neye ihtiyaç duyduğu, istekleri ve beklentileri sorgulanmaktadır. Aynı zamanda toplumun ekonomi, politika, hukuk, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin göz önüne alınarak yapılmaktadır. (Uşun, 2007: 11).

- 7. Uygulamalı Ders:** Belli alanlarda alınan mesleksi eğitim teorik kısmıyla birlikte uygulama alanlarında eyleme dönüştürmesidir (Özgür vd.1997: 33).
- 8. Çevrimiçi Ortam:** Öğrencilerin ve öğretmenlerin eğitim sırasında aynı zamanda internet tabanlı teknolojik araçlar ile beraber etkileşim kurabildikleri bir öğrenme ortamıdır. Çevrimiçi kavramı, öğrenme, öğretme ve destek sağlama yöntemlerinin bağlantısına odaklanır. Bununla birlikte üzerinde durmamız gereken nokta; bağlantının internet ya da internet ağları ile erişilebilir olmasıdır. Bütün öğrenme süreci boyunca öğrencinin

internet'e bağlı bir araç ile ğretim içeriğine erişimi sonucunda tamamen web tabanlı yürütülebilir. (Gülbahar, 2009: 2).

9. Sanal Sınıf/Kampüs/Okul: Sanal sınıf uygulamaları, geleneksel eğitimdeki sınıf ortamının bir eğitmen aracılığıyla evrimii bir Şekilde oluşturulması olarak ifade edilmektedir. Öğretmen ve öğrencilerin belirledikleri zamanda, teknolojik araçlar (bilgisayar, tablet, telefon v.s) ile öğrencilerin öğrenmesine dayalı yazılımlarla oluşturulmuş öğrenme ve öğretme ortamıdır. Öğretimin sanal ortamlarda gerçekleşmesi ile "sanal sınıf", "sanal okul" veya "sanal kampüs" gibi terimler de ortaya çıkmıştır. Eğitim kurumu olan sınıf, okul binası, laboratuvar gibi somut ortamlar yerini, sohbet odaları, forumlar gibi soyut ortamlara bırakmıştır. Sanal kavramı, web tabanlı ortamlar ve internet bağlantısı açısından sreklielik gerektirmez. Sanal ortamlarda etkileşim düzeyi yüz yüze ortamlara benzer ancak farklı olabilir. Fiziksel deneyimler yerine daha yapay ve gerçeklikten uzak olarak nitelendirilebilir (Gülbahar, 2009: 2).

Uzaktan eğitimi tanımlarken, yüz yüze eğitim olan geleneksel eğitim ile arasındaki farkları açıklamak gerekmektedir. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim ile arasındaki farkları Şu Şekilde sıralayabiliriz:

- ğrenim sürecinde ğretmen ve öğrencinin birbirinden ayrı olması.
- ğrenme araç- gereçlerinin planlandırılması ve hazırlanması.
- Öğrenciye yönelik destek hizmetlerinin oluşturulması.
- Ders işlenişinde gerekli teknolojik araç-gereçlerden faydalanma.
- ğrenim süresi boyunca ğrenci ve öğretmenlerin sürekli veya ara-sıra ayrı olması nedeniyle öğrencilerde bireysel öğrenimin etkin olması (Uşun, 2007: 16).

Tüm bu özelliklere baktığımızda uzaktan eğitimle birlikte bireysel öğrenimin etkin olması, geleneksel eğitime nazaran daha esnek olması ve ğretmen-ğrenci iş birliği ile koşullara göre uyarlanması bakımından kullanışlı olmaktadır. Ancak derslere erişim için gerek olan teknolojik araç gereçlerden yoksun olmak, ekonomik yetersizlik gibi sebeplerin yanında örgün eğitime nazaran yaygın eğitim olan uzaktan eğitimin öğrenim verimliliği açısından sorunlar da doğurabilmektedir.

Eşitlik kavramı, geniş bir kavram olmakla birlikte, insanların temel hak ve özgürlükleri karşısında eşit olma düşüncesi üzerinde durmaktadır. Pek çok alanda tanım olarak değişiklik gösteren eşitlik kavramı; siyasette seçme ve seçilmenin beraberinde yönetim sorunları, ekonomik durumları ile toplumdaki bireylerin ayrışması, din, dil ve ırk farklılıklarının ortaya çıkardığı sorunlar temel eşit(siz)lik düşüncelerinin altındadır. Hukuk kurumu ise bu eşitsizlikler karşısında adaleti sağlama ve herkese hakkını verme çabası içindedir. Bireyler arasındaki ekonomik, din, dil ve ırksal farklılıklara karşı herkes eşit bir şekilde temel haklarını elde etme özgürlüğüne sahiptir (Doğan, 2012: 297).

Modern toplumda eğitimde ortaya çıkan eşitsizliklerin tamamen çözülmesi hedeflenmiş olsa da var olan eşitsizliklerin devam etmesinin yanında bu eşitsizliklerin kökenine inmek de faydalı olacaktır. Eğitimde ortaya çıkan eşitsizliklerin toplumun yapısı, ekonomik, siyasi, hukuki, dini ve psikolojik temeller üzerine inşa edilmektedir (Hesapçıoğlu ve Dündar, 2011: 6-7).

Eğitimin değer ve tüm hayati olguların öğretilmesinde kilit nokta olması bireyin hayatını idame ettirmesi ve geleceğe hazırlanması için önem arz etmektedir. Eğitim her ne kadar hayata hazırlanması için bireylerin eğitilmesini sağlasa da ortaya çıkan fırsat ve imkân eşitsizliklerini de ortadan kaldırmak konusunda yeterli olmamaktadır. Çünkü, eşitsizliklerin temelinde sadece okulda alınan eğitim değil toplumun yapısı ve diğer kurumlar ile olan bağlantısı nedeniyle eşitsizlikler devam etmektedir. Bu yüzden okullarda alınan eğitim aynı zamanda kültür, sermaye ve emeğin tekrar yeniden üretilmesini sağlamasıyla fırsat eşitsizliğinin de kapısını aralamış olur.

Eğitim, toplumun gelişmesi ve ilerlemesi açısından önemli bir kurum olmaktadır. Bu yüzden eğitime erişimin açık olması, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, okullar arasındaki başarı düzeyi farklılıklarının azaltılması, eğitim kurumu için önemli kriterler arasındadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesine (1948/24) göre 'Her bireyin eğitim görme hakkı vardır' ibaresi altında bireylerin eşit şekilde eğitim alma hakkının bulunmasını belirtmektedir. Aynı şekilde T.C. 1982 Anayasasının (1992;41/II) 42. maddesinde "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir" ibaresi ile eğitimin tüm bireylerin temel hakkı olarak kabul etmektedir. Ancak her ne kadar bireylerin eğitim hakkına sahip olunduğu belirtilse de bireyler doğumundan itibaren tüm yaşamı boyunca pek çok

eşitsizlikle mücadele ettiği gibi eğitimde de eşitsizlik ile karşılaşmaktadır. Bu eşitsizliklerin temelinde sosyal yapı, ekonomik düzey, ebeveynlerin eğitim durumu, coğrafi ve bölgesel (kent-kır) farklılıkları yer almaktadır.

Eğitim, sosyal ve ekonomik alandaki eşitsizliklere karşı mücadele etse de gerekli önlemlerin alınmaması ile var olan eşitsizlikleri arttırarak daha da ileriye taşıyabilmektedir. Eğitimde erişebilirliği sağlamak adına yapılan okullaşma oranları, eğitimdeki eşitsizliklerin en görünür yanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Her bireyin eşit oranda eğitim alma hakkından bahsedildiğinde eğitim kaynaklarına ulaşabilmesi ve o kaynaklardan faydalanabilmesi akla gelmektedir. Bu durumda devletin eğitimdeki bu imkânları karşılayabilmesi, bireylerin bu kaynaklardan eşit olarak faydalanması ile eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış olmaktadır. Bu imkânlardan yararlanılmaması durumunda ise eğitimde bir fırsat eşitsizliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda eğitimdeki eşitsizliğini gidermek adına sosyal ve ekonomik açıdan eşit olma hakkına sahip olunması gerekmektedir.

Toplumun önemli kurumlarından aile çocukların eğitim faaliyetlerine katılması noktasında kilit bir role sahiptir. Özellikle ailelerin, eğitim durumu, yaşadığı çevrenin koşulları, kültürel değerleri ve gelenekleri açısından eğitime karşı düşünce ve fikirleri değişmektedir. Ailelerin ekonomik yetersizliği bireylerin diğer öğrencilerden akademik olarak geri kalmasına ve uzaktan eğitim sürecinde gerekli kaynaklara ulaşma sıkıntısına sebep olmaktadır.

Eğitim sistemi, bireyler arasında var olan eşitsizlikleri azaltan bir araç olmaktan çok, aslında eşitsizlikleri meşrulaştırıcı bir işlev görmekte ve bu işlevini, toplumsal farklılıkları akademik farklılıklara dönüştürerek ve bu farklılıkları doğallığa dayandırarak ya da doğalmış gibi göstererek yerine getirmeye çalışmaktadır. Buradaki temel varsayım, “toplumsal yeniden üretim” olarak adlandırılan bir süreç içinde bazı sosyal sınıfların kültürel değerlerini ve kaynaklarını çocuklarına aktararak kendi konumlarını eğitim kurumu aracılığıyla yeniden ürettikleri ve nihayetinde eğitimin bu tür bir işlevi aracılığıyla toplumsal tabakalaşma düzeninin devam ettirilmeye çalışıldığıdır. (Yanıklar, 2010: 124)

Son dönemlerde tüm dünyanın gündemine yerleşen Covid-19 salgını ile eğitimin seyri de değişmiştir. Salgının kontrol altına alınmasını sağlamak için pek çok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemelerden biri olan eğitim kurumlarının geçici olarak

kapatılması ve eğitimin uzaktan devam edilmesi olmuştur. Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte, çocukların eğitime erişebilmesi ve bu imkânlarla sahip olması, eğitimde fırsat eşitliğinin de tartışılmasına neden olmuştur. Çocukların eğitime katılımı, teknolojik araçlara ulaşabilirliği ve derslerden alınan verimin ne ölçüde artıp azaldığı konusu gündeme gelmiştir. Bununla birlikte günümüzde okulların bir açılıp bir kapanması durumu ile salgın karşısında alınan bu önlemler gevşetirse bile etkisini yitirmemiştir.

Dolayısıyla öğrencilerin örgün eğitime göre uzaktan eğitim sürecinden nasıl etkilendikleri, uzaktan eğitimin beraberinde getirdiği sorunların ne olduğu, bu sürecin eğitimde fırsat eşit(siz)liğini ne yönde etkilediğini anlamak bundan sonraki süreçlerde alınacak önlemler konusunda önemli olmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

3.1. Pierre Bourdieu'nün Eğitime Bakış Açısı

Eğitim toplumu muhafaza ettiği gibi aynı zamanda toplumu dönüştürme özelliği de vardır. Bu yüzden sosyologlar eğitimi sosyolojik açıdan ele alarak eğitim araştırmalarına önem vermişlerdir. Durkheim eğitimi bir sosyalleşme aracı olarak görürken, Weber ise statülere hazırlanma süreci olarak ifade etmiştir. Marx eğitimi, burjuva sınıfının çıkarlarını koruyan ve işçi sınıflarına yanlış bilgi aktarımı yapan bir alan olarak ele almıştır. Bourdieu bu düşünürlerden eşit oranda etkilense de kendi özerk fikrini oluşturmuştur. Bourdieu eğitimi, statünün izinde eşitsiz bir şekilde toplumsal düzeni yeniden üreten araç olarak görmüştür (Omurtak, 2019: 10)

Eğitim, Bourdieu'nün eserlerinde temel bir yer edinmektedir. Özellikle modern toplumlarda sınıf, kültür ve iktidar arasındaki ilişkileri inceleme çabası, Bourdieu'yu eğitim kurumlarını araştırmasına ve incelemesini sağlamıştır.

Her kurumsal yapıda olduğu gibi eğitim sisteminin de kendi karakteristik özellikleri vardır. Bu yüzden eğitim kurumu, toplumsal alanları kendine özgü araçlar ile yeniden üretilmesini sağlamaktadır. Eğitim sistemi, pedagojik eylemin (eğitim ile ilgili bütün yapıp-etmelerimizin) koşullarını belirleyen, pedagojik eylemi özgül bir biçimde inşa eden yani bir habitusun üretimini kurumsal koşullarını, bu koşulların üretmeyi sağlayabilmesi için nasıl bir şeye benzemesi gerektiğini belirleyen ve ortaya koyan bir kurumdur. Dolayısıyla eğitim sistemi, kurumsallaşmış bir pedagojik eylem olasılığının özel koşullarını ifade etmesidir (Bourdieu ve Passeron, 2019: 87).

Eğitim sisteminin temelde ilk görevi, mümkün olduğunca homojen ve devamlılığı olan bir habitusun mali olanakların sınırları içerisinde en az masrafla, sürekli olarak ve seri biçimde en yüksek sayıdaki meşru alımlayıcıda yeniden üretmektedir. Eğitim sistemi, habitusu üretirken içinde bulunduğu sınıfın çıkarlarını ve menfaatlerini gözeterak gerçekleştirmektedir. Eğitim sistemleri birbirlerinin yerine geçebilir araçlar ve homojen failer üzerinde kurulmaktadır. Failler zümresi, pratiklerini, kendi yeniden üretimini kurumsal şartları gereğince, kültürel keyfiyeti buyurmakla

değil, onu yeniden üretmekle görevlendirilmiş bir kurum tarafından çizilmiş hatlarla sınırlamaya meyillidir (Bourdieu ve Passeron, 2019: 89).

Eğitim sistemlerinin inşa etmek istediği habitus, konformist, yenilikçi muhafazakâr ya da devrimci olabilir ve bu habitus dinsel, sanatsal, siyasal ve bilimsel alanlarda olabilmektedir. Buradaki temel nokta, her tedrisi mesainin, temel hatlarıyla öğrenim sürecini kurumsallaştırmasının gerekliklerine riayet eden bir mantık gereğince temele alınan habitusun ilkelerinin sistematikleştirmeye ya da açıkça ortaya koymaya meyleden bir söylem ortaya koymasıdır (Bourdieu ve Passeron, 2019: 90).

Bourdieu'ya göre eğitim yoluyla sağlanan eşitsizliklerin toplumsal yaşantı içerisinde yer edinen sınıf ayrımlarının da temelini oluşturmaktadır. Hâkim olan kültürel sermayeye sahip olan ve ekonomik sermayeyi elinde bulunduranlar, kendi çocuklarını eğitim eliyle bu sistemde yer edinmesine olanak sağlarlar. Eğitim aşamasında başarılı olamayan öğrenciler, başarılı olan öğrencilerin gerisinde tıpkı bir gölge olarak görüldüğü söylenebilir. Eğitim sistemi içerisindeki bu eşitsizlik kendini yeniden üreterek sınıfsal ayrımların yeniden üretilmesini de sağlamaktadır (Çetin, 2018: 79).

Bourdieu ve Jean-Claude Passeron (2020: 9-10) 1994 yılında çıkardıkları “Varisler: Öğrenciler ve Kültür” kitabında Fransız öğrencilerinin kültürel alan ile kurdukları ilişkiyi ele almışlardır. Bir saha çalışması yürüterek, Lille ve Paris’te yer alan Sanat Fakültesi öğrencilerine anket uygulayarak temel olarak şu soru üzerinde yoğunlaşmışlardır: “Kültürel ayrıcalığın üretimi ve yeniden üretilmesi süreçleri nasıl gerçekleşmektedir”. Yapılan bu saha çalışması ile yeniden üretim ve yapısal sembolik şiddetin formlarına dair incelemeler yapmışlardır. Ayrıca bu çalışmada belirli disiplin formları ile eğitime karşı tutumlarının belirleyici olduğu aile kurumunu bir pedagojik kurum olarak ele almışlardır.

Bu çalışmada iki temel savı ele almışlardır. Bunlar: “Mevcut hali ile okulun toplumsal hareketlilik unsuru olduğu iddiası bir yanılısama, hatta ideolojik bir iddia niteliği taşımaktadır”. Eğitimin, “kişisel yeteneğe dönüştürdüğü nitelikler”, öğrencide aradığı vasıflar, kazandırmayı hedeflediği kabiliyetler, esasında bazı imtiyazlı sınıfların kültür karşısındaki imtiyazlarının doğallaştırılmış, mutlaklaştırılmış halleridir”. Bourdieu ve Passeron’un 1964 yılında Fransa’da gerçekleştirdikleri bir saha çalışmasının ürünü olan bu savları şu şekilde açıklamaktadır: “Eğer böyle ise sadece ekonomik eşitsizliklere yönelmiş bir tahlil, kültürel mirasın ve kültür karşısındaki

eşitsizliklerin merkezi önemini ıskalamakla kalmaz, bunları görmezden gelerek veya yok sayarak sistemin idamesine de hizmet eder. Zira sosyal imtiyazı yeteneğe, başarıyı ise şahsi liyakate dönüştüren eşitsizlikler ortadan kalkmaksızın ekonomik imkânların eşitlenmesi mevzubahis olabilir (Uluocak, 2017: 100).

Bourdieu, öğrencilerin eğitimdeki performanslarının, ebeveynlerinin kültürel geçmişiyle güçlü bağları olduğunu düşünmektedir. Ona göre ebeveynler kültürel miraslarını çocuklara aktarmaktadır. Dolayısıyla Bourdieu, sınıf ayrımlarının hem hedefler ve beklentilerle hem de kültürel tarz ve bilgiyle dolayımın eğitimdeki başarı ve performans farklılıklarına dönüştüğünü saptamıştır. (Swartz, 2018: 275).

Bourdieu, bir eğitim kurumu olan okulun, kültürel sermaye biçimlerinin üretiminde ve aktarılmasında olanak sağladığını belirterek, eğitimin modern toplumlarda eşitsizliklerin devam etmesinde aile, kilise ve şirkete kıyasla çok daha fazla etkili olduğunu savunmaktadır. Bourdieu, eğitim sisteminin üç temel işlevinin olduğunu söyler. Bunlardan ilki, bir kültürel mirası “muhafaza etme, telkin etme ve yüceltme” işlevidir. Bu işlev eğitimin “içsel” ve en “asli işlevi”dir. Ona göre eğitim yalnızca teknik bilgi ve yeteneğin aktarılması değil, belirli bir kültürel gelenek içerisinde sosyalleşmeyi de sağlamaktadır. Kısacası kültürel yeniden üretim işlevini yerine getirmektedir. İkincisi ise “dışsal” işlev, toplumsal sınıf ilişkilerini yeniden üretme işlevidir. Kültürel sermayenin eşitsiz dağılımını yeniden düzenlemek yerine tahakküm etmekte ve toplumsal yeniden üretim işlevini yerine getirmektedir. Son işlev olan “meşrulaştırma” işlevi, eğitim sisteminin aktardığı kültürel mirası yücelterek toplumsal yeniden üretim işlevinin yanlış anlaşılması ve tanınmasına neden olur. Bourdieu’nün toplumsal yeniden üretim kuramı eğitimdeki eşitsizliklerin açıklanmasında değer taşımaktadır (Swartz, 2018: 265).

Bourdieu, ilk çalışmalarıyla eğitime yaptığı katkı kuşkusuz toplumsal ve kültürel eşitsizliklerin eğitim yoluyla yeniden üretildiğine dair görüşüdür. Bourdieu’ya göre eğitim, bireylerin sahip olduğu kültürel sermayelerin değerine göre toplumsal grupları veya sınıfları ayırma işlevini yerine getiren ayırıcı ve sınıflayıcı bir kurum olarak varlığını sürdürmektedir. Bu kültürel sermaye, okullarda verilen eğitim ve öğretim içerisinde örtük olarak yer almakta ve belli toplumsal sınıflar tekelinde sahiplenilmiş, oluşturulmuş ve düzenlenmiştir. Örtük kültürel sermaye, öğretimsel etkinlikler yoluyla eşitsizliklerin yeniden üretilmesi ve bu kültürel farklılıkların beceri ve yetenek

düzelelerinde farklılıklar şeklinde anlaşılmasına ilişkin yanlısamaları çoğaltan bir seçme mekanizması haline gelmiştir (Murphy, 2018: 191-192).

Bourdieu İngiliz Sosyoloji Birliği'nin Durham'da düzenlediği konferansta, yeniden üretim kavramına ve genel olarak pedagojinin ve eğitim programlarının 'hafife alınmasının' toplumsal sınıf yapılarının, kodların ve sınıflar arasındaki ilişki bağlarının okullaşma yoluyla nasıl yeniden üretilmesine katkıda bulunduğuna dair fikirlerini dile getirmiştir. Diğer yandan Bourdieu gibi Jean-Claude Passeron da okulun fırsat eşitliğini sağladığı düşüncesine karşıt görüş oluşturarak okulların fırsat eşitliğini sağlamaktan ziyade bu eşitsizlikleri yeniden ürettiğini ve servet farklarına oranla kültürel farkların eşitsizliklerin varlığında daha baskın olduğunu savunmuştur. Dolayısıyla okul bireyleri tek bir forma koymaya çalışsa da bireyler arasındaki farklılıkların sadece biçimsel form olarak değil, bireylerin belli bir kültürel kalıp içerisinde alınmasıyla da ilişkilidir (Murphy, 2018: 194).

Burada kilit nokta, okulun bireylerin toplumsal kökenleri ile kültürel sermaye biçimleriyle ilişki kurmayarak, toplumsal sınıflara bağlı olan ayrımcılığın temelde yer almasıyla ilişkili olmaktadır. Örneğin, sınavlarda zorluk seviyesi veya kriterler herkes için eşittir. Diğer yandan her ne kadar tüm adaylara eşit bir şekilde fırsat verildiği düşünülse de "bu sınavların sağladığı biçimsel eşitliğin imtiyazı liyakate dönüştürüldüğünü unutmaktır; zira sınav, toplumsal kökenin tesirinin kendisini tatbik etmeye devam etmesine imkân tanır; lakin daha örtük yani gizil bir biçimde" (Bourdieu, 2020: 108).

Eğitim sistemi öğrencileri eşit bir şekilde değerlendirerek, toplumsal farklılıkları sadece akademik farklar nezdinde ele alarak, başarı sıralamasını toplumsal bir hiyerarşiye dönüştürmektedir. Böylelikle Bourdieu'ya göre, eğitim sistemi, belli bir kültürel kodlama ile öğrencileri aynı kategoriye koyarak, farklı toplumsal sınıflardan gelen öğrencilerin farklılıklarını görmezden gelmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan fırsat eşitsizliklerinin meşrulaştırılması için sorunun kaynağı olarak öğrencilerin beceri düzeylerine daha açık bir deyimle 'tanrı vergisine' dayandırılmaktadır.

Eğitim kurumları bu davranışı ile eşitsizlikleri pekiştirmektedir. Böylelikle eğitim kurumları, imtiyazlıları daha imtiyazlı, dezavantajlıları daha dezavantajlı kılarak eğitim müfredatında, öğretim yöntem ve tekniklerinde ve değerlendirme kriterlerinde toplumsal farklılıklara sahip çocukların kültürel eşitsizliklerini gözden kaçırarak fırsat

eşitliğini sağlamaktan ziyade bozulmasına neden olmaktadır (Jourdain ve Naulin, 2020: 57).

Swartz (2018: 267), Bourdieu'nün modern sanayi toplumlarında iktidar mücadelelerinin iki temel toplumsal hiyerarşi üzerinden şekillendiğini söyler. Bourdieu'ya göre bu hiyerarşi ilkelerinden birincisi “hâkim hiyerarşi ilkesi” olarak tanımladığı ekonomik sermayenin (servet, gelir ve mülk) dağılımı olurken, ikinci toplumsal hiyerarşi ilke ise, “hiyerarşinin ikincil ilkesi” olarak tanımladığı kültürel sermayenin (bilgi, kültür ve eğitim vasıfları) dağılımını açıklamaktadır. Bourdieu, hâkim sınıfın diğer sınıflardan ayıran ana bileşenin, her iki sermaye türünü de “hatırı sayılır ölçüde sahip olması” ile açıklamaktadır.

Bourdieu'nün eserlerindeki diğer temel kilit noktalardan biri ise akademik seçimin, sınıf temelli öz-seçilimle şekillendiği ile ilgili iddiasıdır. Öğrencilerin okulda kalıp kalmaması ve seçtikleri eğitim alanı kendi toplumsal sınıflarında olan insanların akademik başarı kazanma olasılığına dair pratik beklentilerine bağlıdır. Bir çocuğun eğitim ve kariyerle ilgili beklentileri, ebeveynlerinin, çevresindekilerinin deneyimleri ve kültürel hayatının yapısal olarak belirlenmiş ürünleridir. Örneğin işçi sınıfındaki öğrenciler eğitimde yüksek bir başarı düzeyi hedeflemezler, çünkü Bourdieu'ya göre, fazla kültürel sermayeye sahip olmayan öğrencilerin okulda başarılı olmak için ellerinde bulunan sınırlı fırsatları içselleştirmiş ve bu şekilde kendilerini sınırlandırırken, üst orta sınıftaki öğrenciler sosyal avantajlarını akademik başarı beklentisi biçiminde içselleştirerek okulda kalırlar. Böylelikle Bourdieu, incelikli bir bakış açısı ile eğitim alanındaki seçilimin büyük oranda öz-seçilimle gerçekleştiğini ortaya koymaktadır (Swartz, 2018: 273-274).

Eğitim kurumları Bourdieu'nün ilgi merkezini oluştursa dahi onun hayal kırıklığı çok daha büyük ve eleştirel analizleri çok daha kapsamlıdır. Tüm modern kurumlar, kapitalist piyasa ve bizzat devlet dahil, verebileceklerinden fazlasını vaat etme eğilimindedir. Onlar, kendilerini halkın ortak iyiliği için çalışıyor gibi sunsalar da gerçekte sosyal eşitsizlikleri yeniden-üretirler (Uluocak, 2014: 99).

Pierre Bourdieu eğitim sisteminin egemen sınıf tarafından şekillendirdiğini ve egemen sınıfın eğitim sistemini şekillendirdiği gibi meşrulaştırıcı bir yapıya da sahip olduğunu vurgular. Bourdieu egemen sınıfın eğitimi şekillendirme ve meşrulaştırma mekanizmasının aynı zamanda eğitim sürecinin toplumdaki tabakalaşmayı nasıl yeniden

ürettiği üzerinde durmuştur. Bu yüzden Bourdieu eğitim sistemini incelerken ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin paylaşımına dayalı bir sınıf yapısını incelemiştir (Omurtak, 2019: 10).

Bourdieu için modern toplumlarda kültürel sermaye ve ekonomik sermaye arasında bir karşıtlık durumu mevcuttur. İktidar alanını dizayn eden bu iki sermaye her ne kadar eşit oranda belirleyici olsa da ekonomik sermayeye sahip olan hâkim sınıf kültürel sermayeyi de şekillendirerek söz hakkına sahip olmuş olur (Omurtak, 2019: 10).

Bourdieu'nün çalışmaları Fransız halkının yüksek öğrenim öğrencilerini kapsasa da pek çok ülkenin toplumlarında öğrenim gören, eğitim sisteminin her alanında (ilköğretim, ortaöğretim, lise ve yüksek öğretim yani üniversite) açıklayıcı bir doktrin olmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de öğrenim gören lise öğrencilerinin, eğitim sisteminde karşılaştıkları eşitsizliklerin uzaktan eğitim ile nasıl şekillendiği ve dönüştüğünü saptamaktır.

3.2. Bir “Alan” Olarak Eğitim ve Habitus

Alan ve habitus kavramı Bourdieu için önemli iki temel kavramlardır. Ekonomi, siyaset, sanat, medya gibi sosyal uzamları ifade eden alan kavramını, Bourdieu, içinde bireylerin ve grupların, kaynakların dağılımında üstünlük sağlama ve bu kaynakların sağladığı çıkarlara ulaşma mücadelesi verdikleri nesnel konumlar seti olarak tanımlar. Böylelikle temel alınan toplumsal alanlardaki üretim, yeniden üretim ve ayrışma mekanizmaları Bourdieu'nün araştırmalarında merkezi bir yere sahip olmaktadır (Tekin, 2021: 86).

Bourdieu'nün Habitus kavramı, insanların belirli kültürler veya alt kültür içerisinde yaşamaları sonucunda zihinlerinde sahip oldukları temel bilgi birikimini anlatır. Bu yüzden işçi sınıfı kökenli biri kendi davranışı içinde bu çevrenin etkisini taşıyacaktır (örneğin, evliliğe karşı tutumuna göre, vb.). Habitus sadece inşa deneyimlerinin algılanmasına sistematiklik kazandıran ve yapılandıran bir yapı değildir. O daha ziyade yapılandırılmış bir yapıdır: O, toplumsal uzayın algısını sistemleştirmenin, mantıksal sınıflara bölmenin bir kuralı, kendi sistemi içinde

toplumsal kategorilere ayırmanın içselleştirilmesinin bir tezahürüdür (Palabıyık, 2011: 128). Habitus, Latince bir kelime olup “vücudun her zamanki veya tipik durumu veya duruşu” anlamına gelir. Bu kavram, Hegel, Husserl, Weber, Durkheim ve Mauss gibi elli dört düşünür tarafından daha önce de kullanılmıştır. Marcel Mauss habitus kavramını, farklı toplumlarda insanların vücutlarını değişik şekillerde kullandıklarına dikkat çekmek için kullanmıştır (Çetin, 2018: 53-54).

Bourdieu, insanların çoğunun, başlangıçta habituslarını şekillendiren durumlara uygun eylemlerle karşılaşmaya, yani yatkınlıklarını pekiştirecek deneyimler yaşamaya mecbur olduklarını ve böylece habitusun belirleyici olduğunu vurgular (Tekin, 2021: 89).

Habitus, düşünme tarzımızın, eşyayı nasıl sınıflandırdığımızın, dünya görüşümüzün ve duygularımızın bir şekle girmesinde etkin rol oynar. Bireylerin habitusu aile içindeki sosyalleşme, eğitim sistemi ve arkadaş çevresi tarafından şekillenmektedir. Bu nedenle, sınıfların ve milletlerin kendilerine özgü habitusları olması, onların neden farklı davrandıklarını açıklamaktadır (Çetin, 2018: 56). Toplumsal sınıfların farklı yaşam koşulları, onlara kendilerine özgü bir habitus bahşeder. Habitus, “pratik ve tasvirleri üreten ve düzenleyen bir ilke” olarak tanımlanır. Bu durum, habitusun zevk ve pratikleri merkezinde yer almadığı, aynı zamanda pratikler arasındaki bağı kurduğunu ve birbirleriyle uyumlu olmalarını sağladığı anlamına gelir. Böylelikle bir toplumsal sınıfın farklı alanlardaki ortak kültürel tercihlerinden meydana gelen bir “hayat tarzı”nın ortaya çıkmasını sirayet eder (Jourdain ve Naulin, 2020: 87-88).

Zorunluluğun erdem haline gelmesi veya başka bir ifadeyle nesnel zorunluluğun vücutta tecessümünün bir ürünü olarak habitus strateji üretir (Bourdieu, 2020: 43). Gerçekten de habitus, bireylerin belli bir durumda, üzerine düşünmelerine gerek kalmadan, toplumsal bağlamın onlardan beklediği davranışı üretmelerini, yani kendi öznel yapıları ile sosyal dünyanın nesnel yapıları arasındaki uyum sağlamalarını mümkün kılar, çünkü zaten sosyal dünyanın dışsallığını evvelce içselleştirmişlerdir. Bourdieu sağduyuyu yani dışsallığı açıklamak için tenisçi örneğini verir. Tenisçi, topun düşeceği yeri, bu konu üzerine düşünmesine gerek kalmadan öngörmektedir. Oyundaki pratiğe dayalı mahareti, her hamlede düşünme gerekliliğinden vazgeçmesini sağlar. Bu nedenle habitustan gelen sağduyu, eylem esansında düşünceden tasarruf etmeyi

mümkün kılar (Jourdain ve Naulin, 2020: 45). Buradan yola çıkarak Bourdieu, Habitusu “oyun sezgisi”, “vücutta tecessüm etmiş-doğa olmuş sosyal oyun” olarak tarif eder (Bourdieu, 2020: 108).

Bourdieu, gündelik hayatı bir oyun düzeneği olarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu düzeneğin temelinde bir oyun kurgusu bulunurken aynı zamanda mücadele ve rekabetin hâkim olduğu bu oyunda oyuncular yani aktörler doğaçlamaya da başvurmaktadır. Böylelikle oyunu belirleyen kuralların dışına çıkabilen, “bir oyun anlayışına, oyunun nasıl oynanması gerektiği anlayışına” sahip olmayı da gerektiren pratikler aktörlerin yaşamlarının parçası olmaktadır. Böylelikle habitus kendi dışındaki koşullar ile de temas halinde olan, o koşullara nüfuz eden ve o koşullardan etkilenen yapıları barındırmaktadır. Bourdieu bunu şu şekilde ifade eder: “Habitus dışı dair olanın (reality) içselleştirilmesi, içe dair olanın ise dışsallaştırılmasıdır” (Ağın, 2021).

Bu doğrultuda belli habituslara sahip öğrenciler okulda aktör biçiminde rollerini sergileyerek sınıfsal yapılarının argümanlarını sunmuş olurlar. Diğer yandan bireyler habituslarını sergilerken sadece sınıf yapılarının koşullarına uymakla kalmayıp, okulda içinde bulunduğu grubun da yapılarına uyumluluk sağlayarak doğaçlama bir oyun sergilerler. Bununla birlikte bireyler içinde bulunduğu sınıfa göre de bir grup edinerek eğitim sistemindeki yerlerini bu şekilde hazırlamış olurlar.

Tüm bunlarla birlikte habitus alanı olarak okul, bireylerin sınıfsal yapısının işleyişini de sürdürme geleneğine sahiptir. Bireyler sahip olduğu sınıf yapısını ve habituslarını sunmak için eğitim sistemini kullanmaktadırlar. Bireyler okulda kendi benliklerini çoğu zaman sergileyemezler Çünkü Bourdieu’ya göre okul bir oyun alanıdır ve bu yüzden bireyler yani aktörler belli bir oyun kuralları gereği eylemlerini şekillendirmektedir. Dolayısıyla Bourdieu’ya göre habitustan söz etmek, bireysel olanın, hatta kişisel, öznel olanın bile toplumsal ya da kolektif olduğunu ortaya koymaktır. Böylelikle habitus, toplumsallaşmış bir öznelliktir (Tekin, 2021: 89).

Bourdieu, alan kavramını çok boyutlu konumlar ve faillerin yani eyleyicilerin bu konumlara yerleşmesi olarak tanımlar. Bundan dolayı gerçekçi yaklaşımın, alan kavramını toplumsal dünyayı özneler arası doğrudan etkileşimlere ve ilişkilere indirgemesine karşı çıkmaktadır. Ona göre alandaki yapısal-nesnel ilişkiler ağı, özneler arası görünür ilişkilerin ve etkileşimlerin şeklini ve içeriğini belirler. İnsanlar; sanat, bilim, din, ekonomi ve siyaset gibi farklı hayat alanları, kendilerine ait kurallar,

düzenlilikler ve otorite biçimlerine sahip farklı yaşam alanları oluşturma eğilimindedirler. Alanların her biri kendi iç mantığı ve değer potansiyeline sahip olduğu için, her bir alanın işleyişinde, sosyolojik belirleyiciliğe sahip olan “oyunun kuralları” söz konusudur. Bir alanın varlığı yeterli sayıda kişinin bir toplumsal oyuna katılımıyla oluşur. Bu toplumsal oyun, yerleşik kurallara sahip bir oyun olmayıp, oyuncuların rekabetinin sonucu olan bir ödül etrafında şekillenerek işlevsel hale gelmektedir. Eğitim de bu alanlardan biridir (Palabıyık, 2011: 136).

Alan, eylem ve yapıyı dışarıdan şekillendirir. İçinde tuttuğu bireye benimseyebileceği kazançlar, bedeller ve hareket eşitliliği sunar. Alan içinde egemen koşulları işgal edenler, yani egemen olanlar kendi egemenliklerini sürdürürken, diğer konumdakiler egemenlikleri yıkma stratejilerini geliştirmeye meyillidirler. Her alanın kendine özgü işlevi olmasına rağmen tüm alanlar belirli yasalar doğrultusunda şekillenmektedir (Palabıyık, 2011: 136-137).

Tüm bunların ışığında Bourdieu, alanı bir oyuna benzetmektedir. Örneğin kültürel alanlar, ekonomik ve siyasi iktidarın elinden kurtuldukça, var olan sosyal düzenlemeleri meşrulaştırma fonksiyonlarını arttırmaya çalışırlar. Mesela eğitim alanının, kimin eğitim alıp almayacağını belirlemesi, aktör üzerindeki kontrolü ve ürettiği ideoloji ile özerk ve egemen hale gelir ve de eşitsizliği meşru şekilde gösterir. Bundan dolayı Bourdieu, toplumsal dünyayı görece birbirinden özerk alanların oluşturduğunu ifade etmiştir (Palabıyık, 2011: 138). Bu durumda her alanın kendi işlevsel yapısının olması, kendine özgü sahip olunan sermayesi ve bu sermayeye göre alanda sergileyeceği eylemlere yani habituslara göre oluşan konumların hiyerarşik, sınıfsal bir yapısı vardır.

Habitus eylemin bireysel potansiyeline vurgu yaparken alan eylemin toplumsal potansiyeline vurgu yapar. Başka bir anlatımla habitus pratiği içerden biçimlendirirken; alan da eylem ve yapıyı dışardan yapılandırır. Bourdieu, birey ve toplum arasında kendiliğinden bir ilişki yerine, habitus ve alan arasında inşa edilmiş bir ilişkiyi, yani eğilimler olarak “bedenlerde cisimleşmiş tarih” ve konumlar sistemi biçiminde “şeyler içinde nesnelleşmiş tarih” ilişkisini geçirir. Habitus, bireye benimseyebileceği her biri kendine özel kazançlar, bedeller ve muhtemel potansiyellere sahip olası bir tavırlar ve hareketler çeşitliliği sunar. Alan ise içindeki konumları aktörleri özel davranış kalıplarına yönlendirir; alan içinde egemen konumları işgal edenler koruma stratejilerini

sürdürme eğilimindeyken, tabi konumdakiler yıkma stratejileri geliştirmeye yatkındırlar (Wacquant, 2014: 64-65).

Bourdieu, alanlar arasında bir hiyerarşik yapının olduğunu söyler. Ona göre ekonomik alan diğer alanları baskısı altına almaktadır. Ancak Bourdieu bunu, Marx'ta olduğu gibi a priori olarak kabul etmemekle birlikte modern dönemde ekonomik alanın diğer alanlara göre daha hızlı ve güçlü gelişmesi durumunu ele almaktadır. Bu durumda ekonomik alanın baskın olması tarihsel bir durumdur ve süreçte değişebilir. Alan, sermaye türleriyle (ekonomik, siyasal, vb.) ilişkili olduğu gibi hem bir mücadelenin varlığı mevcuttur hem de egemen olan ve ezilenleri barındırmaktadır. Bu durum böyle devam edip gider. Alanlar bir şekilde birbirlerine üstünlük sağlayarak eşitsizliği meşru gösterme çabasına girişirler. Bourdieu'nün vurgulamak istediği, eşitsizliğin meşru yollarla kabul edilmesi durumudur (Palabıyık, 2011: 138).

3.3. Sermaye Formları ve Eğitimdeki Eşitsizlikler

Bourdieu sermayeyi, toplumsal ve kültürel bağlarda kullanılan enerji olarak tasvir etmektedir. Sermaye ve alan kavramları birbirlerine bağlıdır. Eyleyicilerin toplumsallaşma sürecinde elde ettikleri nitelikler ve eğitim, din, konuşma şekilleri gibi yatkınlıklar ayrıca bunlarının tümünün başka eyleyicilerle ilişkileri içerisinde değişim yoluyla sermayenin tekrar üretip mevcut sirkülasyona koyulduğu ortamda değer bulan toplumsal ilişkilerdir (Yılmaz, 2020: 169).

Bourdieu'ye göre toplumsal dünya birikmiş tarih, sermaye ise birikmiş emektir. Sermaye, eyleyiciler ya da eyleyici grupları tarafından el konulduğunda, onların toplumsal enerjiyi şekleştirenmiş ya da yaşayan emek biçiminde kendine mal etmelerini sağlar. Bundan dolayı sermaye, nesnel veya öznel yapılarda kayıtlı bir güç olmanın yanında aynı zamanda, toplumsal dünyaya içkin düzenliliklerin temelindeki ilkedir (Bourdieu, 1979; 2010: 49).

Bourdieu, "Sermaye Formları" (The Forms of Capital) adlı çalışmasında, ekonomik sermayeyi ekonomik kaynaklara (para, mal varlığı, mülk vb.) sahip olmak olarak ele almaktadır. Sosyal sermaye ise ekonomik sermaye ile de bağlantılı olan, karşılıklı ilişkilerin ve sosyal bağlantıların kurumsallaşarak, kalıcı hale gelişi ile

mülkiyet ilişkilerinin üretimi ve devamı için potansiyel kaynak özelliğini taşımaktadır. Bir diğer sermaye formu ise kültürel sermaye formudur. Bourdieu toplumsal yapının belirlenimleri sonucunda bu sermaye yapısının farklı formlarla şekil değiştirdiğini ifade etmekte ve dini sermaye, bürokratik sermaye, politik sermaye vb. formlarla örnek vermektedir (Ağın, 2021).

Bu üç sermaye formuna ek olarak Pierre Bourdieu sembolik sermaye formunu da ortaya koymaktadır. Sembolik sermaye, bireyin sahip olduğu onur, saygınlık ve tanınma üzerinden toplumsal konumunun belirlenmesi ve bununla ilişkili olarak da kaynaklara erişiminin düzenlenmesinde belirleyici olan bir sermaye formudur. Örneğin okullardan edinilen diplomalar bir sembolik sermaye argümanıdır (Ağın, 2021).

Bourdieu'ya göre bir sermaye formu bir başka sermaye formuna dönüşebilmektedir. Bunun iki anlamı vardır: Birincisi, Dönüştürme süreci bir yeniden-üretim sürecidir ve böylelikle sermaye kuşaktan kuşağa aktarılmış olur, ikincisi ise belirli formda bir sermayenin, örneğin ünlü bir müzisyen olmaya özgü bir sermayenin (sembolik, kültürel vb.) ekonomik sermaye dönüşebilmesidir (Ağın, 2021).

Aileler kendi toplumsal varlığını, tüm güçleri ve ayrıcalıklarıyla sürdürme eğilimi göstermektedir. Bu eğilim, yeniden üretim stratejilerinin yani doğurganlık evlilik, ekonomik ve don olarak eğitim stratejilerinin kökenini oluşturur. Ailelerin kültürel sermayesi ne kadar önemliyse ve kültürel sermayelerinin hacmi, ekonomik sermayelerinkine oranla ne kadar büyükse, okul eğitimine o kadar çok yatırım yaparlar (Bourdieu, 2015: 35-36). Böylece ekonomik sermayesi güçlü olan aileler, çocuklarını istedikleri okullara göndererek kültürel sermayeyi yeniden üretmeyi amaçlamaktadırlar. Dolayısıyla sosyal sınıfın ayrıcalıkları arttıkça aynı oranda kültürel sermaye de artmaktadır (Karademir ve Kaya, 2020: 650)

Bu durum sınıfsal farklılıklarla birlikte eşitsizliklere de yol açmaktadır. Bireylerin sahip olduğu çeşitli sermaye formlarını alanda kullanarak ayrıcalık elde etmektedir. Bu durum eğitim alanında da geçerli olmaktadır. Öğrenciler ailelerinden aldığı sermaye biçimlerini eğitim alanında sergileyerek başarıyı elde etme ve akademik bilgiye ulaşmaya çalışır. Bu durumda eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması zorluk yaratabilmektedir.

Bourdieu'ya göre sınıf ve statü grupları tabakalaşmanın ayrı boyutlarına yerini tutmaz; bunlar gerçekte bir arada var olurlar ve bu ikisi arasındaki ayırım sadece

analitik bir ayrım olmaktadır. Buradaki temel bileşen, sınıf çözümlemesinin sadece ekonomik ilişkilerin çözümlemesine indirgenemeyeceği, aynı zamanda simgesel ilişkilerin analizini de içermesi gerektiğidir. Dolayısıyla Bourdieu'nün argümanı, ekonomik eşitsizliklerin kültürel eşitsizlikler tarafından pekiştirildiği, hatta kültürün kendisinin (düşünceler, simgeler, yaşam koşulları) sınıf eşitsizliklerinin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynaması üzerine kuruludur (Yanıklar, 2010: 123)

Toplumsal aktörler olarak bireyler ve gruplar, kıt kaynaklara sahip olmak veya denetimleri altına almak amacıyla farklı stratejilerle farklı alanlarda birbirleriyle rekabet ederler. Eğitim bu alanlardan biridir. Daha açık bir şekilde, eğitim, “toplumsal yeniden üretimin sağlandığı, bireylerin çeşitli rolleri ve becerileri kazandığı, toplumsal eşitsizliklerin kuşaklar arasında aktarılan bir alandır” (Yanıklar, 2010: 123)

Eğitim sistemi, bireyler arasında var olan eşitsizlikleri azaltan bir araç olmaktan çok, aslında eşitsizlikleri meşrulaştırıcı bir işlev görmekte ve bu işlevini, toplumsal farklılıkları akademik farklılıklara dönüştürerek yerine getirmeye çalışmaktadır. Aktay'ın dile getirdiği gibi, aynı kalitede eğitim alanların veya aynı müfredatı alan bireylerin hepsi aynı tepkiyi vermemekte ve gerek müfredatın içeriğine gerekse eğitim pratiğinin kendisine bazı öğrencilerin daha kolay uyum sağlayabilmeleri gibi nedenlerle eğitim sisteminin en tarafsız hali bile bazı eşitsizlikler üretebilmektedir. Ancak Bourdieu'ya göre, eğitim sisteminin eşitsizlikleri üretmesi, sınıfsal bir nitelik taşımakla birlikte toplumsal yeniden üretim sürecine sistematik bir katkı da sağlamaktadır (Yanıklar, 2010: 124)

İşçi sınıfı çocukları, okula başladıklarında aile içinde öğrenilmesi beklenen ve okul tarafından onaylanan uygun tutumlara, akademik değerlere, yatkınlıklara ve düşünce mantığına sahip olmamaları ile, kendilerini yabancı bir kültürel çevrede hissederler. Daha ayrıcalıklı; yani, okul tarafından beklenen değerlere sahip olanlara nazaran daha büyük bir çatışma yaşarlar. Dolayısıyla yeterince zeki olsalar dahi, onların daha yüksek bir akademik performans göstermeye güdülenme olasılığı düşük olmaya devam edecektir (Yanıklar, 2010: 129)

Bununla birlikte Bourdieu için eğitim sistemi, görünüşteki tarafsızlığıyla birlikte sosyal sınıflandırmaları akademik sınıflandırmalara dönüştürerek önemli bir dereceye kadar mevcut hiyerarşik yapının sürekliliğini korumaktadır. Bu yönüyle eğitim sistemi, ailelerin sosyal konumlarında bir değişimden ziyade devamlılığı ortaya koyan

muhafazakâr bir güç, toplumsal yeniden üretim sürecine katkıda bulunan bir araç olarak kalmaya devam etmektedir. Bu nedenle de eğitim sisteminin bireysel yetenekleri geliştirmeye ve toplumun yararına hizmet etme işlevlerini yerine getirdiği düşüncesi bir düşünce olmaktan ileriye gidememektedir (Yanıklar, 2010: 130)

Eğitimdeki bu eşitsizlikler ile öğrenciler arasında farklar oluşarak rekabet durumuna zemin hazırlamaktadır. Özellikle uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte bu rekabet durumu nereye taşındığı ve nasıl bir forma büründüğü önemli olmaktadır. Her öğrencinin sahip olduğu sermaye formları farklılık göstermekle birlikte uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin eğitime ulaşma durumu bu sahip olunan sermaye formları ile ilgili olmaktadır. Öğrencilerin ekonomik ve kültürel sermayesi yeterliyse teknolojik araçlara ulaşımı kolay olmaktadır. Ekonomik ve kültürel sermaye bakımından eksik olanların teknolojik araçlara ulaşım zorlaşmaktadır.

Eğitimdeki temel eşitsizliklerin uzaktan eğitimde nasıl form kazandığı ve bu eşitsizliklerin hangi boyuta taşındığı merak konusu olmuştur. Sözde eğitim sistemi fırsat eşitliğini sağlamaya çalıştığını söylerken bu durum Bourdieu'nün sermaye formları kapsamında mümkün olmamaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UZAKTAN EĞİTİMDE FIRSAT EŞİTLİĞİ

Bir toplumda sosyo-kültürel gelişmenin ekonomik gelişmeyi beraberinde getirdiği ve ekonomik gelişmenin sosyo-kültürel gelişmeyi etkilediği söylenebilir. Eğitim yatırımlarının getirisi kişisel ve sosyal fayda olarak iki şekilde ele alındığında, sosyal faydanın topluma sağladığı birçok getirisinden söz etmek mümkün olmaktadır. Her toplum yapısında ekonominin gelişmesine katkıda bulunan, bireylerin birbirleriyle etkili iletişimde olduğu, bilgiyi üretebilen ve yayabilen bireylerin gelişimi eğitim sistemi ile olmaktadır. Eğitime erişim başta olmak üzere, eğitim kalitesinin yükseltilmesi, bölgeler ve okul türleri arasındaki başarı düzeyi farklılıklarının azaltılması ve en aza indirgenmesi temel bir ihtiyaç olarak önem arz etmektedir. Bu doğrultuda eğitimin ilerlemesi, okullaşma oranlarının artırılması ve teknolojik alt yapının güçlendirilmesi gibi değişkenle, Devlet Planlama Teşkilatı bağlamında öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ilkesine uygun geliştirilerek eğitimde fırsat eşitliğinin mümkün olduğunca sağlanması, temelde önem arz eden değişkenler arasında olmaktadır (Tabak, 2019: 371).

Eğitimde fırsat eşitliğinin en görünür, belirgin şekli başarı olanaklarında eşitliktir. Eşitlik, etik ve sosyal bir ideal olarak bireylerin aynı konum ve değerde olmaları halidir diyebiliriz. Fırsat eşitliği, bireylerin hayatta başarılı olmaları için mevcut fırsatlara ya da olanaklara sahip olmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Öğrenme ortamlarının niteliğinin eşitlik ilkesine uygun geliştirilerek eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması için zorunlu eğitim süresi, fiziki olanaklar ve okullaşma oranlarının artması, teknolojik alt yapının güçlendirilmesi önemlidir. Eşitlik, eğitim sisteminde başarılı bireylerin bu başarıya ulaşmaları sürecinde onlara sağlanan fırsat ve imkânlarla ilgilidir (Işık ve Bahat, 2021: 499).

Eşitliğin ölçütleri de akademik başarı, sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve eğitime erişim olarak ele alınabilir. Okullar ve bölgeler arasında kaynakların dağıtımını öğrenmede ve kaynaklara ulaşmada fırsat eşitsizliklerine neden olabilmektedir. Bu yüzden özellikle Covi-19 döneminde eğitime erişimde öğrencilerin olanaklarının doğru belirlenmesi ile tespit edilen eşitsizlikleri gidermeye yönelik ulusal ve uluslararası önlemler alınması beklenmektedirler arasında yer almaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği

konusu, bölgesel özellikler, öğrenci özellikleri, ailenin sosyo-ekonomik durumu, öğrenci başarısı, okul etkisi bağlamında değerlendirilmektedir. Anne-babaların eğitim düzeyi artmasıyla çocuğun okula yönelmesi ve eğitimlerine devam etme şansına da olanak tanınması ile eşitlik olgusu aileye de indirgenmiş olur. Dolayısıyla ailelerin sosyo-ekonomik durumları ve kültürel özellikleri, sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermayeleri çocukların eğitiminde belirleyici olabilmektedir (Işık ve Bahat, 2021: 499).

Fırsat, içinde bulunulan ortamda var olana alternatif bir seçeneğin olmaması veya farklı seçeneklere ulaşma olanaklarının bulunmaması durumunda başka taraflarca ortama koyulması ya da kişinin elde edebileceği imkânların ortama dâhil edilmesi olarak düşünülmektedir. Var olan eşitsizliklerin giderilmesi, tüm bireylere eşit şart değil eşit başarı şansı tanınması için elde olan kaynaklar, saygı ve tanınma, sevgi, güç ve çalışmayı öğrenme gibi boyutların önemi ifade edilmektedir. Dolayısıyla eşit fırsatların bulunması için öngörülen standartların geliştirilmesi, karşılaştırılması ve geçerliliğinin olması gerekmektedir (Tabak, 2019: 371).

Uzaktan eğitimin sunduğu önemli fırsatlar ve sahip olduğu sınırlılıklarla beraber Covid-19 salgınında eğitim hizmetinin sürdürülmesi için uygun bir alternatif olarak görülmüştür. Ülkeler, oldukça kısa sürede uzaktan eğitime geçmek için büyük çaba göstermiş ve sunulan eğitimin niteliğini artırmak için çalışmalarına devam etmiştir. Hizmetin sürdürülebilirliğini sağlamakla beraber uzaktan eğitime zorunlu geçiş birçok ülkede eğitim eşitsizliği ve fırsat eşitsizliğini de tekrar gündeme getirmiştir. Geleneksel eğitim süreçlerinde (örgün eğitim) görülen eşitsizlikler uzaktan eğitim sürecinde artarak daha belirgin hale gelmektedir. Bireyler arasında bilişim teknolojilerinden (tablet, bilgisayar, telefon vb.) yararlanabilme farkları sosyoekonomik özellikleri başta olmak üzere birçok farklı açıdan etkilemektedir (Özer ve Suna, 2020: 179).

Uzaktan eğitimle birlikte yaşanan fırsat eşitsizliğinin daha da derinleştiği, okullar arasındaki imkân ve öğrenme farklılıkları gibi evler arasındaki imkân ve öğrenme farklılıkları önemli hale geldiği görülmektedir. Dolayısıyla farklı sosyo-ekonomik koşullardaki bireylerin bilgi iletişim teknolojilerine erişiminde ve bunları kullanımda yaşadığı eşitsizlik günümüz salgın şartlarında daha da belirginleşmiş duruma gelmektedir. Türkiye’de evlerde masaüstü bilgisayar %17,6; taşınabilir bilgisayar %37,9; tablet %26,7; cep telefonu ise %98,7 oranında bulunmaktadır. Bilgisayar ya da tablet ile hiçbir şekilde internet erişimi bulunmayan öğrencilerin

evlerinde yaşadıkları öğrenme ortamı birbirinden çok farklı özellikleri içermektedir. Diğer yandan annelerinin telefonuna öğretmenleri tarafından Whatsapp platformu ile gönderilen ödevlerini tek bir telefon ile takip etmeye çalışmışlardır (Işık ve Bahat, 2021: 85).

Okulda eğitime ara verilmesi öğrenciler açısından aynı etkiyi yaratmamıştır. Öğrencilerin uzaktan eğitimde kendi başına öğrenme yeterliği sınırlı ya da erişim sorunu olan öğrenciler için kalıcı kayıplara neden olabilir. Bununla birlikte Işık ve Bahat'ın (2021: 505) yaptığı 23 soruluk bir anket çalışmasında, uzaktan eğitimdeki fırsat eşitliğine ilişkin velilere yöneltilen “Uzaktan eğitim ile öğrencilere eşit öğrenme fırsatları sunuldu.” sorusuna verdikleri yanıtlara göre gruplar arasında anlamlı fark bulmuşlardır. Bu sonuca göre sırasıyla çocuğu lise öğrenimi gören katılımcıların 27'si (%65,9), çocuğu ortaokul öğrenimi gören katılımcıların 21'i (%63,6), çocuğu ilkököl öğrenimi gören katılımcıların 93'ü (%39,1), çocuğu lisans öğrenimi gören katılımcıların 1'i (%20,0) ve tüm katılımcı velilerin 142'si (%44,8) uzaktan eğitim sürecinde çocuklarına eşit öğrenme fırsatları sunulmadığını belirtmiştir. Böylelikle uzaktan eğitim sürecinde velilerin çocuklarının eğitimi açısından diğer öğrenciler ile eşit düzeyde eğitim görmediğini düşünmektedirler.

Işık ve Bahat'ın (2021: 510) çalışmasının devamında velilere yöneltilen “Uzaktan eğitim sürecinde teknoloji harcamalarında artış yaşandı mı” sorusuna hayır yanıtı verenlerin gerekçelerine yönelik soruya yeterli ekipmanın olduğunu belirtenlerin 64'ü (%37,6) çocuğunun uzaktan eğitim sürecinde çevrimiçi derslere erişimde sorun/sorunlar yaşamadığını belirtmiştir. Ekonomik yetersizlik nedeniyle harcamalarında artış olmadığını belirtenlerin 91'i (%49,2) çocuğunun uzaktan eğitim sürecinde çevrimiçi derslere erişimde sorun/sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Buna göre öğrencilerin teknolojik araçlara ulaşma sorunlarının da yaşandığı gözlemlenmektedir.

Tüm bunların ışığında eğitimde fırsat eşitliği kavramı eğitim sistemi açısından önemli bir olgu olmaktadır. Öğrencilerin temel hakkı olan eğitimden eşit orandan yararlanması ve ulaşması açısından fırsat eşitliliği eğitimin temel gövdesini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 8. maddesinde “Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini

sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla gerekli yardımlar yapılır” (<https://www.meb.gov.tr/>).

Uzaktan eğitim sürecinde yaşanan en önemli sorunlardan biri kuşkusuz, dijital ortamda sürdürülen evde eğitim imkân farklılıklarının yol açabileceği sorunlardır. Bir taraftan evlerde tüm öğrenciler aynı çalışma ortamına sahip olamazken diğer taraftan bilgisayar ve internet erişimi de ayrı bir sorun olarak ortada duruyor. Bu süreçlerin ekonomik etkileri de göz önüne alındığında bu koşullardan en fazla alt gelir gruplarının olumsuz etkilenmeleri, normal koşullarda da çocuklarının eğitimlerine evde kısıtlı olan aile desteğinin tamamen ortan kalkma riskini beraberinde getirmektedir (<https://www.meb.gov.tr/>).

4.1. Türkiye’de Covid-19 Salgınında Eğitim Alanındaki Değişimler

Enfeksiyon hastalıkları diğer tüm hastalıklar gibi insan sağlığını ciddi boyutlarda etkilemektedir. Özellikle 2020 yılında Çin’in Wuhan kentinden başlayarak tüm dünyaya yayılan Covid-19 virüsü bir salgına dönüşerek pandeminin başlamasına neden olmuştur. İnsan sağlığını önemli ölçüde etkileyen Covid-19, ekonomi, eğitim, iş hayatı gibi toplumun pek çok katmanını farklı açılardan etkilemiştir.

Yerel bir sağlık problemi olarak başlayan COVID-19 artan hareketlilik ve hızlı bulaşıcılık faktörlerine bağlı olarak kısa sürede küresel bir salgın haline gelmiştir. COVID-19’un Çin dışında yayılmasını izleyen ilk haftalarda ülkeler salgından kaçınmak için önlemler almaya başlamış, durumun küresel salgın olarak tanımlanmasının ardından önlemlerin düzeyi günlük hayatı değiştirecek ölçüde artırılmıştır (WHO, 2020).

11 Mart 2020 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2020) COVID-19’u küresel salgın olarak tanımlamış, hükümetlere kişilerarası etkileşimi sınırlayarak önlemlerini en yüksek düzeye çıkarmaları için uyarıda bulunmuştur. COVID-19’un yayılımını engellemek için alınan uluslararası önlemler ve yürürlüğe koyulan uygulamalar arasında sokağa çıkma sınırlamaları, şehirler, bölgeler ve uluslararası seyahat sınırlandırmaları öne çıkmaktadır (WHO, 2020). Birçok ülkede uygulanan sokağa çıkma sınırlamaları başta iş dünyası ve eğitim olmak üzere birçok alanı derinden

etkilemiştir. Damlacık yoluyla bulaşan bu virüs aynı zamanda insanların aynı ortamda temasta bulunması ve aynı havayı soluması ile de bulaşmaktadır. Sağlık Bakanlığı, Türkiye’de, salgın karşısında erken dönemde çalışmalarını başlatmış, 10 Ocak 2020’de DSÖ’nün pandemi ilanından iki ay önce bilim kurulunu kurarak düzenli şekilde toplanılarak çalışmalarını sürdürmüştür. Türkiye, grip nedeniyle her yıl güncellenen ulusal pandemi planının iller düzeyinde gerekli hazırlık yapılarak güncellenmiş olması salgın hazırlığında başarının temel taşlarından biri olmuştur (<https://www.meb.gov.tr/>).

Salgın ile birlikte alınan kararlardan en önemlisi de uzaktan eğitime geçilmesidir. Dünya genelinde bütün eğitim kademelerinde bir milyardan fazla öğrenci, yüz yüze eğitimden dolayısıyla okuldan uzak kaldığı salgın döneminde ülkeler eğitimde oluşan zorunlu boşluğu farklı eğitim uygulamalarıyla doldurarak sürecin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaya çalışmışlardır. Bütün dünyada karantina sebebiyle beklenmedik bir şekilde yüz yüze eğitim yerine evde dijital platformlar aracılığı ile eğitim sürdürülmeye ve desteklenmeye başlanmıştır. Dünyada pek çok ülke kitlesel bir uzaktan eğitime hazırlıksız yakalanırken mevcut farklı sosyo-ekonomik gruplar arasındaki olanak ve dijital okuryazarlık farkları uzaktan eğitimin gelecekteki sonuçlarının tartışılmasına sebep olmaktadır (Işık ve Bahat, 2021: 83)

4.1.1. Yüz Yüze Eğitimden Uzaktan Eğitime Geçiş

Covid-19 salgını, dünyanın her yerinde toplumları ve toplumsal kurumları etkilemiştir. Bu kurumlardan biri de kuşkusuz eğitim kurumudur. Covid-19 salgınının başlaması ile insan sağlığının önemi açısından, öğrencilerin salgın karşısında bulaşıcı olma durumu göz önüne alınarak, okullar belli bir süreliğine kapatılmış ve alt yapısı olan ülkeler ise uzaktan eğitim programına geçerek bu süreci en az hasarla atlattırmaya çalışmıştır (Işık ve Bahat, 2021: 83). Bu durumda Türkiye’de 11 Mart 2020 tarihinde ilk vakanın ortaya çıkmasıyla Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından alınan karar ile okulöncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kademelerinde yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitim sürecine geçilmiştir (<https://www.meb.gov.tr/>)

MEB, öğrenci, öğretmen ve veliler başta olmak üzere tüm eğitim paydaşlarının sağlığını gözeterek öncelikle okulları tüm kademelerde kapatmıştır. Bu süreçte Sağlık Bakanlığı ve Bilim Kurulu ile görüşmeler sürdürülmüş ve salgın sürecinde vaka

sayısının hızla artması nedeniyle okulların önce Nisan ayı sonuna kadar kapatılması kararlaştırılmış, daha sonrasında da bu süre Mayıs ayı sonuna kadar uzatılmıştır. Bu karar ile ilkokuldan ortaöğretim sonuna kadar farklı kademelerdeki yaklaşık 18 milyon öğrencinin eğitim süreçleri okul dışına taşınmıştır (Özer ve Suna, 2020: 176).

Geleneksel eğitim anlayışında öğrenci-öğretmen birlikteliği ile etkileşimli bir sınıfta görülen derslerin salgının seyri ile sekteye uğramış, dünya geneli eğitimin bu salgın karşısındaki konumunu ve önemini düşünmeye başlamıştır. Salgının önlenmesi adına okulların kapanması ülkeler için önemli sorunlar doğurmuştur. Birçok ülke eğitimin tarih boyunca karşılaştığı en büyük sorunlardan birine hazırlıksız yakalanmış ve çok kısa süre içinde uzaktan eğitime geçiş kararı almak durumunda kalmıştır (Özer ve Suna, 2020: 176).

Uzaktan eğitim en genel tanımıyla, öğrenci ve öğretmenin fiziki olarak aynı ortamda bulunmadan teknolojik araçlar ile öğrenmenin gerçekleşmesi olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanıma göre ise uzaktan eğitim, öğretme ve öğrenme sürecinin büyük bir kısmında öğretmen ve öğrencinin birbirlerinden ayrı ve uzak olduğu, ders içeriğine uygun materyal ve belgelerin sıklıkla kullanıldığı ve bağımsız olarak yürütülen bir eğitim şekli olarak betimlenmektedir (Uşun, 2007: 7). Her iki tanıma göre de derslerin sınıf ortamından uzak, öğrenci ve öğretmenin fiziki olarak aynı ortamda bulunmadan, bilgi teknolojileriyle birlikte derslerin çevrimiçi ve çevrimdışı ortamlarda işlenmesidir.

Uzaktan eğitimin geçmişten günümüze kadar üç farklı kuşağı bulunmaktadır. İlk kuşak öğrenci-öğretmen iletişiminin yazışmalar yoluyla gerçekleştiği geleneksel kuşaktır. İkinci kuşak sanayileşmiş multimedya uzaktan eğitimi olarak da bilinmektedir. Bu kuşakta ses ve video ağırlıklı olmak üzere bir uzaktan eğitim gerçekleşmektedir. Son kuşakta ise eğitimde bilgisayar ve modemin kullanılmaya başlanması ile olmaktadır. Birinci ve ikinci kuşağın temel amacı öğrenme materyallerinin üretimi ve dağıtımıdır. Bu iki modelde etkileşim oldukça sınırlı ya da öğrenci-öğrenci ve öğrenci-öğretmen etkileşimi neredeyse yok denecek kadar azdır. Üçüncü kuşak uzaktan eğitim ise, interaktif eğitim olarak da bilinir. Bilgisayar yoluyla iletişim ses ve video konferanslar gibi interaktif medyanın kullanıldığı, iletişim ve öğrenmenin sosyal bir süreç olarak kabul edildiği kuşaktır (Tuncer ve Taşpınar, 2008: 130). Üçüncü kuşak olan interaktif

eğitim, günümüzde özellikle Covid-19 salgınının ortaya çıkması ile kullanılan bir eğitim modelidir.

Uzaktan eğitimin farklı uygulama biçimleri bulunmaktadır ve bunlar arasında da daha çok evrimii öğrenme türlerinin sıklıkla uygulandığı görülmektedir. Böylelikle dersler uzaktan eğitim kapsamında senkronik (eđ zamanlı) ve a-senkronik (eđ zamansız) Şeklinde sürdürülmektedir. Eđ zamanlı eğitimde öğrenciler ve öğretmenler önceden belirlenmiş bir zamanda (oğunlukla evrimii) buluŐurlar ve dersleri canlı olarak iŐlerler (zdoğan ve Berkant, 2020: 16).

Bu süreçte sınıf içi etkileşim ve tartiŐma, anlık olarak soru sorma ve anlaşılmayan kısımların ifade edilmesi gibi ğretmen ve ğrenci açısından daha aktif bir ortam ve yüz yüze eğitime paralel bir ortam oluŐturulmaya çalıŐılır. Eđ zamansız eğitimde ise öğretmenlerin ve öğrencilerin eđ zamanlı olarak çalışma imknına sahip olamadıkları ve öğrencilerin istedikleri ya da ihtiyaç duydıkları anda internet üzerinden ders içeriğine (sunu, video, ses kaydı vb.) ulaŐabildikleri eğitim modelidir. Katılımcılar arasındaki iletişim temel olarak e-posta ve evrimii forumlar aracılığıyla gerçekleşir ve genellikle öğretmenler tarafından yönetilir (zdoğan ve Berkant, 2020: 16).

Geçmişten bugüne uzaktan eğitim, internet teknolojilerinin de sağladığı avantajlar ile önce bilgisayar ortamında verilmeye başlanmış, daha sonra bağlantı hızlarının artması ve mobil cihazların gelişmesi ile mobil eğitime doğru evirilmiŐtir. Günümüzde ise Covid-19 salgını süresince tercih edilen en önemli öğrenme aracı eğitim teknolojisi olmaktadır. Salgın sürecinde eğitim ğretim süreciyle ilgili olarak alınan kararlar, dijitalleşen eğitim ve uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler ile ailelerini de etkilemiştir. Bunun sonucunda bu sürece hazırlıksız yakalanılması ile uzaktan eğitim ortamlarında eğitim-öğretimin istenilen düzeyde gerçekleŐtirilmesini engellediği düşünülmektedir (IŞık ve Bahat, 2021: 84).

Farklı alanlarda yaşanan gelişmeler sonucunda bireylerin mevcut bilgi birikimlerinin en fazla iki yılda bir iki kat arttığı bir geliŐim çağında öğretmenlerin de bu geliŐmeleri yakından takip etmeleri ve kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Ayrıca toplumlarda meydana gelen gereksinimleri giderecek olan öğretmenler, alan bilgileri, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgileri yönünden üst seviyede yetiŐmiŐ insan gücüdür. (Kırmızıgül, 2020: 287)

Covid-19 salgını öncesinde ve sonrasında dijital dünyada ve öğrenme ortamlarında meydana gelen değişimler neticesinde eğitim öğretim süreci ve uygulamalarında kaçınılmaz değişiklikler meydana gelmiştir. Meydana gelen farklı değişimler öğrencileri, velileri, eğitim yöneticilerini ve öğretmenleri etkilemiştir. Özellikle 16 Mart tarihinde yüz yüze eğitime verilen arayla birlikte 23 Mart tarihinden itibaren başlayan uzaktan eğitim süreci öğretmenlerin öğrencilerle etkileşimlerini, iletişimlerini ve öğretmenlerin derslerini gerçekleştirme yöntemlerini de değiştirmiştir. Bu süreç zarfında öğretmenler de öğrenci ve veliler gibi dijitalleşen eğitime ayak uydurma çabasında olmuşlardır. Öğretmenlerin teknolojik alan bilgi ve deneyimlerinde önemli gelişmelerin yaşandığı söylenebilir. Uzaktan eğitim sürecinin beraberinde getirdiği değişimler ve gelişmeler doğrultusunda öğretmenler EBA üzerinden öğrencileriyle ders içeriği paylaşma ve EBA aracılığıyla ödevlendirmeler yapma etkinliklerinde bulunmuşlardır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından öğretmenler ve öğrenciler için 13 Nisan tarihinde EBA üzerinden canlı sınıf ve canlı ders uygulaması hayata geçirilmiştir (Kırmızıgül, 2020: 287)

4.1.2. Uzaktan Eğitimde EBA Platformunun Kullanılması

Uzaktan eğitim ve bilgi teknolojileri özellikle son yirmi yıldır aktif olarak kullanılmakta, toplumun kabul ettiği en hızlı ilerleyen çevrimiçi ve çevrimdışı teknolojiler ile insanlığın tüm kültürel değerlerini etkilemekle beraber aynı zamanda değiştirmektedir. Bu teknolojiler özellikle pandemi döneminde bilgi erişimini ve dağıtımını dünya nüfusunun büyük bir bölümü için kullanılabilir hale getirerek eğitim içeriğinin dijital ortamda taşınmasına ve aktarılmasına yardımcı olmuştur. Uzaktan eğitimi sağlayabilecek platformlar arasında en yaygın olarak çevrimiçi öğretim yöntemleri ve televizyon tabanlı kurslar bulunmaktadır (Özdoğan ve Berkant, 2020: 15).

Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte birçok ülkede çevrimiçi ortamlar (ki bunlar Zoom, Microsoft Teams, Skype gibi) TV yayınları bu süreçte kullanılmaya başlanmıştır. Bu platformlar, sınıf ortamında yüz yüze gerçekleştirilen derslerin olmama durumunda öğrenmeyi kolaylaştırabilmek için mümkün olduğunca öğretmen ve öğrenciler arasındaki etkileşimin artırılmasına yardımcı olur ve bununla birlikte uzaktan

eğitimin geleneksel yüz yüze eğitime olabildiğince yaklaşılabilmesine yardımcı olur (Özdoğan ve Berkant, 2020: 16).

Türkiye’de eğitim öğretim yılı başında açıklanan takvime göre 23-27 Mart tarihlerinde uygulanması planlanan ara tatil, 16-20 Mart tarihlerinde uygulanmaya başlanmış; 23 Mart itibariyle de TV ve EBA platformu üzerinden uzaktan eğitimler başlamıştır. 13 Nisan’da 8. sınıf, lise hazırlık sınıfı ve 12. sınıf öğrencileri için EBA üzerinden başlatılan canlı sanal sınıf ders uygulaması, 23 Nisan itibarıyla 3-12. sınıf düzeyinde tüm sınıf seviyelerine yaygınlaştırılmıştır (Gençoğlu ve Çiftçi, 2020: 1655). Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2020) 23 Mart 2020 tarihi itibariyle üç televizyon kanalı ve EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden her okul kademesindeki öğrencileri uzaktan eğitim kapsamına dâhil etmiştir. Böylelikle EBA (Eğitim Bilişim Ağı) üzerinden gerçekleştirilen dersler internet ve TRT kanalı ile televizyon aracılığıyla derslerin yapılması sağlanarak TV ve internet tabanlı uzaktan eğitim platformları aktif olarak kullanılmaya başlanılmıştır (Özdoğan ve Berkant, 2020: 16).

İlk vakanın ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye’deki eğitim-öğretim kurumlarının geçici olarak kapatılması, öğrencilerin fiziki olarak okuldan ayrı kalması, yüz yüze eğitimlerin sınırlı kalmasına neden olmuştur. 2011’de başlatılan FATİH (Fırsatları Artırma Teknolojiyi İyileştirme Hareketi) Projesi’nin bir ürünü olan EBA platformu, dijital imkanları dâhilinde dersler ulusal kanal olan TRT’de yayımlanmaya başlanılmıştır. Bu doğrultuda Millî Eğitim Bakanlığı, teknolojik olanaklardan yararlanarak eğitimi Türkiye’nin her yerine götürmeyi ve eğitimde fırsat eşitliğini sağlamayı hedeflemiştir. Tüm dünya genelinde bütün eğitim kademelerinde bir milyardan fazla öğrenci, yüz yüze eğitimden dolayısıyla okuldan uzak kalmış, ülkeler eğitimde oluşan bu zorunlu boşluğu farklı eğitim uygulamalarıyla doldurmak üzere, sürecin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için çalışmalar başlatmıştır (<https://www.meb.gov.tr/>). Bu süreçte Devlet okulları EBA sistemini kullanırken özel okullar çevrimiçi eğitimlerde kendi sistemlerini (Zoom, Microsoft Teams, Skype gibi) kullanmaya başlamışlardır.

Türkiye’de uzaktan eğitim süreci iki temel yolla yürütülmüştür. Bunlarda ilki, altyapısı daha önceden oluşturulmuş, bu süreçte de içeriklerin sürekli olarak güncellendiği ve yeni içeriklerin eklenmesi ile ulusal uzaktan eğitim platformu olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA), ikincisi ise sınıf seviyelerine göre ayarlanan program

düzeylerinde video derslerin yayımlandığı TV kanallarıdır (Gençoğlu ve Çiftçi, 2020: 1655). Uzaktan eğitimde videolar, öğrenme açısından görsel ve işitsel olarak önem arz eden ders materyalleridir. Pandemi ile uzaktan eğitimde bu ders videolarını kapsayan materyaller öğrenme açısından büyük oranda destek sağlamıştır.

Eğitim Bilişim Ağı (EBA), Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından bireylerin kullanımına ücretsiz bir biçimde sunulmuş çevrimiçi bir sosyal eğitim platformu (Eğitim Bilişim Ağı, 2016) olarak tanımlanmaktadır. İçerisinde pek çok eğitim hizmetinin yer almasıyla EBA, günümüzde özellikle uzaktan eğitime geçişiyle birlikte ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri tarafından önemli bir boyutta kullanılmaktadır. EBA 2012 yılında yayın hayatına başlamış olup, değişen gereksinimlerle yenilerek zengin bir içerik hizmeti haline gelmiştir. 2015-2016 eğitim öğretim yılında EBA sisteminin 10 milyon ilköğretim ve ortaöğretim öğrencisi tarafından kullanıldığı görülmektedir (Aktay ve Keskin, 2016: 28).

EBA sistemi hem öğretmenlerin hem öğrencilerin kullanabileceği eğitim araçlarının yanı sıra, eğitsel içeriklerine de yer veren bir sistemdir. EBA içerisinde, yazı, ses ve resim özelliğindeki kaynakların yanı sıra video anlatımı biçimindeki kaynaklar da yer almaktadır. Dosya yükleme ve dijital alan sağlama, yarışmalar düzenleme, değişik seviyelere uygun dersler, duyurular yapılması ve kullanıcılar tarafından paylaşımların yapılabilme olanağı EBA sistemini zenginleştiren özelliklerden bir kaçıdır (Aktay ve Keskin, 2016: 28).

Türker ve Güven (2016: 244-254)'in yaptığı çalışmaya göre; EBA platformunu kullanmayan bazı öğretmenlerin internet bağlantısı sorunu ve alt yapı yetersizlikleri, içeriklerin yetersizliği ve sınıf düzeyine uygun olmama nedenlerden dolayı kullanmadığını, buna karşın bazı öğretmenlerin ise, dersi pekiştirmek için ya da öğrenmede görsel model sunma açısından kullandığını belirtilmektedir.

EBA öğretmenler açısından olduğu gibi öğrenciler tarafından da farklı biçimlerde kullanılmaktadır. Tüysüz ve Çümen (2016: 278-296)'in yaptığı bir çalışmaya göre ise, öğrencilerin EBA'nın yararları ile ilgili düşünceleri sorusuna karşın öğrenciler; konuları pekiştirme, sınavlara hazırlanma ve konu tekrarı yapma açısından faydalı bulduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda, öğrenciler konu anlatımı, eğitici oyun/etkinlikler, testler ve videolar gibi boyutlarda EBA'nın ilgi çekici olduğunu

belirtmiştir. Bir diğer noktada ise öğrenciler EBA'nın akademik başarılarını artırma, konu tekrarı yapma ve test çözme becerilerine yardımcı olduğunu belirtmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. Araştırmanın Demografik Çerçevesi

5.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Bu araştırma, devlet lisesi Saniye Gemici Anadolu Lisesinde 10,11 ve 12. Sınıflarından toplamda 16 ve Özel Bitek Okulundan 10,11 ve 12. Sınıflarından 16 toplamda 32 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yer alan 32 katılımcının yaş, cinsiyet, sınıfları, anne-baba mesleği ve eğitim durumları, kardeş sayıları hakkındaki bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri (Devlet okulu)

Sıra No	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Aylık Gelir	Aile Fert Sayısı	Anne Eğitim Durumu	Baba Eğitim Durumu	Anne Meslek	Baba Meslek	Kardeş Sayısı
D-1	15	E	10	5.000 TL	5	İlkokul	İlkokul	Ev hanımı	Mermer işçisi	2
D-2	15	K	10	6.000 TL	4	Lise	Lise	Ev hanımı	Esnaf	1
D-3	15	K	10	2.000 TL	4	İlkokul	İlkokul	Ev hanımı	Esnaf	1
D-4	16	K	10	6.000 TL	4	Lise	İlkokul	Ev hanımı	Kepece Operatörü	1
D-5	17	E	10	10.000 TL	4	Üniversite	Üniversite	Anaokulu Öğretmeni	Mali Müşavir	1
D-6	16	K	11	10.000 TL	4	Ortaokul	Ortaokul	Tekstil Çalışanı	Marangoz	1
D-7	18	K	11	4.250 TL	5	Lise	İlkokul	Ev hanımı	Balıkçı	2
D-8	17	K	11	10.000 TL	5	Yüksekokul	Lise	Pazarlamacı	Esnaf	2
D-9	17	E	11	15.000 TL	4	Ortaokul	Lise terk	112 Çalışanı	Çalışmıyor (Gazi)	1
D-10	17	K	12	12.000 TL	4	Lise	Lise	Çiftçi	Çiftçi	1
D-11	18	K	12	10.000 TL	5	İlkokul	Lise	Tekstil Çalışanı	Memur	2
D-12	17	K	12	20.000 TL	5	Lise	Ortaokul terk	Aşçı	Tır Şoförü	2
D-13	18	E	12	20.000 TL	6	İlkokul	İlkokul	Ev hanımı	Çiftçi	3
D-14	18	E	12	8.000 TL	-	-	İlkokul	-	Tekstil	1
D-15	18	K	12	2.500 TL	3	Ortaokul	-	Ev hanımı	-	Yok
D-16	18	K	12	5.000 TL	5	İlkokul	İlkokul	Emekli	Emekli	2

Tablo 2: Katılımcıların Demografik Özellikleri (Özel Okul)

Sıra No	Yaş	Cinsiyet	Sınıf	Aylık Toplam Gelir	Aile Fert Sayısı	Anne Eğitim	Baba Eğitim	Anne Meslek	Baba Meslek	Kardeş Sayısı
Ö-17	16	E	10	60.000	8	Ortaokul Terk	Lise Terk	Ev hanımı	Çitçi & Şirket sahibi	5
Ö-18	16	E	10	15.000 TL	4	Üniversite	İlkokul Terk	Muhasebe ci	Marangoz	1
Ö-19	16	K	10	4.250 TL	8	İlkokul	İlkokul	Tekstil Çalışanı	Esnaf	5
Ö-20	16	K	10	8.000 TL	4	İlkokul	Lise	Kuaför	Tesisatçı	1
Ö-21	16	K	10	10.00 TL	4	Açıköğretim (Okuyor)	Üniversite	Doktor Sekreteri	Muhasebeci	1
Ö-22	16	E	10	8.000 TL	4	Üniversite	Ortaokul	Aşçı	Makinacı	1
Ö-23	17	E	11	15.000 TL	4	Lise	Lise	Esnaf	Esnaf	1
Ö-24	17	E	11	8.000 TL	3	Üniversite	Üniversite	Faktöring	Tekstil İşçisi	0
Ö-25	18	K	11	15.000 TL	5	Ortaokul	İlkokul	Ev Hanımı	Şef	2
Ö-26	17	E	11	5.000 TL	4	Lise	Lise	Ev Hanımı	Esnaf	1
Ö-27	16	E	11	4.250 TL	4	İlkokul	Lise	İşçi	İşçi	1
Ö-28	18	E	12	14.000 TL	4	Ortaokul Terk	Ortaokul Terk	Tekstilde Yönetici	Makine Sorumlusu	1
Ö-29	18	E	12	10.000 TL	4	İlkokul	İlkokul	Ev Hanımı	Müttehit	1
Ö-30	18	E	12	12.000 TL	4	Ortaokul	Ortaokul	Ev Hanımı	Memur	1
Ö-31	18	K	12	12.000 TL	5	Ortaokul	Lise	Ev Hanımı	Esnaf	2
Ö-32	18	E	12	7.000 TL	4	İlkokul	Lise	Aşçı	Tekstil Çalışanı	2

5.2. Uzaktan Eğitimde Ders Ortamı ve Ders Sürecini Etkileyen Faktörler

Covid-19 pandemisiyle birlikte tüm dünya genelinde pek çok alanda yaşanan değişiklikler gibi eğitim alanında da değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye’de salgının seyri açısından eğitim kurumları kapatılarak, öğretmen ve öğrencinin fiziki olarak birbirinden uzakta yer aldıkları uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Uzaktan eğitim sürecinde pek çok öğrenci bu sürece hazırlıksız yakalanmıştır. Ailelerin ekonomik düzeylerinin yetersizliği, öğrencilerin uzaktan eğitim modeline yabancı oluşu, derslere girmek için gerekli materyallere ulaşamaması, okul ve öğretmenlerin bu konuda yeterli alt yapıya sahip olmayışı bu süreci sancılı bir şekilde geçirmelerine neden olmuştur. Bu sorunlar nezdinde; eğitimde fırsat eşitliğinin bu süreçten nasıl etkilendiği gündemi meşgul etmiştir. Bu nedenle bu çalışmada öğrenciler ile görüşmeler yapılarak uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajları, bu sürecin eğitimde fırsat eşitliğini ne yönde etkilediği anlaşılmaya çalışılmıştır.

5.2.1. Öğrencilerin Uzaktan Eğitimde Derse Katılım Profili

Uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin hazırlıksız yakalanma durumlarına karşın bu süreçte derslere katılma durumları incelendiğinde öğrencilerin çoğunun derse katılım sağlayamadığı anlaşılmıştır. Öğrencilerin derse katılamama durumları içerisinde; gerekli teknolojik araçlara sahip olamamak, ailelerinin sosyo-ekonomik yetersizliği nedeniyle öğrencilerin maddi kazanç sağlamak için işe girmesi, okulun ve öğretmenlerin uzaktan eğitime hazırlıksız oluşu gibi durumlar yer almaktadır. Bununla birlikte derslere katılım sağlayabilen öğrencilerin uzaktan eğitimdeki derslerden verim alamamasından dolayı derslere kendi istekleri doğrultusunda katılmadıklarını da belirtmişlerdir.

Bu bağlamda uzaktan eğitimde derslere katılamama durumları nezdinde öğrenciler arasında eşitsizliklerin olduğu anlaşılmıştır. Her öğrencinin aynı imkanlara sahip olmayışı, öğrencilerin temel hakkı olan eğitimden faydalanmasını engelleyerek öğrenciler arasında sınıf farklılıklarını daha belirgin hale gelmiştir. Bourdieu ’nün da belirttiği gibi, eğitim sisteminin en iyi gizlenen ve en özgül işlevi olan nesnel işlevini gizlemek, yani sınıf ilişkileri yapısıyla ilişkisinin nesnel gerçekliğini saklamaktır

(Bourdieu ve Passeron, 2019: 257-258). Böylelikle sınıfsal farklılıklar eğitim aracılığıyla tekrar üretilerek işlevselliğini korumaktadır.

Bu konuda Devlet okulunda okuyan katılımcıların uzaktan eğitimde derslere katılım durumlarına ilişkin görüşlerinde; uzaktan eğitimde kullanılan platformların yetersizlikleri, derslere evden katılmanın getirdiği rahatlık, ekran karşısında alınan eğitimi ciddiye alamama ve derslerin uzaktan sıkıcı olması gibi nedenlerle açıklamışlardır. Bunun yanında derslere katılım sağlayamayan iki katılımcının özel sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerin maddi kazanç sağlamak için çalışma durumunda olması ve aile fertlerinden birine bakma zorunluluğu olduğu tespit edilmiştir.

Bu konuda katılımcılar uzaktan eğitime katılım durumuna ilişkin şunları aktarmışlardır:

“Maalesef katılamadım. Kardeşim birinci sınıf olduğu için onun dersleriyle ilgilenmek zorunda kaldım, anne baba çalışıyor. Ona ilgi göstermezsem bir şeyleri unutacak ve geç başlayacaktı okula. O yüzden onunla ilgilendim daha çok” (D-11).

“Çoğuna katıldım, programdan dolayı katılamadım bazılarını. Bazılarını bilerek katılmadım çünkü dersler sıkıcı gelmişti” (D-1).

“Katılabildim yani belirli derslere katıldım edebiyat falan. Almancaya katılmıyordum hani. Çok verimli gelmiyordu böyle internet sorunu bazen oluyordu, ses sorunu oluyordu. Zaten ev rahatlığına ne kadar alıştıysak zor geliyordu girmek. O yüzden girmiyordum” (D-6).

“Hayır. Köyde olduğum için olmadı yani. İnternet sıkıntısı da vardı, sonradan oldu internetimiz ya altyapıdan dolayı. Hem de köyde olmuyordu yani, giremiyordum” (D-16).

“Hayır katılmadım. Vakit yoktu, çalışıyordum” (D-14).

Özel Okulda okuyan katılımcıların uzaktan eğitimde derse katılma durumlarına baktığımızda; öğrencilerin verim alamaması, derslerin sıkıcı gelmesi, uzaktan eğitimde kullanılan platformların yetersizlikleri, evde oluşun getirdiği rahatlık durumu ve öğrencilerin dersleri kendi çalışma koşullarıyla çalışması gibi etmenler yer almaktadır. Buna ek olarak katılımcıların uzaktan eğitimde; ekran karşısında dersleri anlayamamaları, iletişim kopukluğunun yaşanması ve internetin çekmemesi halinde derste yaşanan kesintilerin sıklığı katılımcıların verim alamamalarına neden olmuştur.

Bu konuda katılımcılar uzaktan eğitime katılım durumunu ilişkin şunları aktarmışlardır:

“Katıldım ama bazen böyle çok sıkıcı geldiği için katılıp hemen çıktım ya da hiç katılmadığım günler oldu bazen internet sorunu yasıyordum ve anlamadığım için girmiyordum” (Ö-21).

“Çok katılamadım ara ara. Köydeydim internet çekmiyordu falan öyle” (Ö-30)

“Şu şekilde verim alamadığımızdan pek katılamadık ama zorunlu olanlara katıldık ama sevmediğim derslere girmedim” (Ö-22).

“Katılabildim ama elimdeki imkanlardan dolayı bazen hatta çoğu zaman kaçırdığım oldu. İnternet gitti geldi veya öğretmenlerde bir sorun oldu veya bazen elektrikler kesiliyordu o zaman tamamen gidiyordu. Bu gibi sorunları çok sık yaşadım” (Ö-27).

Bununla birlikte Devlet okulunda okuyan katılımcıların neredeyse hepsi uzaktan eğitim ders ortamından verim alamamış veya verim alabildikleri derslere katılım sağlamıştır. Derslerden verim alma konusunda katılımcılar, kendilerinin dersleri anlamamaları ve bu konuda adapte olma sorunları yaşadığını, teknolojik araçlardan kaynaklı sürekli bildirim gelmesiyle dikkat dağınıklığının olması, kullanılan platformda ve internette alt yapı sorunlarının yaşanmasını neden olarak göstermişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Maalesef alamadım daha doğrusu pek giremedim. Belki girseydim olabilirdi, biraz da kendim çabalasaydım olabilirdi ama maalesef giremedim pek kullanamadım. Giren arkadaşlarıma sorduğumda onlar da diyordu verim alamıyorum kendim çalışıyorum kendim çalışıyorum diye. Bence verimsizdi çünkü işte ses sistemleri kötü oluyordu. Ben girdiğim zaman ses sistemi kötüydü o yüzden bir şey soramıyorsun hocaya. Zaten belli bir süren var. Herkesin gelmesi 10 dakika sürüyor. O yüzden sıkıntılı bir süreçti benim için” (D-11).

“Hayır verim alamadım çünkü sürekli üstten bildirim geliyor. Orayı kapatsam oradan başka bildirim geliyor ya da biri rastgele bir anda bir şarkı açıyor, rastgele bir şeyler söylüyor. Sürekli ya dikkatim dağılıyor ya internet kesiliyor ya hocanın yayını gidiyor. Sürekli böyle şeyler olduğu için pek olmadı” (D-1).

Özel okulda okuyan katılımcılar da benzer durumlardan söz ederek uzaktan eğitimden verim alamadıklarını söylemiştir. Birkaç katılımcı derslerden geri kalmamak adına ek destek aldığını (Doping Hafıza bir eğitim platformu) veya kendi çabalarıyla

derslere çalışarak bu durumu atlatmaya çalıştıklarını da belirtmiştir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Kendim kendi kendime çabaladım ve dersleri o şekilde geçtim sürekli olarak yani video izleyerek, ben verim alamadım” (Ö-17).

“Hani, çok az verim aldım diyeyim. Hani derslerden değil de kendim çalışarak, bir şeyler katarak daha çok verim aldım. Çünkü sadece uzaktan eğitim yetmedi” (Ö-27).

“Ben doping hafıza aldığım için buradan devam ettim. Doping hafızadan memnunum anlatım sistemi çok güzel yani onu beğeniyorum bir de canlı derste falan anlamadığım yerde yardım alabilme şansım var gayet memnunum sıkıntı yaşamıyorum pek fazla” (Ö-32)

Katılımcılar, uzaktan eğitim ders ortamında derslerden istenilen verimi alamadıklarını, ders ortamının sıkıcı gelmesi ve bazı alt yapı sorunlarının olması nedeniyle derslere katılım sağlayamadıkları ifade etmişlerdir. Uzaktan eğitime katılmama durumları çerçevesinde, katılımcıların benzer nedenlerle derslere katılım sağlayamasa da bazı katılımcıların bu durumu telafi etme açısından destek aldığı anlaşılmıştır. Devlet okulunda okuyan katılımcılar ve özel okulda okuyan katılımcılar arasında bir fark bulunmuştur.

5.2.2. Uzaktan Eğitimin Mesleki ve Teknik Bilgiye Ulaşım Noktasındaki Etkileri

Özel okulda okuyan katılımcılar mesleki bölümlerde (Çoğu otomasyon ve makine bölümü) oldukları için uygulamalı dersler bu süreçte bir hayli zorlu geçmiştir. Teorik derslerin bile bu süreçte anlaşılmadığı görülürken uygulamalı derslerin mesleki bilgi içermeleri açısından öğrenciler zorlandıklarını belirtmişlerdir. Böylelikle katılımcılar uygulamalı derslerin olmamasından dolayı gerekli mesleki ve teknik bilgiye ulaşamamış ve beceri kazanma konusunda kayıpları olmuştur. Bu konuda katılımcıların hepsi uygulamalı derslerin yapılamadığını, mesleki konuda eksikleri olduğunu söylemektedirler. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmaktadır:

“Bizim 9-10 da uygulamalı dersler vardı yani online eğitimden önce bu benim için aşırı verimliydi yani mühendislik isteyen biri için çok güzel bir şey. Uzaktan eğitimde

uygulama dersi görmüyorduk. Bu dersler kalktı zaten online eğitimde. İlk başta yapmaya çalıştık hatta ben sorumluydum ondan da arkadaşlarıma ne yapıyorsak anlatmaya çalışıyordum. Video çekiyordum, yaptığım şeyleri atıyordum gruba. Baktık olmuyor çünkü gösteremiyor hocamız. Yani yanımıza gelip göstermesi lazım ama öyle bir şey olmadığı için iptal ettik” (Ö-31).

“Mesela biz burada PLC yapmamız gerekiyor veya motor çalıştırmamız gerekiyor çalıştıramıyoruz uzaktan eğitimde. Bir tane uygulama var oradan açıyorduk, hoca bakın bunu böyle bağlarsanız bunu böyle bağlarsanız böyle çalışır diyordu. Onun dışında yani atölye de gerçekten o elin o tornavidaya degecek. Onu yapacaksın, ya bakacaksın, göreceksin. Onun dışında anlayamazsın. O yüzden yani çok kötüydü uzaktan eğitim” (Ö-17).

“Yani uygulamalı ders zamanlarında uzak eğitim çok kötüydü yani bizim 9. sınıfta ciddi anlamda bir eğitim almamız gerekiyordu ama uzaktan eğitimde mümkün değildi çünkü hani ilk defa göreceğimiz malzemeler ilk defa elimize alacağız falan ve sakatlanma olasılığı çok fazla olan şeylerdi o yüzden uzaktan eğitimde çok verim alamadık” (Ö-20).

Bir diğer durum ise hem Devlet hem Özel okuldaki öğrencilerin uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte yüz yüze eğitimle uzaktan eğitim arasında kıyas yapmasıdır. Uzaktan eğitimin verimli olmamasının, öğrencilerin sanal ortamda eğitimden ziyade yüz yüze ve iletişime dayalı ders sınıf ortamında daha iyi öğrendikleri, uzaktan eğitimde yaşanan bazı teknik aksaklıkların (internet kesintisi, kullanılan platformların sistemsel sıkıntıları) derslerin kesilmesine neden olması ve uzaktan eğitim ders ortamında hem öğrenme hem de anlayamadığı konuları sorma konusunda geri dönüt almada kısıtlı olması nedeniyle yüz yüze eğitimi tercih etmektedir.

Bourdieu’ya bir eserinde alanı, “bir oyun uzamını alan olarak adlandırıyorum: benzer bir mücadele nesnesi için rekabet halinde olan bireyler veya kurumlar arasındaki nesnel ilişkiler alanı” olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 2016: 228). Bourdieu’nün Alan kavramı çerçevesinde uzaktan eğitimde uygulamalı derslerin olmaması, her alanın kendine özgü yapısından kaynaklanmaktadır. Okulda uygulamalı derslere ilişkin materyallerin bulunurken uzaktan eğitimde her öğrencinin mesleki uygulamalı ders materyallerine ulaşamamaktadır. Bu durumda okul alanı eğitim-öğretim materyallerine ulaşım açısından önemli olmaktadır. Bu durumda uygulamalı derslere giremeyen öğrenciler alan’ın özgül mantığı karşısında bocalamıştır.

Devlet okulunda okuyan katılımcılar uzaktan eğitimi yüz yüze eğitimle kıyaslayarak, yüz yüze eğitim ortamını tercih etmişlerdir. Bu konuda en çok kıyas yapılan nokta ise; derslerden verim alamamaları, öğretmenle sağlıklı iletişim kuramamaları sınıf ortamında ciddiyetin olmaması gibi nedenler yer almaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmaktadır:

“Benim için sınıf, okul ortamında olması daha iyi. Ben yüz yüze olmak şahsen daha iyi anlıyorum. Hani uzaktan eğitimde anlamıyordum hiçbir şey. Hocayla göz teması falan kurmak istiyordum” (D-15).

“Normal eğitim daha iyiydi çünkü hocayla birebir temas kurabiliyordum. Anlamadığımı o anda sorabiliyordum ya da kısıtlı bir seçeneğimiz yok mesela; uzaktan eğitimde online platformdayız orada yapabileceklerim şeyler çok kısıtlı. Ama burada hocayla direk temasa geçebiliyorum. Elimle falan gösterebiliyorum her şeyi. Ama orada tarif ede ede gösteriyorduk hocalara. Canlı olarak daha rahat” (D-1).

“Yüz yüze olduğu kadar uzaktan eğitimden verim alamadım ses gidip gelmesi oldu. Yüz yüze hocaya soru sorup cevap almak aynı etkiyi vermiyor bu yüzden genelde derse girip çıktuktan sonra mutlaka tekrar çalışmak zorunda kalıyordum yeterli gelmiyordu” (D-12).

Özel okulda okuyan katılımcılarda yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitim kıyası yaparak yüz yüze eğitimi tercih etmişlerdir. Bu konudaki kıyasları ise; derslerden verim alamamaları, imkânların kısıtlı olması, öğretmenlerle kurulan iletişim düzeyi ve sınıf ortamında ciddiyetin olması gibi nedenler olmaktadır.

Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Yüz yüze eğitimi daha verimli olması açısından tercih ediyorum” (Ö-20).

“Yüz yüze çünkü mesela ben öğretmenimle, tamam o öğretmen ben öğrenciyim ama, ikili ilişkilerin tıkanmasını istemem. İşte sohbet, muhabbet bence bunlar önemli şeyler” (Ö-24).

Araştırma bulgularına göre, uzaktan eğitimde derslerden alınan verimin düşük olması veya hiç verim alınmaması her iki okuldaki katılımcılar içinde sorun olmuştur. Bu sorunlar neticesinde öğrenciler uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim arasında karşılaştırma yaparak yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih etmişlerdir. Bununla

birlikte her iki okulun katılımcıları derslerden verim alamama nedenleri benzerlik göstererek aralarında fark tespit edilmemiştir.

Bulguların analizinden yola çıkarak; Buradaki en temel nokta ekonomik sermayesi olmayanların kültürel ve sosyal sermayeye de erişemeyecek olmaları başka bir ifadeyle bu sermayelerin sunduğu imkânlarla erişememe durumu olmaktadır. Üst sınıf ya da Bourdieu'nün adlandırdığı şekliyle, egemen sınıf kökenlerinden gelen çocuklar ev ve okulun etkileri arasındaki olumlu etkileşimden faydalanırken dezavantajlı sınıf kökenlerinden gelenler zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu doğrultuda hem zorlukların üstesinden gelmeye çalışan hem de kendisinden üstün sermayelere sahip olanlara yetişmeye çalışacak olan bir öğrencinin akademik bir başarı kazanma şansı zorlaşmaktadır. Böylelikle eğitimin getirdiği eşitsizlikleri gündem haline getirmenin gerekliliğini göstermektedir. Bununla birlikte eğitimdeki eşitsizliklerin uzaktan eğitimle de söz konusu olması haliyle öğrencilerin bu süreçte sermaye bakımından eşit olmama durumlarını göstermektedir (Bourdieu'dan akt. Papuşcuoğlu, 2020: 142-143).

5.2.3. Uzaktan Eğitimde Çevrimiçi Platformların Kullanımına İlişkin Bilgiler

Yüz yüze eğitim ortamında öğrenci ve öğretmen etkileşiminin hâkim olmasıyla eğitim, daha verimli bir şekilde verilirken uzaktan eğitim sürecinde öğreten ve öğrenenin birbirinden ayrı ortamlarda olmasıyla öğrenme açısından kısıtlı bir süreç yaratmıştır. Zira uzaktan eğitimde karşılıklı bir iletişim pek söz konusu olmamış, sadece geleneksel modelde kullanılan öğretmenin hâkim olduğu öğretme anlayışı baskın olmuş ve öğrencilerin anlayamadıkları yerde geri bildirim alamamaları neticesinde öğrenciler açısından farklı sorunlara neden olmuştur.

Covid-19 salgını ile eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçilmiş, dersler EBA platformu üzerinden işlenilmeye başlanılmıştır. EBA platformu videolu anlatımların olduğu çevrim dışı bir öğretme platformudur. 2012 yılından beri var olan bu platform, pandemi döneminde eğitime ara verilmesiyle gündeme gelmiş ve bütün okullar tarafından kullanılmaya başlanılmıştır. İlk olarak derslerin televizyonda verilmesiyle başlanarak internet aracılığıyla diğer teknolojik araçlar da kullanılmaya başlanmıştır. Bu platformda öğrencilerin sınıf ortamından uzakta, iletişim kuramadığı ve

anlayamadığı kısımları sormadığı için öğrenciler açısından çok verimli görülmeyle tercih edilmemiştir. Çoğu öğrenci dersleri dinlemekten ziyade test çözmek için kullanmıştır.

Devlet okulunda okuyan katılımcıların EBA platformunu yetersiz bulmasının nedenleri arasında; karşılıklı bir iletişimin olmadığını, çevrimdışı video kayıtlarının olması, alt yapının sorunlu olması halinde sistemsel çökmelerin yaşanması ve ders anlatımlarının yetersiz olması gibi durumlar yer almaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Şöyle, bu uzaktan eğitime geçilmeden önce televizyondan da izliyorduk bir ara o baya bir faydasız oldu. Soru soramıyorduk, geri alamıyorduk vesaire. O yüzden faydası olduğunu söyleyemem televizyonun ama EBA yine bir yönden faydalı olmuştur” (D-9).

“EBA kullandım. Yeterliydi ama herkes aynı anda girdiği zaman giremiyorduk derslere. Başka bir programa geçmek zorunda kalıyorduk” (D-8).

“Aksine EBA çok gereksizdi bir uygulama. Mecburen kullandık” (D-10).

Özel okulda okuyan katılımcılar da EBA platformunu yetersiz bulmuşlardır. EBA platformunu yetersiz bulmasının nedenleri arasında; karşılıklı bir iletişimin olmaması çevrimdışı video kayıtlarının olması, alt yapının sorunlu olması halinde sistemsel çökmelerin yaşanması ve ders anlatımlarının yetersiz olması gibi durumlar yer almaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“7. sınıfta kullandım lisede hiç kullanmadım. Ortaokulda yeterliydi tarz olarak, animasyon olarak çok etkisini görmüştüm. Lisede girmedim” (Ö-28).

“EBA’yı bir kere kullandım, yeterli değildi, uzaktan hiçbir şey anlamadım derslerden” (Ö-30).

“Şahsen biz okul olarak hiç EBA kullanmadık EBA sürekli kasiyordu ayrıca kullandığımız zamanlarda” (Ö-20).

Bu açıklamalar nezdinde katılımcıların neredeyse çoğu EBA platformunu yetersiz bularak kullanmamıştır. Bunun yanında EBA’nın yetersiz gelmesinden dolayı öğretmenler başka alternatif programlara yönelerek dersleri işlemeye çalışmıştır. Bununla birlikte genel olarak EBA’nın yeterli olmaması durumunda başka alternatif platformların (Zoom ve Teams gibi) kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu platformlar EBA

gibi video kaydı şeklinde değil, öğretmenlerin oturumcu olarak açtığı canlı yayında görüntü ve sesin açık olduğu, gerektiğinde öğrencilerin de katıldığı bir ortamdır. Bu yüzden öğretmenler açısından öğrenci kontrolünü sağlamak ve derslerin daha akıcı ilerlemesi adına tercih edilmektedir. Bunun yanı sıra alternatif platformlar tercih edilmiş olsa da bu platformların da bazı sıkıntıları mevcuttur. Özellikle bazı öğretmenlerin sadece kendi görüntülerini açması, öğrencilerin görüntülerini-seslerini kapalı tutmasını istemesi ile tek taraflı ders anlatımlarının süre gelmesini ve bunun sonucunda da öğrencilerin EBA’da olduğu gibi videolu ders kayıtlarından aldığı bilgiler ile eşdeğer duruma gelmiştir.

Bu konuda yapılan görüşmelerde Devlet okulunda okuyan katılımcılar, EBA platformu dışında başka alternatif platform olarak Zoom ve Teams kullanıldığını söylemişlerdir.

Genellikle bu platformlardan verim aldıklarını söylerken arada da olsa sistemsel sıkıntıların çıktığını, görüntülerinin kapalı olması nedeniyle yüz yüze eğitimdeki gibi bir sınıf ortamının oluşturulamadığını da belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Zoom’u kullandık sonra Teams’e geçtik” (D-6).

“Zoom, Teams kullandık. Teams biraz karıştı ama sistemi iyiydi. Zoom’da girip girmeme durumunda biraz zorlanıyordu ama onun dışında bir sorunumuz olmuyordu” (D-5).

“EBA kesinlikle yeterli değil genelde Zoom üzerinden ders işledik. Zoom’dan takip ederken hocalarla beraber, zaten katılım çok az oluyordu. 5-6 kişi bazen derse hiç gelen olmuyordu hoca direkt kapatıyordu dersleri. Verimlilik açısından güzel. Sınıf ortamı gibi, boş konuşan olmuyordu. Daha bireysel ders işledik, özel ders gibiydi. Ara sıra da Teams üzerinden gittik” (D-12).

Devlet okulunda okuyan katılımcılarda olduğu gibi Özel okulda okuyan katılımcılar da EBA platformu dışında başka alternatif platform olarak Zoom ve Teams kullanıldığını söylemişlerdir. Genellikle bu platformlardan verim aldıklarını, birkaç defa olsa da sistemsel sıkıntıların çıktığını, görüntülerinin kapalı olması nedeniyle yüz yüze eğitimdeki gibi bir sınıf ortamının oluşmamış olmasından yana yakınmışlardır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Teams uygulaması var Google da ve Zoom da kullandık ve bir yere kadar yeterli geldi çok fazla tamamıyla değil ama en azından ev düzeyinde yeteri kadar bir şeyler sağlandı” (Ö-20).

“Zoom üzerinden giriyorduk. Zoom’dan görüntülü ders anlatıldı ses kalite sorunlarını genelde Zoom üzerinden çözüyordük biz çünkü Zoom bazen toplantıya girişimizi kabul etmiyordu bir sürü link atılıyordu oralardan girmeye çalışıyordük derslere yetişemiyordük bu yüzden” (Ö-19).

“Zoom’dan yapıyordük o yüzden tamamen orayı kullandık Zoom’ da bağlantıyı paylaşıyorlardı giriyordük 40 dakika sürüyordu” (Ö-21).

Katılımcıların bu görüşleri ile EBA’nın yeterli gelmediği açıkça görülmektedir. Bunun yanında her iki okulun katılımcılarının verdiği cevaplara göre çoğunlukla Zoom ve Microsoft Teams kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

5.2.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Fiziki Koşulların Rolü

Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte derslerin işlenişinde, yüz yüze eğitime göre farklılıklar görülmüştür. Bu farklar; yüz yüze eğitimde olduğu gibi bir sınıf ortamı ciddiyetinin mevcut olmaması, öğrencilerin kendi konfor alanı olarak gördükleri ev ortamından teknolojik araç ve gereçlerle derslere katılım sağlamalarıdır.

Bu durumda öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde derslere adapte olmada sıkıntı çekerek derslerden verim alamamıştır. Yüz yüze eğitimdeki sınıf ortamının uzaktan eğitimde olmayışı öğrenciler açısından disiplin sorunları da yaratmıştır. Okulda ve sınıf ortamından disiplinin olması öğrencileri eğitimi daha ciddiye almalarını ve derslere gereken özeni göstermelerini sağlamaktadır.

Bunun yanında derslerin kayıt altına alınmaması nedeniyle öğrenciler anlayamadıkları noktada dönüp tekrar izleme seçeneğine sahip olmayışı ile bazı dersleri anlayamadıklarını düşünmelerine ve o derse girmemelerine neden olmuştur. Bu durum öğrencilerin ders ayrımı yapmasına ve sadece verim aldıklarını düşündükleri dersler girmelerinin önünü de açmış olmaktadır.

Devlet okulunda okuyan katılımcılar, uzaktan eğitim ders ortamını verimli bulmayarak; öğretmenlerin yeterli donanana sahip olmadıklarını ve yeterli disiplini sağlayamamalarından yakınmaktadır. Bir diğer konu ise, derste yeterli ciddiyetin kurulmaması ile derslerin sıkıcı geçmesi sonucunda katılımcılar uzaktan eğitime katılmamak için bahaneler üretmesidir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Uzaktan eğitimde ben hiçbir zaman masanın başına oturup da yapmadım. İlk başlarda bir heves vardı. O zaman sadece masanın başına oturdum kitap defterle. Onun haricinde zaten diğer sene de uzayınca hiçbir şekilde yani yatağında açıyordum bazen uyuyordum ders orada kendi kendine çalıyordu” (D-7).

“Benim için sıkıntılı bir süreçti çünkü; öğretmenler teknolojik olarak bu döneme yeterli değillerdi ve şu an birkaç öğretmenimiz akıllı tahtanın nasıl kullanacağını bilmiyorlar. Bizim mesela emekli olacak öğretmenlerimiz var ama onlar bile bilmiyorlar. 32 yıldan beri öğretmenlik yapan öğretmenlerimiz var, onlar bilmiyorlar ve sanırım derslerimiz kayıt altına alınmıyordu bizim. Bizim kamera açma gibi bir zorunluluğumuz da yoktu” (D-1).

“Çok iyi değildi ya. Uzaktan zaten ev ortamındasın bir rahatlık oluyor çok hevesli hevesli dinlemiyorsun yani okuldaki gibi. Bir rahatlık oluyor ben orda yemek yiyorum mesela ders dinlerken. Bazıları ise öğretmen soru sorduğunda açmıyor mikrofonu. Mikrofon bozuk diye bahane falan buluyoruz. Öğretmenler de çok ciddiye almıyordu” (D-3)

Özel okulda bu durum pek de farklı olmamakla birlikte katılımcıların çoğu uzaktan eğitim ders ortamını yeterli bulmayarak uyum sağlama konusunda sıkıntı çektiklerini, ders ortamını garipsediğini, derse giriyormuş gibi yapıp ailelerini buna inandırarak derslere katılmak yerine arkadaşlarıyla oyunlar oynadıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak uzaktan eğitimin bazı katılımcıların yerleştirme sınavına denk gelmesiyle derslerden verim elde edemedikleri için sınavlardan istenilen puanı alamamış ve bu durum onlarda mesleki gelecek kaygısı oluşturmuştur. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Uzaktan eğitim bana kalsa gerçekten okul okumayacak bir öğrencinin en sevdiği nokta olabilir. Çünkü çocuk ders çalışmak istemiyor zaten. Çünkü çocuk sonra da girerim, odam da girerim, yoklama almıyorlar zaten, ne yaparsam yapayım ailem benim elimde telefonu gördü mü derste zannediyor. Biz arkadaşlarla çok yaptık, ben laptoptan bir şey

açarken masasımdan oyun açıyordum ya da telefonda müzik dinliyordum. Yani hiçbir işe yaramıyordu” (Ö-17).

“Hayatımın en kötü eğitim dönemi diyebilirim çünkü 8 sınıfın yarı döneminden itibaren biz uzaktan eğitim almaya başladık ve derslerimizi o kadar fazla etkiledi ki gerçekten bir geçiş sınavımız vardı ama dersleri verimli alamadığımız için bu konuları tamamlamamız zor oluyordu bana göre uzaktan olmasaydı haftada 2 gün okula gidiyorduk 2 olsa bile bence çok verimli geçiyordu” (Ö-19).

“Yani, aslında biraz da pasif kalıyorduk. Küçüklüğümüzden beri yüz yüze eğitime alıştık bu bizim için bir ilk gibi oldu” (Ö-27).

“Bana biraz garip geldi yani mesafeliydi, yüz yüze gibi değildi o yüzden ilk başta garipsedim. Ben etkili bir iletişim olsun çok isterdim, uzaktan eğitim olsa da öğrenciler arasında olsun öğretmen öğrenci arasında olsun ama hiç öyle olmadı. Hani söz alıp konuştuğunda diğer arkadaşların garipsiyordu seni. Garipti o yüzden çok konuşmuyordum, gerçek derste olduğu kadar” (Ö-31).

Uzaktan eğitimde bir diğer konu ise yoklama zorunluluğu konusudur. Yüz yüze eğitimde derslere katılım zorunlu olurken bu durum uzaktan eğitimde hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin bu sürece hazırlıksız yakalanmaları nedeniyle yoklama konusunda esneklikler sağlanarak devam durumu zorunlu tutulmamıştır. Bu durumda bazı öğrenciler derslere katılım sağlarken bazı öğrenciler ise bunu avantaj olarak görüp derslere girmeyi tercih etmemiştir. Diğer yandan öğrencilerin derse katılımını sağlamak adına bazı öğretmenler, öğrencilerin devam sağlamaları halinde sınıf notlarına ek performans notu olarak artı puan verileceğini bildirmişlerdir.

Bu durumda Devlet okulunda okuyan katılımcıların görüşlerine göre; yoklama alma durumu öğretmenlere göre değişiklik göstermiş, kimi yoklama alınması konusunda esneklik gösterirken, kimi ise derse katılımı zorunlu tutarak öğrencilere performans notu olarak artı sağlamıştır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Bizde yoklama alınıyordu işte sınavlar iptal olduktan sonra da alınmadı. Zaten bazı hocalar şey diyordu bize, “yoklama üzerinden size performans puanı vereceğim” diye derse katılma yönünden. Ama çoğu kişi derse katılmadı. Onlar da geçersiz oldu. Hatta ben proje ödevi bile teslim etmedim hocaya ama proje ödevini 100 girmişti” (D-1).

“Yoklama açısından da bazı hocalarımız yoklama alıyordu o yüzden derslere giriyordum çünkü ona göre performans notu vermişlerdi girip çıkana göre. Ben giriyor gözüktüğüm için yüksek notlar almıştım yani” (D-7).

“Yani orda yoklama falan yok, rahat bırakılıyor, giresim gelmedi benim de şahsen” (D-15).

Özel okulda da durum aynı olmak koşulu ile yoklama zorunluğunun olmaması öğrenciler açısından dersleri ciddiye almamalarına ve derslere özenli bir şekilde katılmamalarına neden olmuştur. Bunun yanında ailelerine derslerine katılıyor imajı vererek başka şeyler ile uğraştıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Yoklama zorunluluğu olmadığı için pek giren olmadı” (Ö-22).

“Çocuk sonra da girerim düşüncesiyle girmiyor, yoklama da almıyorlar zaten, ne yaparsam yapayım ailem benim elimde telefonu gördü mü derste zannediyor” (Ö-17).

5.2.5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğretmen-Öğrenci Arasındaki İletişim Problemleri

İletişim, bireylerin birbirleriyle anlaşabilmeleri açısından önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle eğitim sistemi açısından da iletişim, öğrencilerin birbirleriyle arkadaşlık kurmaları ve okuldaki ders ortamının sıkıcılığını azaltmak adına kurtarıcı bir konumda yer almaktadır. Bu nedenle okul sadece ders görülen bir eğitim alanı değil aynı zamanda iletişimin hâkim olduğu sosyalizasyon sürecini içinde barındıran toplumsal bir alan olmaktadır.

Öğrencilerin uzaktan eğitime geçmesiyle birlikte yüz yüze eğitimde kurdukları yakınlıklar, kısıtlamaların gelmesiyle birlikte kopmuş ve öğrenciler bu durumdan dolayı uzaktan eğitimi eleştirmişlerdir. Öğrenciler, okuldaki ders ortamlarının yanında teneffüs zamanlarını geçirecekleri ve sınıfta sıralarını paylaşabilecekleri bir arkadaşla dolayısıyla iletişime ihtiyaç duymaktadırlar. Uzaktan eğitimle bu durum kırılmış, öğrenciler arasında bazı iletişimsel sorunlar meydana gelmiştir. Öğrenciler bu süreçte birbirleriyle

görüşmemiş, dolayısıyla yüz yüze eğitimdeki ders ortamını, arkadaşlıklara özlem duymuşlardır.

Bunun yanında öğrencilerin yüz yüze eğitimde birebir öğretmenlerle iletişim kurması, sınıftaki ders ortamında karşılığında birebir canlı şekilde görmeleri öğrenciler açısından dersi daha iyi anlaması ve kavraması adına önemli olmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde bu durum değişerek, öğretmenlerle sadece derste anlaşılmadığı noktada sorular yöneltilmesi dışında herhangi bir iletişim kurulamamıştır. Öğretmenler sadece kendi görüntülerini açarak öğrencilerin görüntü ve ses açmalarına izin vermemiş, öğrencilerle sadece ders konusunda sorular yöneltilmiştir. Bu durum öğretmen-öğrenci arasındaki iletişimin ders ortamında kalmasına neden olmuştur.

Devlet okulunda okuyan katılımcılar öğretmenleriyle ve sınıf arkadaşlarıyla sağlıklı bir iletişim kuramadığını şu şekilde aktarmaktadır:

“Görmüyorduk birbirimizi hiç tanıımıyorduk. Bir o ortamda adlarının kim olduğunu öğrendim yani tanıdığım bile yoktu” (D-2).

“Sınıf arkadaşlarımla 10. sınıfta tanışmaya başladım. 9’da hiç arkadaşım yoktu. Kimse birbiriyle konuşmuyordu. Sınıfta da çoğu kişi derse katılmıyordu o yüzden bir de birbirimizi görmüyorduk. Sonra işte haftada iki gün okula gelmeye başladık. Onda da kimse birbiriyle konuşmuyordu adam akıllı. 10. sınıfta başladık konuşmaya. Zaten bende 10. sınıfın 3. haftasında mı ne koronaya yakalandım. İki hafta da karantina da kaldım. Gene benim için adapte olmak zorlaştı” (D-1).

“Olumsuzdu şartlar yani çünkü bir hocamız konuyu anlatırken ben jest ve mimiklerine çok önem gösteriyorum çünkü jest ve mimiğin ne kadar önemli ya da önemsiz bir şey olduğunu anlayabildiğimi düşünüyorum. İster istemez hocanın o andaki ruh halini bize yansıtıyor ve o daha iyi geliyor bana. Hoca mutluysa ve neşeyle anlatıyorsa ve bunu hareketleriyle özetlemesi o dersi daha çok sevmemizi şey yapıyor ama uzaktan eğitimde hocanın açtığı belgeye bakıyorsun sürekli ve hoca orada bir şeyler çözüyor nasıl çözdüğünü bilmiyorsun falan” (D-5).

“Uzaktan eğitimde öğretmenler uğraştılar tabii iletişim kurabilmek için ama zaten birbirimizi göremiyoruz sadece isimlerimiz yazılı orada, bir seslerimizi duyuyorlardı. Samimi ortam yoktu böyle okuldaki gibi öğretmenlerle konuşamıyordun. 9’um yani çok şey yapamıyordum” (D-3).

Özel okulda okuyan katılımcılar ise öğretmenleriyle iletişim kurabildiklerini, bu süreçte sordukları soruya hemen dönüş yaptıklarını bu konuda sıkıntı yaşamadıklarını söylemişlerdir. Sınıf arkadaşlarıyla olan iletişimleri farklılık göstererek kiminin kurabildiğini bağı kopmadığını kiminin ise birbirlerini daha okula yeni geçiş yaptıkları için tanımadığını bu yüzden iletişim kuramadıklarını söyleyerek bu durumu şu şekilde aktarmışlardır:

“Yüz yüze eğitime kıyasla, onlar da evdeydi yani evde oluyordu. Bu yüzden biraz daha müsait oluyorlardı. Hani bir soru falan attığımda hemen cevap verebiliyorlardı, yani böyleydi. Biraz daha müsait oldukları için hani hemen cevap verdikleri zaman benim de aslında olumlu bir şey olarak geri geliyordu” (Ö-27).

“Çok garipti. Öğretmenler biraz daha uzaktan diye ilgilenmeye çalışıyordu. Yüz yüze olmasa bile yine de ilgilenmeye çalışıyorlardı ama yine de arada mesafe vardı benim için iyi değildi. Okul açık oluyordu zaten öğretmenlerimiz okula geliyordu, pandemi seyrekleştirildiğinde okula gelmeye çalışıyordum görmek için çünkü mesafe giriyordu araya ve uzaklaşıyordu insan. O ilişkiyi kaybetmemeye çalışıyordum” (Ö-31).

“9 sınıfta uzaktan eğitim olduğu için direk tanımiyorduk birbirimizi birbirimizle konuşmuyorduk kamerada gördüğümüz kadardı ama yüz yüze geldiğimizde daha iyi anlaştığım arkadaşlarım oldu yani” (Ö-21).

“Zaten biz her zaman birlikteyiz onlarla. Online’da da hep beraberdik. Mesela ders bitiyordu, discorda geçip oyun oynuyorduk ya da film izliyorduk ama burada birbirimizi görüyoruz hani bir şey oluyor o, ona gidiyor. Yüz yüze daha iyi” (Ö-23).

Devlet okulunda okuyan katılımcıların görüşlerine göre, sınıf arkadaşlarıyla ve öğretmenler ile ders dışı herhangi bir iletişim kurulmadığı ve bu süreçten yakındıkları görülmektedir. Özellikle pandeminin liseye geçmeden önceki zamanına denk gelen katılımcıların (10.sınıf) sınıf arkadaşlarını tanıyamaması kuracakları iletişimde önüne geçmektedir. Özel okulda okuyan katılımcılar bu durumu daha farklı ele alarak, öğretmenlerin bu süreçte daha çok iletişim kurduğunu, ders takibini yeterli olarak yaptığını söyleyerek öğretmenleri ile iletişimlerinin olumlu olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte sınıf arkadaşlarıyla olan iletişimlerinin hiç kopmadığını, ara sıra buluşarak ve oyun oynayarak iletişimde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bunun nedeni kuşkusuz Okulun özel bir kurum olmasında yatmaktadır. Bu durumda devlet okulunda ve Özel okulda okuyan katılımcıların açıklamalarında bir fark bulunmuştur.

5.2.6. Uzaktan Eğitimde Öğrencilerin Başarı Durumları ile İlgili Temel Sorunlar

Eğitim sisteminde başarı ve not ortalaması önemli bir yer tutmaktadır. Bourdieu'ya göre sınav sistemi, “geçenler ve kalanlar” karşılığı, eğitim sistemini seçme kurumu olarak gören bir özel düşüncenin kaynağıdır. O, mevcut eğitim sistemini, toplumda yer alan hâkim sınıfın başarısını “başarı” olarak gören bir mekanizma olarak görmektedir. (Bourdieu ve Passeron, 2019: 197). Hâkim sınıfta olmayan öğrenciler de bu eğitim sistemi içinde akademik bir gelecek için başarıyı koşul olarak görmekte, istenilen hedef ulaşma konusunda ise önemli bulmaktadır. Böylelikle bu sistemin kendisini yeniden üretmesine yardımcı olarak devam etmesini sağlamaktadır. Bu durum ise sınıfsal farklılıkların giderek artmasına ve öğrenciler arasında eşitsizliklerin oluşmasına neden olmaktadır.

Öğrencilerin başarılı olma düzeyleri hayatlarının pek çok yerinde onlara avantaj sağlamaktadır. Bu avantajlar arasında; hayatlarını idame ettirebilmeleri ve maddi kazanç sağlayabilmelerini sağlayan bir meslek, sahip olacakları akademik bilgi ve elde edecekleri statü olmaktadır. Böylelikle öğrenciler açısından notlarının yüksek olması onları başarılı kılmaktadır. Uzaktan eğitime geçilmesiyle, katılımcıların yukarıda verdiği cevaplara istinaden; öğrencilerin neredeyse hepsi derslerden verim alamadığını bu nedenle derslerden geri kaldıklarını ve eğitimleri açısından bir kayıpları olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte her katılımcının başarı tanımı farklı olsa da kendi ayakları üzerinde durmak, hedefledikleri mesleklere ulaşmak, hayallerini gerçekleştirmek ve disiplinli olmak olarak ortak ifadede buluşmaktadırlar. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Yani bir hedef koyuyorsun. Onu tam anlamıyla gerçekleştirdiğinde başarı oluyor” (D-15).

“Başarı bence kararlılık, disiplin, ilgi duyma bir şeye. Bunlar bence başarı” (D-10).

“Başarı bence benim geleceğimi ifade ediyor. Gelecekte nereye gidebileceğimi ifade ediyor. Benim için çok önemli yani şimdi başarısız bir insan olsam gelecekte ne yapabilirim? Hiçbir şey yapamam. Yani her konuda, eğitim dışında da başka bir meslekte de illa bir başarının olması lazım ki bir yere varabilesin” (D-4).

“Kendine güvenip kendi hayatını kurtarıp ayaklarının üzerinde durmaktır” (Ö-28).

Bununla birlikte öğrenciler, başarılı olmanın koşulunu not ortalamasının yüksek olmasına bağlamaktadır. Öğrencilerin çoğu not ortalamasının yüksek tutmaya çalışmasının, eğitim sisteminin getirdiği koşullara ve istediği üniversiteye yerleşmenin bir zorunluluğu olarak görmektedir. Ayrıca öğrenciler, ailelerinin not ortalamasına önem vermesi ile bu konuda belli bir baskı oluşması halinde önem verdiği tespit edilmiştir.

Devlet okulunda okuyan katılımcıların çoğu not ortalamasını önemsemektedir. Notları ne kadar yüksek olursa kendilerini o kadar başarılı görmektedir. Bu yüzden not ortalamalarını yüksek tutmaya çalışarak ailelerini sevindirmek istemişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Evet, not ortalaması önemli çünkü başarıya giden yol not ortalamasından geçiyor” (D-5).

“Not ortalaması şu yüzden önemli benim için, üniversite sınavında puan getirecek” (D-10).

“Benim için önemli tabi hem ailemi sevindirmiş oluyor hem insanın kendine özgüvenini getiriyor” (D-9).

Özel okulun katılımcıları da aynı şekilde not ortalamasını önemseyerek başarının ve eğitim sisteminin koşulu olarak görmektedir. Diğer yandan notlarının yüksek olması ailelerini mutlu ettiği için ya da ailelerin yüksek notta ısrar etmeleri ve bu konuda baskı uygulamaları nedeniyle de önem taşımaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Hedef için not ortalamasına ulaşmak önemli. Eğitim sistemi bunu gerektirdiği için” (Ö-25).

“Not ortalaması önemli. Çünkü benden daha yüksek not alan birisini ben çok kıskanırım, yani illa benim ondan yüksek almam gerekiyor 1 puan da olsa. Ben nota biraz takıntılıyım” (Ö-27).

“Not ortalaması benim için değil ama ailem için önemli” (Ö-29).

Tabi not ortalamasına önem veren kadar önem vermeyen öğrencilerde vardır. Devlet okulunda okuyan Katılımcılardan ikisi not ortalamasına önem vermediğini ve başarının koşulu olarak görmediğini şöyle açıklamaktadır:

“Hayır değil. Benim için insanların ilgi alanına yönelmesi gerekiyor insan ilgilendiği şeyi yaparsa başarılı olur not ortalaması önemli değil” (D-12).

“Not ortalaması benim için önemsiz hatta karneye bile diyorum yani çok önemsiz diye. Gerek yok bence bizim başarımızı ortalamaya göre ölçmek, sınavlara göre ölçmek saçma geliyor biraz” (D-11).

Özel okuldan bir katılımcı da aynı şekilde not ortalamasına önem vermediğini ve başarının koşulu olarak görmediğini şöyle açıklamaktadır:

“Not ortalaması benim için çok önemi yok. Bir insanın not ile değerlendirilmesine ben karşıyım. Sınıfı geçecek kadar notum olsun yeter” (Ö-24).

Bir diğer önemli konu uzaktan eğitimde öğrencilerin başarı düzeyinin nasıl etkilendiği konusudur. Uzaktan eğitimde öğrencilerin derslerden verim alamaması durumunda başarıları olumsuz yönde etkilenmiş, öğrenciler derslerden kolay bir şekilde zorlanmadan geçse dahi ilerde gireceği üniversite sınavında olumsuz sonuçlar almaktan korktuklarını belirtmişlerdir. Bu açıdan öğrenciler gelecek kaygısı ile karşı karşıya kalmışlardır.

Devlet okulunda okuyan 16 katılımcıdan 14’ü uzaktan eğitimin başarıyı olumsuz etkilediğini ve bu yüzden yüz yüze eğitimi tercih ettiğini söylerken 2 katılımcı ise uzaktan eğitimin başarısını olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir. Katılımcıların yüz yüze eğitimi daha başarılı bulması nedenleri arasında; yüz yüze eğitimin daha kalıcı olması, yüz yüze eğitimde derslerden daha çok verim almaları ve yüz yüze eğitimde dersleri daha ciddiye almaları gibi durumlar yer almaktadır. Uzaktan eğitimin başarıyı arttırdığını söyleyen katılımcıların nedenleri arasında; kendi şahsi çalışma şeklini daha çok tercih etmesi olurken, uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrencileri zorlamaması ve daha kolay sınıf atlamalarını sağlamaları durumları mevcuttur.

Devlet okulunda okuyan katılımcıların yüz yüze eğitimi daha başarılı bulması nedenleri arasında; yüz yüze eğitimin daha kalıcı olması, yüz yüze eğitimde derslerden daha çok verim almaları ve yüz yüze eğitimde dersleri daha ciddiye almaları gibi durumlar yer almaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Uzaktan eğitim daha çok başarıyı arttırdı çünkü kendi kendimeydim. Daha kendimi tanıyabilme kendi başıma çalışabilme kapasitemi arttırdım ama yüz yüze de tercih ederim gerçekten bu eğer uzaktan eğitimde kişi sayısıyla yüz yüze birleştiresek baya iyi

oluyor örneğin uzaktan eğitimde 10 kişi katılıyor derse yüz yüze 10 kişi olursak daha iyi olur” (D-12).

“Uzaktan eğitimde sınavlar daha basit bir şekilde gelmişti fakat buradaki şimdikiinde biraz daha zorlaştırdılar, koşullar şey olduğu için. Verim olarak yakından eğitim daha iyi ama sınavlar olarak uzaktan eğitim daha basite kaçıyordu. Öğretmenler biraz daha zorlaştırmadı sınavları uzaktan olduğu için daha basite kaçtılar yani.” (D-2).

“Yüz yüze eğitim. Çünkü ya uzaktan eğitimde bir kere ev de oluyorsun ve hani kalkmak istemiyorsun bence. Okula mecburen geleceksin çünkü devamsızlık var bu yüzden” (D-16).

Özel okulda okuyan katılımcıların hepsi de uzaktan eğitimin başarı düzeylerini azalttığını, yüz yüze eğitimi daha başarılı bulduklarını söylemişlerdir. Yüz yüze eğitimin daha kalıcı olması, yüz yüze eğitimde derslerden daha çok verim almaları ve yüz yüze eğitimde dersleri daha ciddiye almaları gibi durumlar nedeniyle katılımcılar başarı düzeylerinin arttığını söyleyerek bu konuda şunları aktarmışlardır:

“Yüz yüze eğitim başarıyı arttırdı çünkü uzaktan eğitimde anlamadığım şeyi burada yüz yüze hocayla konuşunca ve o bana anlatınca anlıyorum ama orada anlamadığımı bir daha sormuyorum o yüzden yüz yüze daha iyi” (Ö-25).

“Yüz yüze eğitim başarıyı çok arttırdı çünkü uzaktan eğitimde canımız istemese de yatakta izleyeyim, şu olsun yani insan rahatlığa çok düşkün olduğu için bu çok fazla oluyor. O yüzden ben yüz yüze eğitimde şu masada şöyle dik oturmak bile benim için yeterli oluyor. Konsantre oluyorum” (Ö-32).

Araştırma bulgularına göre; öğrenciler başarı anlayışının genel olarak not ortalamasıyla sınırlı olduğu, yüz yüze eğitimin dersteki başarılarını daha arttırdığını ve okuldaki disiplinin verimli eğitim almaları yönünde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Devlet Okulu ve Özel Okulda okuyan katılımcılar arasında bir fark bulunmamıştır.

Bu doğrultuda Bourdieu'nün kuramında ifade ettiği habitus etrafında şekillenen çok çeşitli hayatlardan bahsetmek gerekir. Araştırma nezdinde düşünüldüğünde okullar hemen her kesimden öğrencinin bulunduğu ve bu öğrencilerin birlikte eğitim aldıkları alanlardır. Yani herhangi bir devlet okulunda alt sınıflardan üst sınıflara kadar farklı ailelerin fertleri görülebilmektedir. Ancak bu öğrencilerin buldukları konular

sayesinde aldıkları eğitimden yararlanma becerileri de değişmektedir. Geldikleri çevreye borçlu oldukları habitus, sermaye ve alan tarafından birbirinden ayrılan öğrenciler, belli bir kültürü elde etmesinde sadece biçimsel açıdan eşit olmaktadır. Böylece aile evinde anne ve babanın eğitim düzeylerine göre veya bireylerin eğitim sürecinin desteklendiği durumlarda okulda verilen eğitimin başarılı bir şekilde sürdürülmesi kolaylaşmaktadır (Papuşcuoğlu, 2020: 142-143).

Bu durumda bireyin içerisinde bulunduğu ortam olarak onun habitusundaki kelime dağarcığından algılama düzeyine kadar değişiklik söz konusu olmaktadır. Bir öğretmen ve bir işçi çocuğunun ev ortamlarında konuşulan konuların farklılığından, çocuğun yetiştirilme tarzından okulda verilen eğitimin karşılığı aynı olmamaktadır. Aslında bu durum eğitim sürecinin içinde bulunduğu olağan bir eşitsizlik olarak görülmektedir. Ancak uzaktan eğitim sürece dâhil edildiğinde temele alınan eşitsizlikler belirginleşerek artmaktadır (Papuşcuoğlu, 2020: 142-143).

5.2.7. Uzaktan Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Aracı Olarak Yapılan Sınavlara İlişkin Bilgiler

Sınavlar eğitim sisteminde önemli bir yer tutmaktadır. Günümüz eğitim sistemi, öğrencilerin sorgulayıcı öğrenme yönteminden uzaklaşmış, ezber yapmalarını sağlayan ve öğrencileri bu ezbere dayalı yönteme alıştıran sistem haline gelmiştir. Öğrencileri başarılı olan ve başarılı olmayan şeklinde ayırtırmak ve sınıf atlamalarını sağlamak adına tüm eğitim kademelerinin başvurduğu bir yöntemdir. Öğrencilerin başarı düzeylerini sınavlar ile belirleyen eğitim sistemi, öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini göz ardı ederek öğrencilerin en iyi üniversiteye girmek için elde edeceği bilginin ehemmiyetinden çok sınav odaklı çalışmasına neden olmaktadır. Böylelikle öğrenciler için sınav gelecekleri için önemli bir yer tutmaktadır.

Uzaktan eğitim sürecinde dersler online olarak işlenmeye başlanıldığında sınavların nasıl gerçekleştirileceği de önem kazanmıştır. Uzaktan eğitimin ilk sürecinde sınavlar ertelenmiş ve bir süre yapılmamıştır. Dersler uzaktan olacak şekilde online verilirken sınavlar online yapılmayarak okulların ara ara açıldığı döneme sıkıştırılarak yapılmıştır. Bu durumda sınav sisteminin işleyişi bozulmaması ve kopyaya engel olmak

adına okullar sınavları online olarak yapmayı tercih etmemiştir. Bu konuda eşitsizliklerin önünü kesmek ve öğrencilerin basit bir şekilde sınavları geçmesini önlemek amacı güdülmüştür.

Devlet okulunda okuyan katılımcılar dersleri online sınavları ise yüz yüze olmuşlardır. Bununla birlikte sınavları kötü geçen öğrencilerin performans notunun yükseltilerek sınıfı rahatlıkla geçmeleri sağlanmış ya da sınavlar olduğunca kolay sorulmuştur. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Bizde 9 sınıfta, 1. sınavlarımızı ikinci döneme de aktarmışlardı yani 9. sınıfta biz sınav olmadık. 10. sınıfta da okula geldik sınav olmak için. O notları da çok yükselterek girdiler sınav notunu mesela düşükse performansını yüksek girdiler. Geçirdiler yani” (D-7).

“Biz dersleri online olduk. Okulda sınav olduk” (D-6).

“Uzaktan eğitimde sınav olmadık biz. Yüz yüze olduk sınavlarımızı işte evimize döndük tekrar. O yüz yüze olduklarımız sınavlarda da zaten herkes hiçbir şey yapamadı sınavlarda, basit sormalarına rağmen bir şey yapılamadı. Hocalarda artık şey diyordu yani pandemiye denk geldik, notlarınızı biraz daha yüksek verebiliriz sorun yapmayın dediler. Sonra zaten devlet geçirdi yani sınıfta kalma olmayacak dedi” (D-11).

Özel okulda okuyan katılımcılar da aynı şekilde dersleri online olup sınavları okulda yüz yüze olmuşlardır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Kolaydı hocalar zorlamadı. Yüz yüze göre daha kolaydı” (Ö-25).

“Şimdi biz sınavları internetten yapmadık aslında, buraya gelerek yüz yüze yaptık. Bir şey değişmedi” (Ö-27).

Uzaktan eğitimde sınavların yapılması okul sistemine göre değişiklik göstermiştir. Kimi öğretmenler sınav yapmışken kimileri yapmamıştır. Bununla birlikte sınavları yaparken ise öğrencileri zorlamamak adına kolayca gidilmiştir. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda sınavlar yüz yüze olduğu için kopya çekme durumunun yaşanmadığı tespit edilmiştir. Bunun sonucunda, Devlet Okulunda ve Özel okulda okuyan katılımcıların açıklamaları arasında bir fark görülmemiştir.

5.2.8. Uzaktan Eğitimin Öğrenciler Açısından Avantaj ve Dezavantajları

Eğitim, öğrencilerin yaşam boyunca aldıkları, hayatlarını idame ettirmesi ve mesleki bilgiye erişmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Covid-19 salgını ile eğitimde yaşanan değişikliklerin başında gelen okulların kapanma durumu ve derslerin uzaktan işlenmesiyle öğrencilerin bu durum karşısında ne deneyimler yaşadığı önemli bir konu olmuştur. Uzaktan eğitimin öğrenciler açısından avantajlarını ve dezavantajlarını sorgulamak bu süreci nasıl atlattıklarını anlamak açısından önemlidir.

Uzaktan eğitim süreci öğrenciler açısından pek çok avantaj ve dezavantaj yaratmıştır. Bu sürecin en büyük avantajı, öğrencilerin konfor alanı olan ev ortamında eğitim görmeleri olmuştur. Her ne kadar öğrenciler yüz yüze eğitimi tercih etse de çoğu uzaktan eğitimin getirdiği bu avantajını sevmiştir. Bunun yanında öğrencilerin uzaktan eğitime katılma oranlarının düşük olması sebebiyle diğer öğrencilere bireysel bir öğrenim de sunmuş olmaktadır. Bunun yanında birçok dezavantajı da bulunmaktadır. Bunlardan ilki öğrencilerin uzaktan eğitime girmeleri için gerekli teknolojik araçlara sahip olmayışı, derslerden verim alamama, derste anlaşılmayan bir konuda öğretmenin müdahalede bulunamaması, öğrencilerin çalışma alışkanlığının olmamasıyla bir destek alma isteği ve uygulamalı derslerin yeterli olarak verilememesi gibi nedenler öğrencilere bir dezavantaj yaratmaktadır.

Bu konuda Devlet okulunda okuyan katılımcılara göre; uzaktan eğitim avantaj olarak çok az kişinin derse katılımıyla bireysel bir öğrenim gerçekleştiğini söylemişlerdir. Bunun yanında derslerin ev ortamında olması nedeniyle rahatlık sağlarken dezavantaj olarak ise derslerden verim almama durumlarını, yüz yüze sınıf ortamında olduğu gibi disiplinin olmayışını göstermiştir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Uzaktan eğitimde biraz adaletsizlik oldu çünkü atıyorum köyde yaşayan bir çocuk, interneti yok. Bazılarının elektrik bile yok. Bu nasıl benimle aynı üniversite sınavına girecek? Bu biraz sıkıntıydı. Bazı kişiler için sıkıntı değildi ama adaletsiz geliyor bana ve atıyorum daha iyi donanıma sahip olan, daha iyi bilgisayara sahip olan ve daha kötü bilgisayara sahip olan bile kendi içerisinde farklılık gösteriyor. Avantajları ise, videoları öğretmenlerin kendi hazırladıkları videolar gibi izlediğimiz için o iyi oluyordu. Şu önemli diyordu. Youtube da da videolar var ama şey yok” (D-5).

“Avantajı çok rahattı böyle evde istediğin gibi falan. Ders saatinde istediğin şeyi yapıyordun, bilemediğin soru olursa dersten çıkıyordun böyle baya rahattı ama kötü yanı da işte pek verim olmuyordu. Anlamıyorduk bir şey falan” (D-3).

“Uzaktan eğitimin avantajları az kişi olduğumuz için daha bireysel ders işleyebiliyoruz yüz yüze de bir kopukluk yaşanmıyor daha çok ciddi alma durumu var sınıf ortamından dolayı rahat olamıyorsun disiplin var disiplini kendi başımıza da sağlayabiliriz ama genel olarak bakınca herkesin sağlayabildiğini düşünmüyorum. Bu yüzden yüz yüze eğitim biraz daha oturaklı ve düzenli” (D-12).

Özel okulda okuyan katılımcılara göre; uzaktan eğitimin avantajları arasında, ev ortamının rahatlığı ve öğrencilerin kendine zaman ayırması olurken dezavantajları ise, derslerden verim almamaları, verilen eğitimin yetersiz oluşu, konsantrasyon eksikliği, uygulamalı derslerin olmaması bu nedenle mesleki bilgiden yoksun oluş, anlaşılmayan konuda rahatlıkla soru soramamaları, iletişimin zayıf oluşu ve sürekli ev ortamında olmanın getirdiği bıkkınlık gibi nedenler yer almaktadır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Dezavantajları hiçbir şey katmadı bize yani. İstemeyen girmiyordu. Aileye zaten bilgi gelmiyordu. Hocalar ayda yılda bir veli toplantısına çağırıyordu. Çocuğunuz ilk derse girmiyordu, ikinci derse girmiyordu gibi cümleler kuruyordu onun dışında pek umursamayan bir aile olduğunda bir şey yapmıyordu yani dezavantajları bu. Avantajları ise sadece bana göre daha çok zaman sağladı ve kendimi yazılımda geliştirmek istediğim zaman dersi yan tarafta açtığım zaman diğer bilgisayarım da tek tek yazılım çalışabiliyordum. Ya kendimi geliştirecek videolar izleyebiliyordum, notlar yazıyordum. Bunlar benim daha çok işime yarıyordu. Yani zaman açısından daha iyiydi” (Ö-17).

“Uzaktan eğitimin tek avantajı yani ufak bir bahane ile dersten ayrılabilirdik dezavantajları ise yeteri kadar verim alamıyorduk derslerden sınavlar gerçeği yansıtmıyordu eğitim yetersiz kalıyordu” (Ö-20).

“Avantajı yok bence, dezavantajı iyi çalışamadık uzakta, verimi yoktu. Konsantrasyon olamadık” (K-25).

“Yüz yüze insan daha çok şey öğreniyor hele ki meslekte daha bayağı şey öğreniyor. Biz mesela meslekte 10. Sınıfta gelmiştik. Makinelerde baya şeyler öğretmişti

hocalar ama sonra biz şeye geçtik uzaktan eğitime, öğrendiğim şeyi de unuttum. Hani orada hocalar bir şey gösteremiyor, yaptırıyor. O yüzden benim için yüz yüze daha avantajlı” (Ö-23).

“Avantajı zaman kazandırıyor, dezavantajı da birazcık mesafe koyması insanlar arasına, sosyal olma açısından. Birbirini anlama açısından da hem de iletişim açısından mesafe koyuyor” (Ö-31).

Katılımcıların açıklamalarında da görüldüğü üzere uzaktan eğitimin neredeyse öğrenciler açısından hiç avantaj yaratmadığı aksine daha çok dezavantaj yaratmış olması, katılımcıların yüz yüze eğitimi daha çok tercih etmelerine neden olmuştur. Bununla birlikte okul, öğrenciler için bir kaçış ortamı olması bakımından sürekli evde olmanın getirdiği bıkkınlık doğrultusunda öğrenciler açısından olumsuzluklar doğurmuştur. Diğer yandan da ev ortamını rahat bulmaları ve vakit geçirmeleri açısından öğrencilere avantaj sağlamıştır. Her ne kadar ev ortamı rahatlık getirse de okulun disiplin sağlaması ve örgün eğitimdeki ders ortamında olduğu gibi ciddiyet durumunu sağlanamaması, eğitime önem veren öğrencilerin açısından uzaktan eğitim dezavantajlı olmaktadır. Okul aynı zamanda bir sosyalleşme ortamı olduğu için öğrencilerin çoğu sınıf ortamının sağladığı iletişime değer vermekte ve bu yüzden örgün eğitim sosyalleşme açısından istenilen bir ortam olmaktadır. Yapılan bu görüşmelerde hem özel hem devlet okulun katılımcılarının verdiği cevaplarda benzerlikler mevcut olup bir farklılık görülmemiştir.

5.2.9. Uzaktan Eğitimin Fırsat Eşitliğine İlişkin Ortaya Çıkardığı Temel Problemler

Hayatın pek çok yerinde eşitsizliklerin olması gibi eğitim sisteminde de eşitsizlikler görülebilmektedir. Fırsat eşitliği kavramı; kişinin kamusal olarak diğer herkesle eşit bir şekilde olanaklardan yararlanılmasıdır. Eğitimde fırsat eşitliği kavramı ise; dil, din, ırk ve cinsiyet gözetmeksizin her bireye eşit olanakların tanınmasıdır. Günümüzde her öğrencinin eşit olanaklara sahip olmadığı bilenen bir gerçeklik olmak

üzere, son zamanlarda uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte eğitimde fırsat eşitliği konusu gündeme gelmiştir.

Fırsat eşitliği açısından baktığımızda uzaktan eğitim, eşitsizliklerin daha da arttığı ve öğrenciler arasında sınıf farklılıklarının daha da belirgin olduğu bir sistemdir diyebiliriz. Bunun nedenlerini şöyle sıralayacak olursak: Bu süreçte maddi imkanları izin vermeyen öğrencilerin teknolojik araçlara ulaşamaması, derslere ev ortamından girilmesiyle uygun çalışma ortamının oluşmaması ve her öğrencinin anlama düzeylerinin aynı olmaması ile derslerden verim alamama durumları olmaktadır.

Öğrencilerin gerekli teknolojik araçlara sahip olmayışı Bourdieu 'nün sermaye kavramlarından ekonomik sermayenin yeterli düzeyde olmamasıyla ilişkilidir. Her öğrencinin aile maddi kazançları bir olmamakla birlikte uzaktan eğitim sürecini sorunlu atlatmalarına neden olmuştur. Bunun yanında evde uygun ders çalışma ortamının olmayışı da aile fertlerinin çoğunluğuna bağlı olmakta ve öğrencilerin eğitim adına alacağı desteğin kardeşleriyle bölüşmesi gerekliliğini de içerisinde barındırmaktadır. Bir diğer konu ise öğrencilerin anlama düzeyidir. Bu durumda öğrencilerin sahip olduğu aile yapısının, uzaktan eğitim sürecindeki derslere yardımcı olma ve yönlendirme düzeyleri Bourdieu 'nün kültürel sermayesine denk gelmektedir. Böylelikle aileler kültürel açıdan ne kadar donanıma sahip ise bireyleri yönlendirmeleri o kadar sağlıklı olmaktadır. Bu yüzden ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması bireylerin eğitimde başarılı olmasında önemli bir katkısı bulunmaktadır.

Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler derslere katılım sağlayabilmek için; teknolojik araçlara, derslere katılım sağlayabileceği uygun bir ortama ve yeterli verim almaları açısından gerekli eğitim yaptırımlarının varlığına ihtiyaçları vardır. 32 katılımcıyla yapılan bu çalışmada; katılımcıların bazılarının bilgisayar veya telefona sahipken bazıları ebeveynlerininkini kullanmıştır.

Devlet okulunda okuyan katılımcıların çoğu gerekli teknolojik araçlara sahip olması halinde bile uzaktan eğitimi eleştirmelerine engel olamamıştır. Bu durumda katılımcılar her ne kadar gerekli teknolojik araçlara sahip olunsada eşitsizliklerin başka yönlerden de oluştuğunu düşünmektedir. Bunlardan ilki; derslere katılım sağlayabilecekleri bir bilgisayarın bulunması ve kardeşleriyle paylaşma zorunluluğunun olması olurken diğer durumun ise, ailelerine destek olma amacı ile derslere katılım

sağlamama ve eğitimden mahrum kalmalarıdır. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Giremeyen arkadaşlarımda oluyordu çünkü köye gidiyor. Köyde çekmeyen yerler tabii ki de oluyor. Yüksek kesimde oturanlar giremedi mesela. Onun haricinde ben de hep telefondan girdim, bazen tabletim arıza çıkarıyordu, bilgisayardan da giremedim” (D-7).

“Telefonu olmayanlar bile vardı. Mesela ben telefondan girdim, telefon çok küçük kalıyor hani giremiyorsun ya da ses yetersiz kalıyor. Bilgisayarım yoktu mesela” (D-16).

“Böyle çoğu kişi böyle girememe durumu oluyor kimisinin interneti yok kimisinin bilgisayarı yok mesela kardeşimle birer tane bilgisayarımız var onlardan giriyorduk. Mesela bizim komşumuz vardı onların interneti de yoktu bizim eve falan geliyordu. Kötü bir şeydi yani bence dağıtılması lazımdı tabletlerin falan. Çoğu kişi giremedi mesela giremeyenler oluyor” (D-3).

Katılımcıların görüşlerine göre, fırsat eşitliğinin sadece teknolojik araçlara ulaşma durumuyla sınırlı kalmaması gerektiğini ve uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin anlama düzeylerinin farklılıkları nedeniyle derslerden anlama açısından da eşitsizliğin oluştuğu anlaşılmıştır.

Özel okulda okuyan katılımcılar uzaktan eğitim derslerine katılmak için gerekli teknolojik araçlara, internete ve derslere girebileceği uygun bir ortama sahiptirler. Bu yüzden herhangi bir sıkıntı çekmemişlerdir. Bunun yanında katılımcılardan sadece biri derslere girebilmek için ebeveynleri bilgisayar almak durumunda kalmış, maddi düzey olarak iyi durumda olmalarına karşın herhangi bir sıkıntı yaratmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda katılımcıların herhangi bir sıkıntı yaşamadığı ama çevresinde gördükleri kadar diğer öğrenciler açısından eşitsizlik yarattığını dile getirmişlerdir. Bu konuda katılımcılar şunları aktarmışlardır:

“Yani kendim için konuşursam benim bilgisayarımda internetimde vardı ama şimdi olmayan bir sürü insan vardı bunlar yüzünden bir sürü insan eğitimden uzak kaldı. Çoğu insan sınav senesinde böyle bir şey ile karşılaştı ve eğitim alamadı. Bu yüzden hayatlarında böyle bir dönüm noktası yaşadılar” (Ö-20).

“Herkesin aslında kendi çapında bir ortamı vardı bazıları internetim yok diye yalan söylerken bazıları gerçekten kendi isteği ile giriyordu. Bence herkesin bir telefonu ya da bilgisayarı vardı olmayanlar açısından çok kötü hiçbir şey öğrenemiyorlardı” (Ö-21).

“Fırsat eşitliği olduğunu düşünmüyorum ben ama illaki derse girenlerin telefonu ya da bilgisayarı vardır ama mesela çok çocuğu olan aileler var. 1 tane diyelim telefonu var, hangi birine yetişecek. Biri ilkokula gidiyor biri ortaokula gidiyor onların da dersleri oluyor. Pek eşit olduğunu düşünmüyorum ben ama mecburlar yani. Bu yüzden uzaktan eğitim eşitsizliği arttırdı bence” (Ö-29).

Katılımcıların görüşlerine dair fırsat eşitliğini özetleyecek olursak eğer; Devlet okulunda okuyan öğrencilerin bir kısmının teknolojik araçlara ulaşma sıkıntıları çekmekte, bir kısmının sahip olması halinde dahi eski olması veya telefonun küçük ekrana sahip olması nedenleriyle dersi anlamakta güçlük çekmektedir. Özellikle kardeşleri olan katılımcıların teknolojik aracı paylaşma sorunları yaşadığı da anlaşılmaktadır. Özel okulun katılımcıları ise tüm teknolojik araçlara sahip olmasıyla bu durumda herhangi bir sıkıntı yaşamamış, çevrelerinde gördükleri sorunlar nezdinde bu konuda fikirlerini paylaşmıştır. Bu durumda fırsat eşitliği açısından, özel ve devlet okulunda okuyan katılımcılar arasında bir fark bulunmuştur.

Diğer yandan uzaktan eğitim sürecinde olası eşitsizliklerin daha da arttığı ya da başka eşitsizliklerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin teknolojik araca sahip olsa dahi dersleri ekranlardan anlayamaması, eşitsizliklerin değişme seyri açısından önemli olmaktadır. Bunun yanında Bourdieu ‘nün fırsat eşitsizliğini temel sermaye biçimlerinin eksiliğine bağlamasıyla; teknolojik araçlara ulaşmada sorunların olması ekonomik sermayenin, dersleri anlama sorunları yaşaması ve aile desteklerinin bu yönde eksik oluşu ise kültürel sermayenin yeterli olmaması açısından doğru bir argüman olmaktadır.

5.3. Uzaktan Eğitimde Mekânsal Sınırlıklara İlişkin Sorunlar

Covid-19 salgınıyla birlikte getirilen kısıtlamaların başında, toplumu büyük ölçüde etkileyen ve başta sosyo-psikolojik sorunları doğuran eve kapanma durumu yer almaktadır. Öyle ki bireyler açısından sosyalleşme süreci sıkıntılı geçerken aile içi ilişkilerde de ön plana çıkmaktadır. Kısıtlamalardan eğitimde payını alarak, dersler uzaktan eğitim modeli üzerinden verilmeye başlanmıştır. Bu durumda günün büyük çoğunluğunu okulda geçiren öğrenciler, bu süreçte dersler evden katılmış ve okulda geçirdiği zamanının tümünü evde geçirmeye başlanmıştır. Bununla birlikte ailelerin evde olması öğrenciler açısından sıkıntılar yaratmıştır. Öğrencilerin çoğu ailelerinden biraz olsa uzaklaşmak için okul ortamını kurtarıcı olarak görmektedir. Aynı şekilde aileler de öğrencilerin sürekli evde oluşundan dolayı sıkıntılar yaşamış, okulu öğrencilerin birazda olsa evden uzaklaşması açısından faydalı bulmaktadır. Bunun yanında eğitimin evde alınması durumunda aileler ne yapacağını kestirememiş, çocuklarının iyi bir eğitim alması açısından destek olmaya çalışmıştır. Aktaş'ın (2021: 40) da belirttiği gibi “bu süreç bir anlamda zaman-birey mekân sıkışması dediğimiz bir toplumsal gerçekliğin de tartışılan konular arasına girmesine neden olmuştur”.

Eğitim alanı toplumsallığı içinde barındırdığı için eğitim bir alan olarak ele almak doğru olacaktır. Bourdieu'nün kavramlarından biri olan “alan” kavramı, bireylerin sahip olduğu yatkinliklerini belirli şekillerde sergileyebildiği ve eyleyebildiği ortam olmaktadır. Bireyler pek çok alana göre habituslarını şekillendirerek ve sermaye biçimlerini kullanarak eylemlerini sergilemektedir. Eğitim alanı da bu alanların başında gelmektedir. Bu durumda, okul ortamı bir eğitim alanı olmaktadır uzaktan eğitim sürecinde ev ortamı eğitim alanı olarak değişerek toplumsallığı sekteye uğratmıştır. Öyle ki ev alanı ile eğitim alanı birbiri içerisine girerek, bireylerin eylemlerinin farklılaşmasına ve değişmesine neden olmuştur.

Eğitim, bireylerin gelişimi, sosyalleşmesi ve gelecek kurmaları açısından önemli olmaktadır. Bu yüzden bireyler eğitimi en verimli şekilde alabilecekleri bir ortama ihtiyaç duymaktadırlar. Pandemi ile birlikte eğitimin uzaktan alınmaya başlanması üzerine öğrenciler, mekânsal olarak kısıtlılıklar yaşamışlardır.

Diğer taraftan öğrenciler yüz yüze eğitim alırken okulun kuralları ve disiplini sayesinde dersleri ciddiye alırken uzaktan eğitim sürecinde derslere katılımın

aksamasının yanında ciddiyet kuramamışlardır. Eğitim alanı olan okulda belli başlı kuralların (kılık-kıyafete özen, derslere zamanında girme, yoklama zorunluluğu ve sınıf ortamının etkileşimli yapıya sahip olması) hakimiyeti öğrencilere ciddiyet kazandırmaktadır. Uzaktan eğitim sürecinde ise öğrenciler ev ortamının getirdiği rahatlıkla birlikte derslere gerek özeni göstermeyerek ciddiye almamışlardır.

Öğrencilerin ev ortamında derse katılmalarını engelleyecek sorunlar yaşanmıştır. Bu sebepler arasında: aile fertlerinin yaptığı gürültü, anında gelen misafirler ve kapı zili, ailelerin ev işlerinde yardım istemesi ve ders ortamını sağlayamamaları halinde dersten verim almamaları gibi nedenler yer almaktadır. Yapılan görüşmelerde Devlet okulunda okuyan katılımcılar bu görüşleri destekleyerek bu konuda şunları aktarmışlardır:

“Güzel değildi çünkü evde ders yapıyorum ondan sonra annem çağırıyor. Sonra babam bir şeyler yapmaya çağırıyor. Ders esnasında çağırıyorlardı ama teneffüste çağırdıklarında gidiyorsun onu yaparken unutuveriyorsun zamanı, dersi kaçıyorsun. Dersimi yapmama engel olmuyorlardı ama o işi yaparken daldığım için dersi unutuyordum sürekli” (D-7).

“İyi olmadı tabii ki de çünkü evde mesela kapı çalıyor bir şey oluyor ders esnasında dikkatim sürekli dağılıyordu. Sonra anne baba konuşması falan bunlar benim dikkatim dağılıyordu” (D-2).

“Bizim ebeveynlerimiz hazır değildi zaten. Düzenli bir odamız da yoktu, çoğu ailede yoktu öyle bir oda. Herkes hazırlıksız yakalandı. Hiç de iyi olmadı açıkçası. Mesela ailem tartışıyordu sürekli dersteyken ben onları uyarmak zorunda kalıyordum” (D-1).

Özel okuldaki katılımcılar da aynı durumlardan söz ederek; aile fertlerinin gürültü yapmasını, ev ortamının rahatlığından dolayı dikkatlerinin kolayca dağıldığını ve kişisel ihtiyaçlara ayrılan vakit yüzünden derse katılmayı unuttuğunu bu yüzden öze disiplinin sağlayamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar bu konuda şunları aktarmışlardır:

“Ya eğitimin evde olması insanın dikkatini büyük oranda dağıtıyordu mesela kişisel ihtiyaçlar olacak hayırda diyemiyorsun, yapmak istiyorsun ihtiyaç sonuçta bu bazı şeyler ve ev tanıdık ortam olunca o ders havasına giremiyor insan” (Ö-20).

“Bir yanı iyiyken bir yanı kötüydü sürekli yatıyorduk istediğimizi yapıyorduk derslere girip uyduğumuz oluyordu ama hani hiçbir şey bilmemek kötü Isene boş geçti yani o yüzden şimdi daha çok zorluk çekiyoruz” (Ö-21).

“Biraz garip bir durumdu. Roller biraz değişti. Evdeki öğretmen, evdeki anne-baba değişti. Bizim okulun eve taşınmasıyla babamın eve geliş saatleri bile değişti. Pandemide herkes evde annen, baban ve ders çalışmaya çalışıyorsun o ortamda, biraz garip bir durumdu” (Ö-31).

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda; ev ortamının rahat olması sebebiyle derslere dikkatlerini veremediğini ya da dikkatlerinin kolayca dağıldığını, aile fertlerinin evde olmasıyla gürültüden dolayı derslere odaklanamadığı ve derslere katılım gösterecekleri dahi bu durumlar nedeniyle verim alamadıkları görülmektedir. Bu konuda Özel ve Devlet okulunun katılımcıları aynı paydada buluşmuş, aralarında bir fark görülmemiştir.

Bunun yanında öğrencilerin uzaktan eğitim derslerine katılım sağlarken; ders başlamadan hemen önce kalkıp derse o şekilde girmiş, ders esnasında ev işleri veya kişisel ihtiyaçlara yönelmiş ve dersi yan sekmeyle alarak oyun oynamışlardır. Öğrencilerin bu durumu eğitimi ciddiye almadıklarının ve ev ortamının getirdiği rahatlığın onlara engel olması ile ilişkilendirilmiştir.

Bu konuda Devlet okulunda okuyan katılımcıların bir gününü nasıl geçirdiğine dair şunları aktarmışlardır:

“Sabah dersim kaçta oluyorsa kalkıyordum 5 dakika önce. Ondan sonra dersi dinliyordum. Sonrasında kahvaltı yapıyordum. Babamın işi çok yakın olduğu için evimizin altında ona yardım ediyordum bazen. Sonra küçük kardeşim var ona bakıyordum. Genelde ona annem bakıyordu ama ders dışında ben de bakıyordum. Bu şekilde geçiyordu” (D-7).

“Yani sabahki derslere giremiyordum çoğu zaman, girmiyordum belki. Ya köyde olduğum için, şimdi ayrı bir masam yok, ya yerde oturup yapıyordum veya koltukta oturuyordum telefondan girdiğim için de o yüzden de olabilir. Yani aralarda anneme falan yardım ediyordum, tabii köyde işlerde oluyordu ya ona da gitmek zorundasın. Çünkü annem babam yani tek başına yapamaz, benim de katkım oluyordu. Ya o yüzden pek giremiyordum yani derslere” (D-16).

“Sessiz bir odada, pijamalarımıla... Tabletimi karşıma koymuş, kitabımı da önüme almış şekilde hocanın gelmesini bekliyordum” (D-4).

Özel okulun katılımcıları da aynı şekilde derslere pijamasıyla katılmış, uykularının olduğu zaman dersi açıp uyumaya devam etmiş, evde kimse olmasa dahi kendilerinin derse katılma isteğinin bulunmamasından dolayı katılım sağlamamışlardır. Katılımcılar bu konuda şunları aktarmışlardır:

“Okula gider gibi hazırlanamıyorsun asla direk pijamayla giriyordum. Yatakta belki canın sıkılıyordu belki derse girmiyordun bir sürü bahanen mesela görüntü açmak istemediğimizde bilgisayarın kamerasını kapatıyorduk ama eğlenceli geçen derslerde oluyordu ama büyük oranda verim alamıyorduk” (Ö-20).

“Sabah erken kalkıyordum ders için. 9 buçuk gibi. Annem de zaten işe gidiyordu. Annem, babam, kardeşim hepsi. Ben 18.00-19.00’a kadar hatta bazen 24.00-01.00’a kadar evde tek oluyordum. Hani öyle bir sıkıntı olmuyordu, arkadan ses anlamayacağım da bir şey olmuyordu. Tek başımdım odamda” (Ö-23).

“Annem babam işe gitti ben bilgisayarda oyun oynuyorum girebilirsem derse giriyordum ve ödevler oluyordu onları yapıyorduk bizi bu konuda zorunlu tutmadılar ama” (Ö-22).

Öğrencilerin çoğu uzaktan eğitim sürecinde adapte olmada sıkıntılar yaşamış bu durumda derslere katılım sağlarken başka şeyler ile uğraşarak ders ortamından oldukça uzaklaşmışlardır. Ailelerinin evde olma durumu ile gürültünün olmasının yanında evde yalnız olmalarına rağmen kendi istekleri doğrultusunda derse katılım sağlamayı tercih etmemişlerdir.

Bir diğer konu ise öğrencilerin hangi ortam üzerinden derslere katılım sağladığı konusudur. Katılımcıların tümünün kendisine ait bir odası bulunmaktadır. Bu durumda mekânsal bir sıkıntı çekmemiş olsalar dahi diğer etmenleri sorun olarak belirtmişlerdir. Devlet okulundan bir katılımcının kendine ait bir odası olduğu halde internetin çekmemesi nedeniyle derse salonda girdiğini şu şekilde aktarmıştır:

“Uzaktan eğitimde şöyle; ben salondaydım, salon soğuk oluyordu hatta babam küçük elektrikli bir soba açtı ben yakayım diye. Hatta bazen battaniye alıyordum üstüme, bacaklarımı örtüyordum. Dersi de zaten dediğim gibi internet kablosuna bağlamıştım. Pencereye yakındım. Pencereden komşuların gürültüleri geliyordu” (D-1).

Buradan yola çıkarak katılımcıların gerek derse odaklanmada yaşadığı güçlükler gerekse aile fertlerinin dikkat dağıtacak gürültü ortamı yaratmalarından dolayı derse adapte olmama durumları nedeniyle derslerden verim alamamıştır. Zaman ve mekân kavramını ortadan kaldıran uzaktan eğitimin bu durumu öğrenciler açısından dezavantaj yaratmıştır. Katılımcıların görüşlerinde Devlet ve Özel okul arasında benzerliklerin mevcut olması durumunda aralarında bir fark görülmemiştir.

Bourdieu'nün alan kavramı ile bağdaştırmak gerekirse eğitim sistemi de bir alan içerisinde. Bundan dolayı alanlarda sergilenen habitus ve sermayeler nezdinde uzaktan eğitim sürecinde nasıl şekillendiği önemli olmaktadır. Nitekim Bourdieu alan kavramını bir "güç alanı" olarak ele alırken aynı zamanda oyun metaforuyla da desteklemektedir. Böylelikle öğrenciler eğitim alanında ailelerinden aldığı her türlü sermayeyi ve habitusu sergileyerek eğitimde başarıyı yakalamayı hedeflemektedir. Öğrencilerin başarıyı elde etme biçimleri bir tür güç oyununa dönüşerek eğitimde fırsat eşitsizliğinin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Bu durumda uzaktan eğitimde eğitim alanı olan okul yerini eve bırakmıştır. Eğitim alanının eve taşınma durumunda öğrenciler ev ortamının getirdiği rahatlıkla derslere gerekli katılımı göstermemişlerdir. Bu yüzden uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler derslere gereken özeni göstermeyerek eğitimden gereken verimi alamamışlardır. Okul ortamındaki disiplin uzaktan eğitimde sağlanamayarak öğrencilerin bu süreci ciddiye almamalarına neden olmuştur. Her öğrencinin kendi öz disiplinin sağlayamadığı gerekçesi ile uzaktan eğitim, eğitim alanından tamimiyle farklı bir sistem olarak kalmıştır.

Fırsat eşitsizliği bakımından; uzaktan eğitimin evde olması her öğrencinin bu duruma adapte olma sorunları yaşamasına neden olmuştur. Öğrencilerin evde derslere girmesi durumunda ailelerin gürültü yapması ve uygun ders ortamının olmayışı bakımından birçok öğrenci derslere katılamazken geri kalanı ise derslere katıldığı halde bu sebeplerden dolayı verim alamamıştır. Okul, herkesin bir arada olduğu ve aynı eğitimi aldıkları bir alan olurken uzaktan eğitimin evde olması öğrencilerin eğitim için uygun ortama sahip olmayışı nedeniyle eşitsizliğe kapı aralamaktadır.

5.4. Uzaktan Eğitimde Teknolojik Donanımla İlgili Sorunlar

Gelişen dünya yapısında teknolojinin gelişmesiyle birlikte çağımız “Bilgi Çağı” olarak adlandırılmaktadır. Bu durumda teknolojinin kullanımı her alanda olduğu gibi, toplumda bireylerin birbirleriyle iletişim kurmaları açısından önemli olmaktadır. Covid-19 pandemisi ile, sosyal mesafenin önem kazanması ve temasın en aza indirilmesinin önemi tüm dünya genelinde kabul edilmiş ve bu durum her türlü iletişimin dijitalleşmesini günümüz salgın koşullarında zorunlu hale getirmiştir. Bunun sonucunda kamusal alanların kapatıldığı, yüz yüze etkileşimin azaldığı bu olağan dışı durum itibarıyla dijital iletişim araçları, kişiler arası iletişimle birlikte, günlük yaşamı düzenleyici araçları da beraberinde getirmektedir (Marangoz ve Özen, 2021: 58).

Uzaktan eğitimde bazı teknolojik araçlar kullanılarak eğitimin devamı sağlanılmıştır. Teknolojik araçların eğitimde kullanılması daha önceki dönemlerde (FATİH Projesi) başlanılmış olsa da uzaktan eğitime geçişte önem kazanmaktadır. Bu durumda öğrencilerin derse katılım sağlamaları için teknolojik araçlara ve bununla birlikte internete sahip olması gerekmektedir

Bazı sınıfsal farklılıkların olması nedeniyle her birey uzaktan eğitime katılması için teknolojik araca ve internete sahip olmamaktadır. Bu teknolojik araçlara erişilebilirlik her birey ya da toplum için aynı derece olmadığı gibi bu durum öğrenciler arasında sınıfsal farklılıkların oluşmasına ve eğitimde fırsat eşitliğinin bozulmasına ortam hazırlamıştır. Bu durumu Bourdieu'nün ekonomik sermayesiyle ilişkilendirdiğimizde; bireylerin derslere katılım sağlaması için teknolojik araçları elde etme gerekliliğinin, öğrenci ailelerinin ekonomik sermayesinin güçlü olmasına bağlıdır. Ekonomik sermayeyi elinde bulunduran aileler çocuklarını uzaktan eğitime katılmalarını sağlayabilmektedir. Ekonomik sermaye bu bağlamda önemli olmaktadır.

Yapılan bu çalışmada katılımcıların uzaktan eğitim sürecine katılmalarını sağlayacak olan teknolojik araçlara ulaşma durumları fırsat eşitliği açısından ele alınmıştır. Katılımcıların hemen hepsi gerekli teknolojik imkanlara sahip olmaktadır. Bu konuda herhangi bir eşitsizlik oluşmazken sahip oldukları teknolojik aracın ya eskimiş olması ya da İhtiyacı karşılayamaması sorun olarak görülmüştür. Bununla birlikte eğitime erişim açısından sadece teknolojik araçlara sahip olmak değil aynı zamanda internet alt yapısının sağlanması da önemlidir.

Devlet okulunda okuyan katılımcıların çoğunluğunun teknolojik araçları mevcut olmakla birlikte sahip oldukları teknolojik araçlar; tablet, telefon ve bilgisayardır. Bununla birlikte katılımcıların çoğunluğu telefonu daha pratik buldukları için telefon üzerinden katılım sağlarken, katılımcılardan birkaçı ise bilgisayarının bozuk olması veya aile fertlerinin de kullanması durumunda kullanmadığını şu şekilde aktarmaktadır:

“Bilgisayar illaki bozuluyor bir süre sonra telefonlardan girmeye çalışma, işte başkasının bilgisayarını almaya çalışma, işte babama artık şu bilgisayarı yaptır bugün demeye geçiyordu yani” (D-11).

“Cep telefonumdan katıldım. Zaten laptopum yok. Masaüstü bilgisayarımız da abimin odasında duruyor. O yüzden oradan girmedim” (D-6).

“Bana ait olan telefon ve tablet üzerinden girdim derslere. Bilgisayarım var ama bir tık eski model olduğu için yüklemesi falan zor geldi” (D-7).

Devlet okulunda yapılan görüşmeler neticesinde 15 katılımcı teknolojik imkanlara erişim sağlayabildiklerini bildirmiştir. Katılımcılardan sadece biri başta internet olmaması sebebiyle katılamadığını şöyle aktarmıştır:

“Başta altyapı yoktu. Komşudan da giremiyorduk, sonradan hallettik bir şekilde komşudan bağladık falan” (D-16).

Bunun yanında katılımcılar internet alt yapılarının sıkıntı çıkarması sonucunda derslere katılamama durumlarını ise şu şekilde aktarmışlardır:

“Bir süre kalmıştım internet yüzünden çünkü sürekli herkes bağlantıyor sürekli tablet bağlı bilgisayar bağlı kardeşimin telefonu bağlı annem babam herkes bağlandığı için internet çöktü yani” (D-2).

“Bir iki kere oldu. O anda hocalar şu saatte yapmayacağım, şu saatte yapacağım diyordu ama o saatte benim planım oluyordu. O yüzden yanımda da internet olmadığı için giremiyordum mesela” (D-7).

Derslere katılım sağlamak için gerekli teknolojik araçlara ve internete sahip olmanın yanında bir diğer sorun ise öğrencilerin, teknolojik araçlarla eğitime katılırken motivasyonunu sağlayamamış olmasıdır. Telefon ve bilgisayar gibi teknolojik araçlarla derse katılırken, gelen mesaj bildirimleri, oyunlar ve reklamların ilgi çekici olması

nedeniyle öğrencilerin dikkatini dağıtmıştır. Bu durumda öğrenciler tekrar derse dönmek için motivasyon sağlayabilme durumlarını ölçülmüştür. Bu doğrultuda katılımcıların neredeyse hepsi motivasyonlarını sağlarken zorlanmış, bazıları telefonu uçuş moduna alarak önceden önlem almış, bazıları ise motivasyonunu kendi kendini teskin ederek sağlamaya çalışmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“O anda zaten mesaja gidersen ders kopuyor. Ondan sonraki bağlantıyı anlayamıyordun. O yüzden fazla bağlantı kuramıyor insanlar. Motivasyon dersin başından sonuna kadar dinlersem o zaman oluyordu” (D-7).

“İlk başlarda etkiliyordu çünkü ister istemez sürekli ekran başındasınız sürekli size mesaj falan geliyor. İlk zamanlar evet zorlandım işte derslere girmiyordum bunun yerine oyun oynuyordum ama zamanla bu duruma adapte oldum ve kendim için daha ne iyi olabilir, kendimi nasıl daha iyi değerlendirebilirim diye sorguladım ve motivasyonu sağladım” (D-5).

“Ben motivasyon sorunu yaşamadım. Whatsaap’ı uçuş moduna aldığımda bana mesaj gelmiyor ben görmüyorum yani. Telefonumu da uçuş moduna aldım aramalar gelmiyor, mesajlar da gelmiyor. Ben önlemimi aldım zaten” (D-12).

Özel okulunun tüm katılımcıları hem internet hem teknolojik araca erişim sağlayabilmiştir. Bunun yanında özel okuldaki katılımcıların çoğunluğunun teknolojik araçları mevcut olmakla birlikte sahip oldukları teknolojik araçlar; tablet, telefon ve bilgisayardır. Bununla birlikte katılımcıların çoğunluğu telefonu daha pratik buldukları için telefon üzerinden katılım sağlarken, katılımcılardan birkaçı ise bilgisayarının üzerinden katılım sağlamıştır. Bunun yanında katılımcılar internet alt yapılarının sıkıntı çıkarması sonucunda derslere katılamama durumunu yaşamıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde aktarmışlardır:

“Oldu çünkü sanırım pandemi dönemi olduğu için yol çalışmaları başlamıştı. Sokakta kimse olmadığı için sokak taşları falan kaldırılıyordu bir de bize altyapı çalışmaları diyorlardı. İnternet kesiliyordu bazen elektrik kesiliyordu. O yüzden sıkıntı yaşadım” (Ö-31).

“Çünkü bizim mahallede pek çekmez yani çok da gelip gider. Artık öğretmeni arıyorduk, anlatmasını falan istiyordum, özel bana anlatıyordu. Bazen işi falan oluyordu, o zamanlar anlatamıyordu ama genellikle böyleydi” (Ö-27).

Diğer yandan ise öğrencilerin, teknolojik araçlarla eğitime katılırken motivasyonunu koruma durumudur. Telefon ve bilgisayar gibi teknolojik araçlarla derse katılırken, gelen mesaj bildirimleri, oyunlar ve reklamların ilgi çekici olması nedeniyle öğrencilerin dikkatini dağıtmıştır. Bu durumda öğrencilerin motivasyonu nasıl kazandığı önemli olmaktadır. Bu doğrultuda katılımcıların neredeyse hepsi motivasyonlarını sağlamakta zorlanmış, bazıları telefonu uçuş moduna alarak önceden önlem almış, bazıları ise motivasyonunu kendi kendini teskin ederek sağlamaya çalışmıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde aktarmıştır:

“Motivasyon sağlayamadım. Bilgisayardan dersi açıyordum, telefon oynuyordum” (Ö-24).

“O motivasyonu asla kazanamıyorsun asla mesaj geliyordu direk giriyordun o disiplin dediğimiz şey asla mümkün değil olmuyor yani ben yapamadım” (Ö-20)

“Arkadan bir müzik açarak kendimi rahatlatıyordum ya da telefonu bir kenara koyup devam ediyordum ama çok işe yaradığını söyleyemem” (Ö-21)

“Uzaktan eğitimden önce biri mesaj attığında anında dönerdim. Uzaktan eğitimle insanlara mesafe koymuş gibi oldum. Önce kendime sonra onlara zaman ayırmaya çalıştım çünkü bildirim geliyor hem de telefondasın ne dedi acaba? Bir şey mi oldu? Giriyorsun çıkmak bilmiyorsun. O yüzden uçak moduna alıp kapatıyordum” (Ö-31).

Yapılan bu çalışmada devlet ve özel okulda okuyan katılımcılar, uzaktan eğitim ders ortamının gerekliliği olan teknolojik araçlara ve internete sahiptirler. Devlet okulunda okuyan katılımcıların sadece birkaçı teknolojik araca yani bilgisayar ve telefona sahip olamaması, ya da evde internet olmama sebebi ile derslere katılım sağlamakta güçlük çekmişlerdir. Burada ortaya çıkan temel argüman; devlet okulunda okuyan bazı öğrencilerin ortalama sosyo-ekonomik düzeye sahip olması nedeniyle teknolojik araçlara ulaşmada sıkıntı çekerken, özel okulda okuyan öğrencilerin belirli bir sosyo-ekonomik düzeye sahip olmaları ve ailelerin eğitime önem vermeleri öğrencilerin eğitim alma durumlarını oldukça etkilemektedir. Bunun sonucunda ise her iki okul arasında fırsat eşitliği bakımından bir eşitsizliğin mevcut oluşu ile aralarında bir farklılık bulunmuştur.

Öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde teknolojik araç gerece ulaşmada sıkıntı çekmeleri, ailelerinin yeterli düzeyde ekonomik sermayeye sahip olmamasından kaynaklanmaktadır. Toplumun her alanında önemli olan ekonomik düzeyin aynı zamanda eğitimde de önemli olması, öğrencilerin yeterli düzeyde eğitim almasında rol oynamaktadır. Nitekim yeterli ekonomik sermayeye sahip olan aileler öğrencilerin daha iyi eğitim almasına ve mesleki bilgileri edinmesinde destekleyici olmaktadır. Aileler ekonomik sermaye ile birlikte sahip olduğu entelektüelliği yani kültürel sermayeyi öğrencilere aktararak akademik kariyerlerinde başarılı olmalarını sağlamaktadırlar. Bu durumda eğitimde hem ekonomik hem kültürel sermayenin rolü oldukça büyüktür.

Günümüz teknoloji çağı olmakla birlikte öğrencilerin kentsel alanda yaşamasından dolayı her türlü teknolojik araca ulaşma imkânı daha kolay olmuştur. Bu nedenle toplamda 32 katılımcının görüşmelerinde çıkarılan analiz; öğrencilerin çoğunun internet alt yapıya ve teknolojik araçlara sahip olması, bazen internet alt yapısının çıkardığı sorunlar nedeniyle derslere katılamama ve teknolojik araçların ders dışı başka şeylerde kullanılması ile ortaya çıkan motivasyon güçlüğü sorunu yaratmasıdır. Bu ise öğrenciler arasında eşitsizlikler yaratarak eğitimde fırsat eşit(siz)liğinin düşünülmesine neden olmuştur.

5.5. Uzaktan Eğitimde Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Sorunlar

Bu çalışmada yapılan görüşmelerde Devlet okulundan 16, Özel okuldan 16 katılımcı olmak üzere toplamda 32 katılımcının görüşleri alınarak, uzaktan eğitimin sosyo-ekonomik düzeyi ne ölçüde etkilediği anlamaya çalışılmış ve bu durumun fırsat eşitliğiyle bağlantı dinamikleri anlamaya çalışılmıştır. Devlet okulunda okuyan katılımcıların “kendinizi sosyo-ekonomik olarak nerede görüyorsunuz?” sorusuna hepsi “orta” olarak cevap vermiştir. Katılımcıların demografik özelliklerine (Tablo 1) baktığımızda; 2.500 ila 20.000 TL arasında değişiklik göstermiştir. Bu durumda katılımcıların maddi kazanç doğrultusunda kendilerini sosyo ekonomik olarak farklı konumlandığı belirlenmiştir

Özel okulda okuyan katılımcılar ise “kendinizi sosyo-ekonomik olarak nerede görüyorsunuz?” sorusuna çoğu “orta” bazıları ise “ortanın üstü” olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların demografik özelliklerine (Tablo 2) baktığımızda en düşük; 4.250, en yüksek; 60.000 arasındaki rakamları kapsamaktadır. Bu durumda katılımcıların maddi kazanç doğrultusunda kendilerini sosyo ekonomik olarak farklı konumlandığı belirlenmiştir.

Bu doğrultuda katılımcıların aile gelir düzeylerinin değişiklik göstermesi, çoğunun gelir düzeyi hakkında bir bilgiye sahip olmaması sosyo ekonomik olarak nerede konumlandıklarını tam anlamıyla bilmemelerine neden olmuştur. Bunun yanında Devlet okulunda okuyan katılımcıların ortak bir gelire sahip olmaları doğrultusunda uzaktan eğitim sürecinde aynı sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir. Bunlar ekonomik sorunlarla birlikte uzaktan eğitimin ders ortamının işlevsel olmayışı, bireylerin derslerden verim alamamaları ve dikkat dağınıklığının getirdiği motivasyon düşüklüğü olmaktadır.

Covid-19 salgının tüm dünyayı alarma geçirmesiyle birlikte başta sağlık olmak üzere kültürel, ekonomik ve sosyal açıdan toplumları etkilemiştir. Bu konuda pek çok kurumda değişikliklere gidilerek kısıtlamalar getirilmiştir. Eğitim kurumu da bu kısıtlamalardan payını alarak, uzaktan eğitim modeline geçilmiştir. Bu durumda öğrencilerin kitle iletişim araçlarına ve internete ihtiyaç duymasıyla çoğu aileleri bu konuda ekonomik olarak etkilemektedir. Bu durumda pek çok aile çocuklarının gerekli materyallere sahip olmaması ile ekstra bütçe ayırmak ve uzaktan eğitim süreci boyunca onlara daha çok destek vermek durumunda kalmışlardır.

Aileler çocuklarına uzaktan eğitim sürecinde; bilgisayar ve telefon ihtiyaçlarını karşılamının yanında, öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde öğrenme düzeylerinin kestirememesi ile daha fazla ek kaynak istemesi üzerine bunları temin etme ve uzaktan eğitime katılmak için internet bağlatılması gibi durumlarda çocuklarına maddi desteklerde bulunmuştur. Özel okulda okuyan öğrencilerin aileleri bu süreçte bu gibi sorunları yaşamazken Devlet okulunda okuyan katılımcılar bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Azaltdı. İhtiyaçlarımız arttı. Hocanın istedikleri arttı. Çok emin olamıyorlardı öğrenci öğrenebiliyor mu öğrenemiyor mu diye. Daha fazla kaynak vesaire olsun arttı yani” (D-12).

“Test kitaplarıma birazcık harcama olmuş olabilir. Geçen sene fazla üstüne yüklendim 9. sınıf zor diye. Herkesten baskı aldım bu konuda. O yüzden onlara biraz para gitmiş olabilir” (D-4).

“Ekstra bilgisayar alındı, ablama da bilgisayar alındı. Ablamın tableti yoktu tablet alındı. Bu masraflar olduğu için biraz düşürdü” (D-5).

“Bizim bir bilgisayarımız vardı, bozuktu. Onu yaptırdılar” (D-2).

Bunun yanında uzaktan eğitimde, öğrencilerin gerekli materyallere sahip oluşu ile bazı ailelerinin ekonomik durumunda herhangi bir değişiklik yaratmamıştır. Böylelikle öğrenciler sahip oldukları materyalleri kullanarak ev ortamında derslerine girmiş, ailelerin ise derslere girmeleri konusunda motivasyon vermeleri dışında maddi olarak yardımları dokunmamıştır.

Özel okulda okuyan öğrencilerin belli bir ekonomik düzeye sahip olmasından dolayı uzaktan eğitim sürecinde ekstra bir maddi eksilme saptanmamıştır. Evlerinde internet ve teknolojik aracın bulunması ile bir başka ihtiyaç güdülmemiş, öğrenciler ders ortamına ilişkin ihtiyaçlardan olan test kitapları haricinde başka bir harcama yapmamıştır. Katılımcılar bu durumu şu şekilde açıklamaktadır.

“Yüz yüze eğitime geldiğimizde kitap alınacak oluyordu defter alınacak oluyordu ya da projeler oluyordu onun için gerekli alınacak malzemeler oluyordu ama evde olunca bunlar kısıtlı oluyordu işte etkinlikler yapılan işlemler bu yüzden de hiçbir araç gerece ihtiyaç duymadığımız için ekonomik açıdan hiçbir azalış olmadı” (Ö-20).

“Dışarıda derse gireceğim zamanlarda telefonuma Internet paketi alıyorlardı sadece başka bir ek harcama olmadı” (Ö-22).

Bununla birlikte katılımcılara yöneltilen “Bu süreçte aileniz herhangi bir ekonomik sorun yaşadı mı?” sorusu ile ailelerin bu süreç içerisinde ne gibi sıkıntılar yaşadığı, yaşanan bu sıkıntıların çocukların eğitimine nasıl yansıdığını anlamaya çalışılmıştır. Devlet okulunda okuyan katılımcıların ebeveynlerinin meslekleri değişkenlik gösterdiği için pandemi sürecinde esnaf olan aileler sıkıntı çekerken memur olan aileler bu durumda pek bir sıkıntı çekmemiştir. Katılımcıların çoğu eğitim alanına ekstra bir harcama yapmadığı için ekonomik olarak etkilenmediklerini aktarmışlardır.

Özel okulda okuyan katılımcılarında ailelerinin mesleki farklılıklarından dolayı ekonomik süreci farklı şekillerde atlatmış, bu süreçte çok büyük sıkıntıların

yaşanmadığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte bir iki katılımcının esnaf oldukları için ekonomik olarak sıkıntılar yaşadığı ama bunun eğitim alanında bir sıkıntı yaratmadığı tespit edilmiştir. Çünkü öğrencilerin hepsi eğitim adına maddi olanaklara sahip oldukları için ekstra bir ek gider söz konusu olmamıştır. Katılımcılardan sadece birinin bu konuda yaşadığı sorunu şu şekilde aktarmaktadır:

“Pandemide yaşadık evet o da şu yüzden kışındı biliyorsunuz. Kış olduğu için bizim işler yazın ilerliyor yani Antalya'da bizim bir tane dükkân. Antalya geçen sene turistlere kapalıydı. O yüzden pek satış olmadı hani Denizli de ne kadar yapabildiysek o kadar. Uzaktan eğitime bir etkisi olmadı ama her şeyim vardı zaten bilgisayar olarak, ekipman olarak her şeye sahiptim” (Ö-23).

Buradan yola çıkarak Özel ve Devlet okulun katılımcıları arasında sosyo-ekonomik düzey farklılıklarının bulunması nedeniyle öğrencilerin gerekli materyallere ulaşımında değişkenlikler saptanmıştır. Bunun sonucunda Özel ve Devlet okulunun katılımcıları arasında bir farklılık bulunmuştur.

SONUÇ

Covid-19 pandemi döneminde hem devlet hem özel okulda okuyan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı durumları ve bu durumlar çerçevesinde eğitimde fırsat eşitliğinin ne eğitimde ölçüde etkilendiği incelemeyi amaçlayan bu çalışmada hem devlet hem özel okulda okuyan öğrenciler ile bu süreç ile ilgili geri bildirimleri alınmıştır.

Araştırma verilerinde elde edilen bulgular dört tema altında toplanmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın ilk teması “uzaktan eğitimde ders ortamı ve ders sürecini etkileyen faktörler” olmaktadır. Bu bağlamda uzaktan eğitimde öğrencilerin derse katılım profiline baktığımızda; uzaktan eğitime katılmak için gerekli teknolojik araçlara sahip olamama, ev ortamının getirdiği rahatlık, dersleri sıkıcı bulmaları, derslerden verim alma ve disiplini sağlamada güçlük çekmeleri, uzaktan eğitim sürecinde derslere katılımın düşük olmasının nedenleri ile derslere katılım oranının düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Her öğrencinin aynı imkânlara sahip olmayışı, öğrencilerin temel hakkı olan eğitimden faydalanmasını engellemiş, öğrenciler arasında sınıf farklılıklarını daha belirgin kılarak fırsat eşitsizliğini doğurmuştur. Bourdieu'nün da dediği gibi, eğitim sisteminin en iyi gizlenen ve en özgül işlevi olan nesnel işlevini gizlemektir. Bu durumda eğitim bu işlev ile sınıf ilişkilerini hiçe sayarak tüm bireyleri tek tip altına alma ve aynı koşullar içerisinde bilgiyi aktarmaktadır. Böylelikle çoğu öğrenci eğitimin bu örtük işlevi ile uzaktan eğitime katılma durumlarında sıkıntılar yaşamış ve diğer öğrenciler ile arasında bir eşitsizlik meydana getirmiştir. Eşitsizlikleri meydana gelmesinin en büyük nedeni ise her öğrencinin aynı anlama kapasitesine sahip olmamasıdır (Bourdieu ve Passeron, 2019: 257-258).

Çalışma kapsamında katılımcıların görüşlerine göre uzaktan eğitimde derslerden gerekli verimi alamamışlardır. Uzaktan eğitime katılan öğrencilerin birçoğu derslerden verim alamamış ve bu durumdan yakınmışlardır. Verim alamama durumlarına baktığımızda; derslere kitle iletişim araçlarıyla katılmaları ve bu araçlara sürekli bildirim gelmesi, dikkat dağınıklığının sürekli olma hali, dersleri sıkıcı bulmaları, ev ortamının konforlu olması nedeniyle adapte olmada sıkıntı ve öğrenmede güçlük

çekmeleri gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu nedenle öğrenciler sadece verim aldıkları derse girmeyi tercih etmiş, önemsiz gördükleri derslere girmemişlerdir.

Araştırma bulgularına göre; özel okulda meslek bölümünde okuyan öğrencilerin, uzaktan eğitim sürecinde uygulamalı derslerin yapılamamasından dolayı gerekli mesleki bilgidен yoksun olmasına neden olmuştur. Bu doğrultuda katılımcılar mesleki uygulamalı derslerin olmamasından kaynaklı yeterli beceriye ulaşamadıklarını belirterek uzaktan eğitim sürecini sancılı geçirdiklerini dile getirmişlerdir. Alan yazıları incelendiğinde Keskin ve Özer Kaya'nın (2020: 61) üniversite öğrencilerinin Covid-19 salgını sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik görüşlerini değerlendirdikleri yaptığı bu çalışmada uzaktan eğitimin genel kültüre katkısının düşük olduğunu ve mesleki uygulama becerileri açısından çok sınırlı kaldığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde Kahraman'ın (2021: 51) çalışmasında Covid-19 sürecinde uygulamalı derslere ilişkin ilişkin geri bildirimlerini içermektedir. Bu araştırmaya göre, öğrencilerin çoğu Covid-19 salgınından dolayı eğitimlerinin aksadığını, temel tasarım dersi için gerekli materyallere ulaşmadığını ve dersin gerektirdiği bazı becerileri kazanmada zorlandıklarını aktarmışlardır.

Araştırmanın bir diğer sonucu ise uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerin öğrencilerin arasındaki iletişim problemleri olmaktadır. Devlet okulunda okuyan katılımcıların görüşlerine göre; uzaktan eğitim süreci boyunca öğretmenler bu süreci kontrol altında tutma ve öğrencilerin öğrenme düzeylerini takip etme konusunda eksik kalmıştır. Özel okulda okuyan katılımcılar ise bu süreçte öğretmenlerin bu süreci iyi bir şekilde devam ettirdiklerini, normal eğitim dönemine göre daha fazla üzerlerine düşüklerini belirtmişlerdir. Bu durumda özel ve devlet okulu arasındaki farklılık öğrenciler açısından fırsat eşitliğinin bozulduğunu göstermektedir.

Uzaktan eğitim sürecinde sorunlardan bir diğeri ise çevrimiçi platformların yetersizliği olmaktadır. Eğitimdeki temel eşitsizliklerin uzaktan eğitim sürecinde devam edilmektedir. Ekonomik düzeyin eşitsiz olması nedeniyle öğrencilerin teknolojik araçlara ulaşamaması ve bunun sonucunda eğitimden geri kalmasına neden olmaktadır. Bir diğeri eşitsizlik ise öğrencilerin uzaktan eğitime katılması için gerekli teknolojik araçlara ulaşması mümkün olsa dahi, uzaktan eğitimde kullanılan EBA platformunun sağlam olmayan alt yapısı nedeniyle öğrenciler eğitimden geri kalma durumuyla karşılaşabilmektedir. Bu durumda uzaktan eğitim salgın sürecinde gerekli bir önlem

olarak görülse de yetersiz destek ve alt yapı sorunları ile öğrenciler arasındaki fırsat eşitsizliğinin giderek güçlenmesine neden olmuştur.

Uzaktan eğitimde öğrencilerin başarı durumları ile ilgili temel sorunlara baktığımızda; devlet ve özel okulda okuyan katılımcıların görüşlerine göre çoğunlukla uzaktan eğitimin başarı düzeylerini olumsuz yönde etkilediğini ve mesleki açıdan kaygı duyduklarını aktarmışlardır. Uzaktan eğitim süreci boyunca çevrimiçi platformlarla derse katılımlarının sorunlu olması ve öğretmenlerin bu süreçte yeterli takibi yapamaması ile öğrenciler eğitimden yeterli verim alamamıştır. Bu doğrultuda öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde yeterli başarıyı yakalayamadıklarını, öğretmenlerin not konusunda baskıcı bir tutum sergilemeseler de gerekli bilgiye ulaşamadıkları için alınan eğitimin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Bu sonuca paralel olarak Kahraman'ın (2020: 51) yaptığı çalışmada uzaktan eğitim sürecinde derslere katılan öğrencilerin çoğunluğunun (%60) uzaktan eğitime başlarken başarılarının azalacağını düşündüğünü, öğrencilerden bir bölümü (%52) uzaktan eğitim sürecinin başarısızlıkla sonuçlanacağını ve (%50) uzaktan eğitimin yetersiz olacağını belirtmiştir. Bu durumda iki çalışmanın verileri örtüşmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre uzaktan eğitim örgün eğitime göre avantaj ve dezavantajlara sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların görüşlerine göre uzaktan eğitimin avantajları; derslere ev ortamından girilmesi, eğitimin zaman ve mekândan bağımsız olarak yapılması ve derslere katılımı düşük olması sebebiyle bireysel bir öğrenim durumunun oluşmasıdır. Katılımcılara göre uzaktan eğitimin dezavantajları ise; gerekli materyallere ulaşmada sıkıntı çekmeleri, derslerden verim alamamaları, derste anlaşılmayan bir konuda öğretmene yeterince soru soramamaları, öz disiplini sağlamada zorluk çekmeleri nedeniyle başka uygulama veya platformlardan destek alma ihtiyacı ve uygulamalı derslerin yapılamaması gibi durumlar olmaktadır. Alan yazıları incelendiğinde Özdoğan ve Berkant'ın (2020: 25-26) yaptığı bir çalışmada ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerin uzaktan eğitimin avantajlarına yönelik görüşleri çoğunlukla hastalıktan korunma, eğitim ihtiyacının giderilmesi, mekân bağımsızlığı ve zaman kazanımı olmaktadır. Diğer yandan çalışmada ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinin uzaktan eğitimin dezavantajlarına yönelik görüşlerinin daha çok ortam yetersizliği, fırsat eşitsizliği, sistemsel sorunlar, etkileşim eksikliği, ölçme ve değerlendirme sorunları, kontrol güçlüğü ve ortam yetersizliği üzerinde yoğunlaştığı ortaya çıkmıştır.

Çevrimiçi platformlar aracılığıyla sunulan uzaktan eğitim, öğrencilerin ve ailelerinin evlerinde sahip olduğu imkânlar ile yakından ilişkili olmaktadır. Evlerinde daha fazla teknolojik imkânı ve kültürel sermayesi olan ailelerden gelen öğrencilerin akademik açıdan daha başarılı olduğu günümüze kadar pek çok çalışmada öne sürülmektedir. Bourdieu'nün ekonomik ve kültürel sermayesinin, eğitimdeki rolüne baktığımızda öğrencilerin sahip olduğu teknolojik imkanlar ve ailelerinden aldığı entelektüel birikim ile eğitimde başarılı olmaları muhtemeldir. Ailelerin sosyoekonomik sermayelerinin önemli bir göstergesi olan evdeki imkânların uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin performansı üzerinde daha da belirleyici olmaktadır. Bu doğrultuda, öğrencilerin öğrenme süreçlerinde uzaktan eğitimin alternatif bir çare olması durumunda bu fırsat eşitsizliklerinin artma olasılığı dikkate alınmalıdır. Nitekim salgın sürecinde yetersiz sosyoekonomik düzeylerden gelen öğrencilerin diğer öğrenciler ile aralarındaki farkı örgün eğitim süreçleriyle kapatmaları da mümkün olmamaktadır (Özer ve Suna, 2020: 180)

Uzaktan eğitim sürecinde merak edilen bir diğer konu ise fırsat eşitliğinin ne ölçüde etkilendiği olmaktadır. Çalışmanın amacı olan uzaktan eğitimde fırsat eşitliğinin ne yöne evrildiği konusunda katılımcıların görüşlerine göre; eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamadığı ve her iki okul arasındaki sosyal farklılık nedeniyle eşitsizliğin olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan özel okul öğrencilerinin yeterli ekonomik sermayeye sahip olması ile genellikle derslere katılım sağladıklarını söylemişlerdir. Bu doğrultuda katılımcıların ekonomik düzey yetersizlikleri nedeniyle derslere katılımında herhangi bir sorun yaşamadığını, çevrelerinden gördükleri ve duydukları kadarıyla uzaktan eğitimde fırsat eşitliğinin olmadığını belirtmişlerdir. Diğer yandan devlet okulunda okuyan bazı öğrencilerin yeterli teknolojik materyallere sahip olamaması ve fiziki koşulların uygunsuzluğu nedeniyle derslere katılamamışlardır. Katılımcıların bu gibi nedenlerle uzaktan eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmadığını aktarmışlardır. Bu durumda ekonomik sermayenin yeterli düzeyde olması öğrencilerin gerekli eğitimi almasında önemli bir payı olmaktadır.

Araştırmanın ikinci teması “mekânsal sınırlılıklara ilişkin sorunlar” olmaktadır. Araştırmaya katılan katılımcıların görüşlerine göre uzaktan eğitim sürecinin sıkıntılı geçmesinin bir diğer nedeni ise fiziki koşulların yetersizliği olmaktadır. Eğitim, okul alanından ev ortamına taşınmış ve dersler çevrimiçi platformlar üzerinden verilmiştir. Bu süreç öğrencilerin bocalamasına ve adapte olamamasına neden olmuştur. Bu süreçle

birlikte bazı öğrencilerin düzenleri değişmiş, ev ortamının konforlu olması nedeniyle dersleri ciddiye alamamışlardır. Bu yüzden öğrenciler açısından sınıf ortamının ciddiyeti eğitim için önemli olmaktadır. Uzaktan eğitimin öğrenciler açısından sorun yarattığı bir diğer konu ise motivasyon sağlayamama durumudur. Bu süreçte öğrenciler ev ortamının konforu sonucunda derslere gerekli özeni gösteremediklerini ve dersleri sıkıcı bulmalarından dolayı derslere katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda eğitim sistemi için fiziki koşulların uygun olması sağlıklı bir eğitim ortamının oluşmasında kilit nokta olmaktadır.

Araştırmanın üçüncü teması “teknolojik donanımla ilgili sorunlar” dır. Öğrenciler uzaktan eğitime katılması için gerekli teknolojik araç gerece ihtiyaç duymaktadır. Hem devlet hem özel okulda okuyan katılımcılar genelde gerekli teknolojik araç gerece sahip olmaktadır. Devlet okulunda okuyan katılımcıların birkaçı bilgisayarın bozuk olması ve telefonun eski olması sebebiyle sıkıntı yaşadıklarını dile getirirken özel okulda okuyan katılımcılar herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda Bourdieu'nün ekonomik sermaye kavramı önem kazanmaktadır. Nitekim aileler sahip olduğu ekonomik sermaye ile öğrencilerin eğitim için gerekli araç-gereci temin etmede sıkıntı yaşamamaktadır. Bu durumda yeterli ekonomik sermayeye sahip olmayan öğrenciler arasında fırsat eşitsizliği oluşmaktadır. Diğer yandan internet alt yapısının sıkıntılı olması sebebiyle her iki okulun katılımcıları da zaman zaman sıkıntı çektiklerini ve derslere katılmadığını aktarmışlardır. Bu durumda teknolojik araç-gerecin yanında internet alt yapısının sıkıntılı olması öğrencilerin uzaktan eğitim sürecini sancılı geçirmelerine neden olmuştur.

Araştırmanın dördüncü teması “uzaktan eğitimde sosyo-ekonomik sorunlar” olmaktadır. Her iki okulun katılımcıları kendilerini sosyo-ekonomik düzey olarak “orta” ve “iyi” olarak ifade etmektedir. Diğer yandan bazı katılımcılar ise ailelerinin gelir düzeyi konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Devlet okulunda okuyan ve belirli bir ekonomik düzeye sahip olan katılımcıların görüşlerine uzaktan eğitim sürecinde gerekli materyallere ulaşmada sıkıntı çekmişlerdir. Özel okulda okuyan katılımcılar ise uzaktan eğitim sürecinde gerekli materyallere ulaşmada herhangi bir sorun ile karşılaşmamışlardır. Bu durumda özel okulda okuyan katılımcılar ile devlet okulunda okuyan katılımcılar arasında sosyo-ekonomik düzey olarak farklılığın olması sebebiyle uzaktan eğitim için gerekli olan materyallere ulaşmada değişkenler saptanmıştır.

Bourdieu'nün "alan, sermaye ve habitus" kavramları ekseninde fırsat eşitliği üzerine yapılan bu çalışmada; uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin sahip olduğu sermayelerin yeterliliği tartışılmaya açık olmaktadır. Nitekim her öğrencinin belirli bir ekonomik sermayeye sahip olmasının yanında ailelerinden aldıkları kültürel sermayenin boyutu da önemli olmaktadır. Bu durumda ailelerinin akademik düzeyleri ve eğitim durumları öğrencilerin aldıkları eğitimde etkili olması ile uzaktan eğitim sürecinin yönünü değiştirmiştir. Ailelerin bu süreçte bireylere verdiği desteğin Devlet ve Özel okulda farklı olması sebebiyle öğrencilerin eşit imkânlarla sahip olmayışını göstermektedir.

Diğer yandan eğitim alanının eve taşınması ile birlikte öğrencilerin derslere katılım için uygun ortama sahip olmayışı Bourdieu'nün alan kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır. Her alanın kendine özgü özelliklerinin olması ile ev ortamının eğitim alanı için uygun bir ortam olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin sahip olduğu habituslarının uzaktan eğitim sürecinde farklılık göstermiştir. Öğrenciler bu süreçte ders çalışma koşulları ve dersleri ciddiye alma durumlarında değişime uğrayarak uzaktan eğitim ders ortamına adapte olma konusunda sorunlar yaşamıştır. Okuldaki disiplin evde sağlanamadığı için öğrencilerin çoğu bu süreçte ev ortamındaki rahatlık nedeniyle öz disiplin sağlamada zorlanmışlardır. Bourdieu (2019: 138) bir eserinde "herhangi bir alanın devamı için söz konusu olan bir takım mücadele nesnelere varlığı ile oyununun ve mücadele nesnelere doğasına ilişkin kuralları bilen ve bir habitusa sahip, oyuna katılmak için hevesli failerin varlığı gereklidir" diyerek alan ve failerin birbirine ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Bu durumda eğitim alanının devamını sağlayacak olan öğrenciler için uzaktan eğitim fırsat eşitliğini gölgelendirmektedir.

Alan çalışmalarına bakıldığında özel ve devlet okulunda okuyan lise öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecinde karşılaştığı durumlar nezdinde fırsat eşitliğinin temele alındığı çalışma bulunmamakla birlikte bu alanda benzer çalışmalara rastlanılmıştır. Bu çalışmaların hemen hemen hepsi üniversite öğrencilerinin, öğretmenlerin ve ebeveynlerin uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin ele alındığı çalışmalar olmaktadır. Bu çalışma fırsat eşitliği çerçevesinde uzaktan eğitimde hem Devlet Hem Özel okulda okuyan öğrencilerin ders ortamlarını, bu süreçte derslerden aldıkları verimi ve sosyo-ekonomik durumlar nezdinde eğitime katılım durumlarını

incelemektedir. Sonuç olarak uzaktan eğitim, teknik sıkıntılarının yaşanmasıyla beraber her öğrencinin eşit imkânlarla sahip olmaması durumunda eşitsizliklere kapı aralamıştır.

Tüm bunlarla birlikte yapılan bu çalışmada devlet ve özel okulda okuyan öğrencilerin arasında benzerliklerin bulunmasıyla birlikte farklılıklar da mevcuttur. Bu farklılıklardan ilki, devlet okulunda okuyan bazı öğrencilerin teknolojik araca ulaşamayarak derslere katılım sağlayamazken Özel okulda okuyan öğrenciler ise böyle bir sıkıntı ile karşılaşmamış olmasıdır. Bir diğer fark ise özel okulda okuyan öğrenciler bu süreçte derslerden verim alamadıkları için ek destek alırken devlet okulunda okuyan öğrenciler ise bu süreçte böyle bir imkân elde edememiştir. Bu durumda devlet ve özel okulda okuyan öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeydeki yetersizliği Bourdieu'nün ekonomik sermaye eksikliğiyle bağdaştırılabilir.

KAYNAKÇA

Aktaş, G. (2011), “Farklı Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özelliklere Sahip Ailelerde Kız Çocuklarına İlişkin Aile İçi Kültürel Tanımlamalar”, Doktora Tez, Ankara.

Aktaş, G. (2021), “Pandemi Sürecine Tanıklık Eden Gençler Üzerine Nitel Bir Çalışma: Üniversite Gençliği Örneği”, SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:54.

Aktay, S. ve Keskin, T. (2016), “Eğitim Bilişim Ağı (EBA) İncelemesi”, Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3.

Ağın, E. (2021), “Eleştirel Eğitim Çalışmalarına Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisiyle Yaklaşmak”, <https://www.researchgate.net/publication/350787276>

Bourdieu, Pierre (2010). “Sermaye Biçimleri, Sosyal Sermaye, Değişim”, (Çev. M. M. Şahin Ve A. Z. Ünal), İstanbul.

Bourdieu, P. ve Jacquant, L., (2010), Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.

Bourdieu, P. (2016), Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine, (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver), Hil Yayın, İstanbul.

Bourdieu, P. ve Passeron, J-C. (2019), Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri. (Çev. Levent Ünsaldı vd.), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, P. ve Passeron, J-C. (2020), Varisler: Öğrenciler ve Kültür, (Çev. Levent Ünsaldı ve Aslı Sümer), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, P. (2020), Seçilmiş Metinler, (Çev. Levent Ünsaldı), Heretik Yayınları, Ankara.

Bourdieu, P. ve Wacquant, L. (2021), Düşünümsel Sosyolojiye Davet, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.

Canbek, N. G. (2015), “Uzaktan Öğretme ve Öğrenme: Uzaktan Eğitimin Temelleri”, (Kitap Tanıtımı), AUAd, Cilt: 1, Sayı: 2,

Çeğin, G. (2017). Terkipler: Tarihe, Topluma ve Siyasete Dair Yazılar, Denizli: Kafka Kitap Kafe Yayınları.

Çetin, F. (2018), “Pierre Bourdieu Sosyolojisi Bağlamında Eğitim Kurumuna Eleştirel Bir Bakış”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisan Tezi, Elâzığ.

Dargut, T. vd. (2016). “Uzaktan Eğitim Araştırmaları Üzerine Kesitsel Bir Alan Yazın İncelemesi”, AUAd, Cilt: 2, Sayı: 1.

Doğan, B. ve Alkan V. (2021), Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara, Eğiten Kitap Yayıncılık.

Doğan, İ. (2012), Eğitim Sosyolojisi, Ankara, Nobel Yayınları.

Ertürk, S. (1998). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan A.Ş.

Fidan, N. (2012), Okulda Öğrenme ve Öğretme, Pegem Akademi, Ankara.

Gençoğlu, C. ve Çiftçi, M. (2020), “Covid-19 Salgınında Eğitim: Türkiye Üzerinden Bir Analiz”, Journal of History School, 46.

Gülbahar, Y. (2009), E-öğrenme. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Güven, H. (2020), “Covid-19 Pandemi krizi sürecinde e-ticarette meydana gelen değişimler”, Eurasian Journal of Researches in Social and Economics, Cilt: 7, Sayı: 5.

Hesapçıoğlu, M. ve Dündar, S. (2011), “Türkiye’de eğitimde fırsat eşitliği ve Postmodernizm”, Konya: Eğitim Kitabevi.

Işık, M. ve Bahat, İ. (2021), “Covid 19, Uzaktan Eğitim; Eğitimde Yeni Arayışlar”, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Üniversite Araştırmaları Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1.

Jourdain, A. (2020), Pierre Bourdieu’nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları, (Çev. Ö. Elitez). İletişim Yayınları.

Kakraman, M. E. (2020). “Covid-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği”, Medeniyet Sanat Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1.

Karademir, C. ve Kaya, M. (2020), “Sınıf Eşitsizliğinin Bourdieu’nün Sermaye ve Habitus Kavramları Üzerinden Değerlendirilmesi: Parazit Filminin Betimsel Analizi”, TRT Akademi, Cilt: 5, Sayı: 10.

Karataş, Z., (2015), “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi Cilt: 1, Sayı: 1.

Kaplan, M. ve Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu, Toplumbilim Dergisi, Cilt: 1.

Keskin, M. ve Özer K, D. (2020). “Covid-19 Sürecinde Öğrencilerin Web Tabanlı Uzaktan Eğitime Yönelik Geri Bildirimlerinin Değerlendirilmesi”, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2

Kılınç, M., (2015), “Uzaktan Eğitim Uygulamalarının Etkililiği Üzerine Bir Araştırma: İnönü Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi İlahiyat Lisans Tamamlama Programı Örneği” İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.

Kırmızıgül, H. G. (2020), “Covid-19 Salgını ve Beraberinde Getirdiği Eğitim Süreci”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 5.

Konuk, O. (2006). Bir sorun ve çözüm alanı olarak Türk eğitim sistemi, (Edit. M. Zencirkiran.), Düünden bugüne Türkiye’nin toplumsal yapısı İçinde, Nova Yayınları, Ankara

Marangoz, M. ve Özen, E. (2021), “Covid-19 Pandemi Sürecinin Farklı Alanlarda Dijitalleşmeye Etkileri: Kavramsal Bir Değerlendirme” Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi, Cilt:1, Sayı:1

MEB. (2020), “Korona Virüse Karşı Tüm Okullarda "Eş Zamanlı Hijyen" Uygulaması” meb.gov.tr: <https://www.meb.gov.tr/koronaviruse-karsi-tum-okullarda-es-zamanli-hijyen-uygulamasi/haber/20455/tr>

Murphy, M. (2018). Sosyal Teori ve Eğitim: Foucault, Habermas, Bourdieu ve Derrida’yı Anlamak. (Çev. M. Korumaz & Y. E. Ömür). Eğitim Yayınevi.

Neuman, W. L., (2013), (Çev. Özge Sedef.), Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1. Cilt, Ankara: Yayınodası Yayıncılık.

Omurtak, G. (2019), “Eğitim-Öğretim Sistemine Bourdieu’cu Bakış: Lise Öğrencilerinin Sınava Hazırlık Sürecinde Ailelerin Meslek Seçimlerindeki Rolü, İstanbul Örneği”, Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Programı.

Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020), “Covid-19 Pandemi Dönemindeki Uzaktan Eğitime İlişkin Paydaş Görüşlerinin İncelenmesi”, Milli Eğitim, Cilt: 49, Sayı: 1.

Özer, A. vd. (2020), “Küresel Salgının Anatomisi İnsan ve Toplumun Geleceği”, TDV Yayın Matbaacılık Tesisleri, Ankara.

Özer, M. (2020, Mayıs 18). Covid Salgını Sonrası Dünyada Eğitim. <http://www.meb.gov.tr/covid-19-salgini-sonrasi-dunyada-egitim/haber/20936/tr> Erişim tarihi: 31.05.2022.

Özgür, G., Karaaslan, A. ve Kılıç, M. (1997), “Eğitimci hemşirelerin uygulamalı eğitim ile ilgili görüşleri”, Ege Üniversitesi, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 1.

Özmen, A. vd. (2002). Uzaktan Eğitim Ve Dumlupınar Üniversitesi Modeli. Açık ve Uzaktan Eğitim Sempozyumu, Web: http://aof20.anadolu.edu.tr/bildiriler/Ahmet_Ozmen.doc.

Palabıyık, A. (2011), “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “habitus”, “sermaye” ve “alan” üzerine”, Liberal Düşünce, Cilt: 61, Sayı: 62.

Papuşcuoğlu, T. (2020), “Eğitim Hakkı Üzerine Bir Tartışma: Uzaktan Eğitim Sürecinin Bourdieu Üzerinden Bir Analizi”, Tihek Akademi Dergi, Cilt: 4, Sayı: 6.

Swartz, D. (2018), Kültür ve İktidar: Pierre Bourdieu’nün Sosyolojisi, (Çev. Elçin Gen), İletişim Yayınları, İstanbul.

Tabak, H. (2019), “Türk Eğitim Sisteminde Eğitimde Fırsat Eşitliğine Kuramsal Bakış: Roller ve Sorumluluklar”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 2.

Tanrıögen, A. (2006). Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları. Pamukkale University Journal of Education, Cilt: 3, Sayı: 3.

Taşpınar, M. ve Tuncer, M. (2008), “Sanal Ortamda Eğitim ve Öğretimin Geleceği ve Olası Sorunlar”, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: X, Sayı: 1.

Tatlıcan Ü. ve Çeğin G. (2016), Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Tekin, F. (2021), “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Beden ve Habitus: Bedenleşmiş Habitus”, Yrd. Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Tezcan, M. (1985). Eğitim Sosyolojisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. No:150.

Türker, A. ve Güven, C. (2016). Lise öğretmenlerinin eğitim bilişim ağı (eba) projesinden yararlanma düzeyleri ve proje ile ilgili görüşleri. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı: 1.

Tüysüz, C. ve Çümen, V. (2016). Eba Ders Web Sitesine İlişkin Ortaokul Öğrencilerinin Görüşleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, Sayı:3.

Uluocak, Ş. (2017), “Tahakkümsüzlük Olarak Özgürlük Etiği Açısından Pierre Bourdieu’nün Görüşlerinin Eğitim Sosyolojisi Perspektifinden Olası Açılımları” Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

UNESCO. (2020). COVID-19 educational disruption and response. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> Erişim tarihi: 31.05.2022.

Uşun, S. (2007). Uzaktan Eğitim. Nobel Yayınları.

Wacquant, L. (2014). Pierre Bourdieu: hayatı, eserleri ve entelektüel gelişimi, (Der. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan,) Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi içinde (ss. 53-77). İstanbul: İletişim.

WHO. (2020). WHO timeline - COVID-19. <https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19/>

Yanıklar, C., (2010), “Kültürel Sermaye, Eğitim ve Toplumsal Tabakalaşma: Pierre Bourdieu’nün Yeniden Üretim Kuramına Eleştirel Bir Bakış”, Kafkas Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyoloji Dergisi Sayı: 22.

Yarcı, S., (2011), “Pierre Bourdieu ’da Sosyal Sermaye Kavramı”, Yalova Üniversitesi, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt: 6 Sayı: 1.

Yılmaz, C. (2020), “Bourdieu ‘da Temel Kavramlar ve Simgesel Şiddet Analizi”, Toplumbilim Dergisi, Cilt:1, Sayı: 161.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2008), “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

EKLER

EK 1: DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME (MÜLAKAT) FORMU

SOSYO-DEMOGRAFİK SORULAR

1. Yaşınız?
2. Cinsiyetiniz?
3. Kaçınıcı sınıfa gidiyorsunuz?
4. Ailenizin ortalama aylık geliri?
5. Kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? Aileniz kaç kişiden oluşuyor?
6. Anne babanızın eğitimi?
7. Anne babanızın mesleği?
8. Kardeşiniz var mı? Var ise kaç tane ve eğitim durumları?

UZAKTAN EĞİTİME İLİŞKİN SORULAR

1. Uzaktan eğitim sürecinde derslere katıla bildiniz mi? Katılamadıysanız neden?
2. Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte dersler EBA platformu üzerinden vermeye başlandı peki sizce EBA eğitim açısından yeterli geldi mi? Veya başka bir alternatif kullanıldı mı? (Zoom, Microsoft Teams, Skype gibi)
3. Derslerin işlenişini göz önüne alırsak, derslerin kayıt altına alınması ve daha sonra izleyebilme seçeneğinin olması, yoklama zorunluğunun olmaması gibi durumlar çerçevesinde uzaktan eğitimdeki ders ortamını nasıl değerlendiriyorsunuz?
4. Uzaktan eğitimde derslerden verim alabildiniz mi?
5. Sizin için başarı nedir? Not ortalaması sizin için önemli mi?
6. Size göre uzaktan eğitim mi yoksa yüz yüze eğitim mi başarılarınızı arttırdı?
7. Eğitimden beklentiniz nedir? Sizce uzaktan eğitim bu beklentilerinizi karşıladı mı?
8. Uzaktan eğitimde derslerinize ayırdığınız süre yüz yüze eğitime göre nasıl

değişti?

9. Uzaktan eğitim sürecinde ölçme ve değerlendirme üzerinden (Sınavların değerlendirilmesi, sonuçların hızla açıklanması, sınavların kopyaya elverişliliği vs.) yüz yüze eğitimle kıyasladığımızda aradaki farklar için ne söyleyebilirsiniz?
10. Uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajları hakkında neler söyleyebilirsiniz?
11. Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenlerinizle iletişiminizi olumlu-olumsuz nasıl değerlendirirsiniz?
12. Uzaktan eğitim sürecinde sınıf arkadaşlarınızla iletişiminizi olumlu-olumsuz nasıl değerlendirirsiniz?
13. Uzaktan eğitim sürecini düşündüğünüzde öğrencilerin fırsat eşitliğinden yararlanma durumunu (bilgisayara sahip olma, internet erişimine sahip olma, kullandığı bilgisayar ve telefonun uygun olma durumu vs.) nasıl değerlendirirsiniz?

MEKANSAL SINIRLILIKLARA İLİŞKİN SORULAR

1. Uzaktan eğitime geçilmesiyle birlikte eğitim hayatı eve taşınmış oldu peki bu süreci nasıl değerlendirirsiniz?
2. Uzaktan eğitim sürecinde ev ortamını bana betimleyebilir misiniz? Uzaktan eğitim sürecinde herkesin evde olması başarınızı nasıl etkiledi?
3. Uzaktan eğitim sürecinde derslere hangi ortamdan katıldınız? Kendinize ait bir odanız var mı?

TEKNOLOJİK DONANIMLA İLGİLİ SORULAR

5. Evinizde İnternet var mı? Var ise uzaktan eğitimden önce mi vardı?
6. Uzaktan eğitim sürecinde internet bağlantısı sorunu yaşamanızdan dolayı eğitimden yararlanamadığınız oldu mu?
7. Uzaktan eğitim sürecinde hangi teknolojik araç üzerinden derslere katılım sağladınız? (Televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) Derslere katılım sağladığınız teknolojik araç kime ait?
8. Uzaktan eğitim sürecinde teknolojik araçlara (Televizyon, tablet, bilgisayar, telefon) ulaşım sorunlarını değerlendirebilir misiniz?

9. Uzaktan eğitim sürecinde kardeşlerinizle teknolojik aracı paylaşma sorunları yaşadınız mı?
10. Teknolojik araçlarla uzaktan eğitime katılırken motivasyonunuzu nasıl sağladınız?

SOSYO-EKONOMİK DURUMA İLİŞKİN SORULAR

1. Kendinizi sosyo-ekonomik düzey olarak nerede görüyorsunuz? (Üst, Ortanın üstü, Orta, Ortanın altı, Alt)
2. Uzaktan eğitim sürecinde ailenizin eğitiminize katkısını nasıl değerlendirirsiniz?
3. Uzaktan eğitim sürecinde aileniz herhangi bir ekonomik sıkıntı yaşadı mı? Yaşandıysa ne tür sorunlar yaşandı?
4. Sizce uzaktan eğitim ekonomik düzeyinizi artırdı mı yoksa azalttı mı?

ÖZ GEÇMİŞ